

Відокремлений структурний підрозділ закладу вищої освіти
«Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
Хмельницький інститут соціальних технологій
Наукове товариство
студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених
Хмельницького інституту соціальних технологій
Університету «Україна»

Сучасне українське студентство: проблеми та ціннісні орієнтації

Тези доповідей XVI Всеукраїнської наукової конференції
студентів та молодих вчених
(м. Хмельницький, 27 березня 2025 року)

Хмельницький
2025

УДК 378.18(043.2)(063):316.4

С 91

Редакційна колегія:

Чайковський М. Є. д.пед.н., професор;

Добровіцька О. О., к. пед. н., доцент;

Кондратюк С. М. к. психол. н., доцент;

Кравчук Л. С., к. пед. н., доцент;

Лучко Ю. І. к. пед. н.;

Якименко А. А.

С91 **Сучасне українське студентство: проблеми та ціннісні орієнтації :**
тези доповідей XV Всеукраїнської наукової конференції студентів
та молодих вчених, м. Хмельницький 27 березня 2025 р. –
Хмельницький : ХІСТ, 2025. – 146 с.

Збірник тез підготовлено за доповідями учасників наукової конференції «Сучасне українське студентство: проблеми та ціннісні орієнтації». У матеріалах збірника висвітлено актуальні проблеми навчання, виховання, професійної та соціально-психологічної адаптації, формування здорового способу життя, інформаційної безпеки та шляхи вирішення актуальних питань, які стоять перед молодістю людиною сьогодні.

УДК 378.18(043.2)(063):316.4

©ХІСТ Університету «Україна», 2025

ЗМІСТ

Секція І. АКТУАЛЬНІ СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Власюк Я. В.	Зміст соціально-профілактичної роботи щодо жорстокого поводження з дітьми	8
Дешевий Ю. Р.	Особливості профілактики девіантної поведінки серед підлітків	13
Дужак І. М.	Особливості соціалізації дітей з особливими освітніми потребами	15
Зеленський М. І.	Загальні засади побудови інтегрованих соціальних послуг у систем соціального обслуговування населення	18
Кація М. Е.	Профілактика адиктивної поведінки підлітків в умовах недержавної організації	20
Крупник Ю. Ю.	Емпатія та її роль в роботі соціального працівника	23
Купіна К. В.	Проблеми соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб у громади в умовах соціальної кризи 2025 року.....	25
Луцюк В. П.	Технології соціальної роботи з дітьми, які зазнали насильства в сім'ї	28
Матвійчук Р. С.	Прояви булінгу серед підлітків	31
Олійник М. М.	Актуальні питання зарубіжного досвіду соціального захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни	33
Перепелиця Д. В.	Методи соціальної роботи з дітьми-сиротами в інтернатному закладі	37
Петришин М. О.	Соціальна робота з сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах	40
Попадин Р. В.	Система студентського самоврядування як адаптивне середовище	42
Пряничкіна Ю. Л.	Формування патріотичної свідомості старшокласників в діяльності соціального педагога закладу загальної середньої освіти	44
Рідкодубська К. О.	Соціально-педагогічне партнерство сім'ї та закладу середньої освіти	47

Сумарук В. В.	Соціально-педагогічна профілактика комп'ютерної залежності підлітків	50
Удод С. С.	Соціально-педагогічна підтримка сімей ВПО з дітьми в діяльності громадських організацій	52
Федорук В. В.	Причини професійного вигорання фахівців соціальної роботи	54
Яроменко В. І.	Супервізія як процес професійної підтримки: поняття, цілі та функції	57

Секція II. ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Барабаш О. С.	Особливості психологічного розвитку особистості сучасної молоді ВПО в умовах приймаючої громади	60
Буряк Б. О.	Психологічна реабілітація військовослужбовців після травматичних подій: методи, практики та перспективи впровадження в Україні.....	61
Вертепна Є. С.	Особливості дитячо-батьківських взаємин	63
Вертепний М. І.	Розвиток я-концепції в ранньому юнацькому віці..	65
Войнаренко О. М.	Стиль поведінки здобувачів освіти в конфліктній ситуації.....	68
Демчишина В. С.	Формування мотивації молодшого школяра	70
Заморський О.	Особливості роботи практичного психолога з емоційною залежністю в умовах війни	72
Камінська І. В.	Соціально-психологічний портрет внутрішньо переміщених осіб	74
Кармаліта О. М.	Психологічні особливості прояву шкільної тривожності підлітків з різним рівнем успішності.	77
Кастровська А.	Соціально-психологічна реабілітація постраждалих від військових конфліктів: теоретичні та практичні аспекти	79
Качмар А. Д.	Соціально-психологічна адаптація внутрішньо переміщених осіб в умовах громади	82

Климчук Н. Ю.	Психологічні особливості соціальної ідентичності першокласників.....	84
Ковальчук О. Ю.	Особистісна ідентичність як основа професійної діяльності психолога	86
Кушнір В. Р.	Важливість розвитку саморегуляції жінок, які зазнали психічного насильства в родині	89
Матушак А. С.	Взаємозв'язок рівня тривожності та інтернет-залежності студентської молоді: психологічні аспекти	91
Матушак Ю. М.	Прояв тривожності у підлітковому віці.....	93
Мороз Н. В.	Психологічні особливості мотивації у жінок зі схильністю до фізичного перфекціонізму	95
Нікішенко К. К.	Значення самооцінки особистості для мотивації досягнення успіху в професійній діяльності	98
Рабієвська Д. Р.	Готовність молоді до усвідомленого батьківства...	100
Самсонюк Ю. Л.	Характеристика компонентів професійного вигорання військовослужбовців.....	102
Смоляк А. М.	Підвищення конфліктостійкості працівників підприємства	104
Туркевич М. В.	Розвиток вольової сфери у підлітковому віці	106

Секція III. МОЛОДЬ В СУЧАСНОМУ ПРАВОВОМУ ТА ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

Бондар Д. М.	Права людини і громадянина в умовах воєнного стану	110
Войнаренко О. М.	Інформаційне забезпечення сучасних архівних установ	113
Гніда Р. В.	Кадрова політика в сьогоденні підприємства	115
Кісілевич В. Ю.	Право на працю громадян України в країнах Європейського Союзу.....	117
Осарчук К. В.	Мнемотехніки у вивченні німецької лексики	120
Рабошук О. В.	Формування корпоративної культури в бібліотечній сфері	122

Секція IV. МОЛОДЬ ЗА ЗДОРОВУ НАЦІЮ

Бирка А. Д.	Формування здоров'язберезувальної компетентності у дітей молодшого шкільного віку	126
Запниветренко О. О.	Комплексна система підтримки ветеранів США як модель для забезпечення фізичного та психологічного здоров'я під час переходу від служби до цивільного життя	128
Калініченко І. В.	Оцінка ефективності техніки виконання високо-далекого удару в бадмінтоні спортсменів попередньої базової підготовки	131
Левченко І. Г.	Сучасні технології формування здорового способу життя	134
Маремуха А. О.	Сколіоз – визначення, етіологія, методи лікування	137
Медцовська М. О.	Інноваційні підходи до фізичної реабілітації осіб з інвалідністю: проблеми, методи, перспективи.....	140
Студілко А. О.	Закордонний досвід підтримки психічного здоров'я військовослужбовців під час війни	144

Секція І.

АКТУАЛЬНІ СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

ЗМІСТ СОЦІАЛЬНО-ПРОФІЛАКТИЧНОЇ РОБОТИ ЩОДО ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ДІТЬМИ

Власюк Ярослав Володимирович

здобувач 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота»

Карпатського інституту підприємництва Університету «Україна»

Науковий керівник: к. філол. н., доцент Шинкар І. П.

Соціальна робота в аспекті протидії жорсткому поведженню з дітьми має такі завдання:

- інформувати про сутність і наслідки жорсткого поведження з дітьми, відповідальність за них;
- показувати моделі сімейного та суспільного виховання, людських стосунків, які засновані на гуманних і демократичних засадах;
- роз'яснювати права членів сім'ї, вчити їх реалізовувати та захищати і на цій основі будувати власні моделі сімейного життя і сімейного виховання;
- змінювати ставлення суспільства до жорсткого поведження з дітьми, активізує громадську позицію людей;
- сприяти самореалізації дітей і дорослих [8, с. 217].

Методологією соціально-педагогічної роботи в аспекті протидії жорсткого поведження з дітьми є концепція «допомоги для самодопомоги», яка змінює свідомість і поведінки дорослих і дітей.

«Допомога для самодопомоги» розглядає людину як суб'єкта соціальної роботи і власного життя, передбачає комплекс послуг, які спрямовані на підтримку, допомогу і самодопомогу особистості.

Особливістю цієї концепції в нашому випадку є стимулювання людини до навчання самостійному розв'язанню проблем через навчання:

- 1) правам людини;
- 2) життєвим умінням і навичкам, які реалізують ці права в реальному житті, дозволяють запобігти їх порушенню;
- 3) толерантності, зміну ставлення до жорсткого поведження з дітьми на неприйняття та відмову від такого поведження [7, с. 10].

Таке навчання поєднується із соціальною підтримкою (психологічною, педагогічною, юридичною), яка дозволяє стабілізувати, не погіршити ситуацію, закріпити позитивні зміни в особистості. Разом з цим, необхідною є спрямованість соціальної роботи на самодопомогу: в нашому випадку це здійснення рефлексії свого поведження з тими, хто жорстко ставиться до дітей, у поєднанні із самоконтролем. Цьому теж треба навчати: як оцінити ситуацію з огляду на жорстокість, як

загальмувати свої емоції та поведінку, нагадувати про батьківські та професійні обов'язки щодо дітей. При цьому опора в соціальній роботі здійснюється як на життєвий досвід дорослих і дітей, так і на зразки гуманної поведінки з дітьми.

У «допомозі для самопомогі» акцент робиться на відповідальність кожної людини, яка здійснює жорстоке поводження з дітьми, на бажанні змінитися, на власному виборі життєвого шляху. Це реалізує добровільність прийняття послуг у соціальній роботі і це є можливістю попередити застосування правових норм і покарання [6, с. 168].

Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю, в якій є жорстоке поводження з дітьми, здійснюється за напрямками:

- деінституалізація дітей у прийомних сім'ях;
- нормалізація дітей з вадами у фізичному та розумовому розвитку в біологічних і прийомних сім'ях;
- громадська опіка сімей;
- формування усвідомленого батьківства;
- «укріплення» неблагополучних сімей;
- організація групи само- та взаємопідтримки та допомоги, діяльності фасилітаторів із сімейної просвіти;
- формування гендерної рівності, захист жіночих та дитячих прав у сім'ї та суспільстві;
- запобігання та боротьба з насильством в сім'ї;
- попередження і боротьба з наркоманією, палінням, алкоголізмом, проституцією, які є факторами, що провокують жорстоке поводження з дітьми;
- навчання членів сім'ї поведінці у кризових ситуаціях (підтримці тяжкохворих, догляду за ними, спілкуванні з ними та мікросередовищі);
- підтримка членів сім'ї в екстремальних ситуаціях (смерть члена родини, початок дитиною самостійного життя, випадки насильства в сім'ї, вимушена зміна місця проживання, втрата роботи членами сім'ї);
- народження дитини з особливими потребами;
- адаптація сім'ї у новому мікро- та макросередовищі; забезпечення умов для поєднання праці з сімейними обов'язками і з життєвими інтересами людини;
- охорона материнства та дитинства;
- планування сім'ї, профілактика ранніх та небажаних вагітностей;
- об'єднання поколінь (непрацюючих, але досвідчених пенсіонерів і молодих активних, але з недостатньою освітою і досвідом молодих осіб) [8, с. 114].

Таким чином, ця робота спрямована:

- 1) на виконання та відновлення сім'єю своїх функцій;
- 2) реалізацію нею своїх прав у суспільстві та прав членів сім'ї у родині і через це – відновлення родинних стосунків, покращання стосунків з мікро- та макросередовищем;
- 3) компенсацію неповної структури сім'ї та реабілітацію сім'ї, спрямування її через співпрацю до самовизначення та самореалізації;
- 4) реалізацію прав людей на сім'ю і проживання в найкращих умовах для виживання, захисту і розвитку, природному середовищі та основному осередку суспільства – у сім'ї.

Враховуючи сутність і причини жорстокого поводження з дітьми, ґрунтуючись на концепції “допомоги для самопомоги» в соціальній і соціально-педагогічній роботі з означеної проблеми, треба здійснювати роботу з дітьми щодо забезпечення соціальних умов для реалізації їх права на висловлювання власних поглядів паралельно із роботою в мікро та макросередовищі щодо реалізації ними цього права. Основними методами соціальної роботи з дітьми можна назвати такі, на наш погляд:

- соціально-психологічні, спрямовані на внутрішній світ дитини, які передбачають певну корекцію його системи цінностей і орієнтацій, а також уявлень і переваг, які удосконалюють його психологічні можливості і надання відповідної підтримки і допомоги (методи психодіагностики і психокорекції, психологічне консультування тощо);

- соціально-педагогічні, які дають можливість підвищити освітній і інтелектуальний рівень дитини, сформувати адекватну оточуючим його умовам систему ціннісних орієнтацій і уявлень (методи освіти і просвіти, педагогічної корекції і педагогічного консультування);

- соціально-медичні, які призначені для надання дитині своєчасної і необхідної медичної допомоги (лікування, соціально-медична реабілітація і адаптація, організація необхідного і комфортного середовища існування тощо);

- соціально-правові, що включають в себе певні процедури і операції, які дозволяють привести процес життєдіяльності дитини відповідно до існуючих норм закону і права (юридичний і правовий захист інтересів дитини, правова просвіта, правовий контроль, правові санкції);

- соціально-економічні, які спрямовані на вирішення проблем матеріального благополуччя дитини, матеріальна підтримка і допомога, працевлаштування тощо);

- соціально-групові, що дозволяють соціальному працівникові і іншим спеціалістам вести роботу з соціальним оточенням дитини (сімейне консультування, корекція системи відношень в дитячому

колективі, організація дитячих колективів, які орієнтовані на позитивну діяльність) [2, с. 28].

Соціальна профілактика, згідно Закону України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» – це робота, спрямована на попередження аморальної, протиправної, іншої асоціальної поведінки дітей і молоді та запобігання такому впливу.

Соціально-профілактична робота щодо жорстокого поводження з дітьми має такі форми:

- первинна (як загальна просвіта населення з цього явища: що воно таке, чому воно є поганим і неприйнятним. Застосовується в основному для нормальних, благополучних сімей);

- вторинна (де зафіксовано, чи постерігається жорстоке поводження з дітьми, членами родини, домашніми тваринами. Це цілеспрямована робота з окремими групами дорослих і дітей з метою зміни ставлення до поводження з дітьми, формування гуманного ставлення дорослих до дітей, життєвих умінь та навичок у дорослих та дітей, роз'яснення сутності і відповідальності за жорстоке поводження з дітьми);

- третинна (з тими, хто постраждав від жорстокого поводження з метою навчання самозахисту; з тими, хто здійснює таке поводження – як соціальне навчання і контроль, що є умовою збереження сім'ї, залишення батьківських прав тощо) [7].

Соціально-профілактична робота з батьками щодо жорстокого поводження з дітьми складається з :

- 1) батьківської просвіти: права та потреби дітей, права та обов'язки батьків щодо дітей, особливості розвитку дітей, родинного виховання, жорстоке поводження з дітьми і насильство в сім'ї: його сутність, наслідки, відповідальність;

- 2) формування толерантності, життєвих сімейних умінь і навичок (комунікативних, прийняття рішень, прогнозування, управління собою).

Формами соціально-профілактичної роботи є :

- лекторії;
- батьківські університети;
- батьківські збори;
- тренінги;
- соціальне інспектування сім'ї;
- школи батьківських почуттів;
- школи молодих батьків [5].

Одночасно необхідна соціально-профілактична робота з дітьми, змістом якої є:

- знання дитини про власні права у сім'ї:

- вміння захиститись від насильства;
- знання дитини про дії у кризовій ситуації;
- інформованість, до кого і як звертатись у подібних випадках.

Формами соціально-профілактичної роботи з дітьми є: ігри; аматорські театри; міні-лекції; перегляд відеофільмів; бесіди; розповіді; вікторини і конкурси (про права дітей) [4, с. 248].

Зміст соціально-профілактичної роботи з педагогами загальних навчальних закладів в аспекті протидії жорстокому поводженню з дітьми передбачає:

- учительську просвіту (курси підвищення кваліфікації, семінари, вчительські конференції, методичні та педагогічні ради); про права та потреби дітей, відповідальність вчителів за дітей; взаємодію вчителя з сім'єю учня, права, обов'язки і відповідальність батьків за дітей, сутність жорстокого поводження з дітьми, насильства щодо дітей в сім'ї та школі, відповідальність за них, професійна педагогічна етика, суб'єкт-суб'єктне спілкування, взаємодія суб'єктів захисту прав дітей;

- формування у вчителів умінь і навичок розпізнавати і виявляти жорстоке ставлення до дітей і насильство, толерантного ставлення до дітей з різних сімей, комунікативних умінь суб'єкт-суб'єктного спілкування, майстерності управління собою і ситуацією, розв'язання конфліктів раціональним способом (тренінги, семінари, рольові та ділові ігри);

- усунення феномену професійного вигорання (навчання та організація правильного режиму роботи, сприяння професійного зростання, психотерапевтичні сеанси, консультації психолога, покращення психологічного клімату в колективі, створення кімнати емоційного розвантаження) [3, с. 203].

Батьківська просвіта і просвіта вчителів повинна спиратись на їх пам'ять дитинства. Саме це сприятиме кращому розумінню дітей і перегляду поводження з ними.

Соціально-профілактична робота з дітьми щодо протидії жорстокого поводження з дітьми в дитячих установах передбачає:

- роз'яснення прав дітей і дорослих педагогів, медиків тощо;
- роз'яснення сутності жорстокого поводження і насильства та навчання звертанням щодо їх проявів в установи, організації, за телефонами довіри.

Зміст соціально-профілактичної роботи щодо жорстокого поводження з дітьми в дитячих колективах становить:

- формування толерантності в сім'ї, мікросередовищі, школі;
- просвіта про права дітей, суб'єктів їх захисту:

- формування вміння протистояти насильству і жорстокому поводженню.
- формування життєвих умінь і навичок щодо ситуації жорстокого поводження і насильства;
- організація предметного дозвілля і відпочинку дітей на засадах гуманізму.
- створення умов для самовиявлення лідерів, позитивних якостей особистості;
- показ прикладів кращих стосунків (відеолекторії, радіо, книги, ЗМІ, життєві історії тощо) і перенесення їх на конкретні ситуації в житті дитячого колективу [1, с. 43].

Список використаних джерел:

1. Запобігання і протидія насильству в сім'ї: методичні рекомендації для соціальних працівників. Київ : ДЦССМ, 2004. 192 с.
2. Максимова Н. Ю., Мільотіна К. Л. Соціально-психологічні аспекти проблеми насильства. Київ : Комітет сприяння захисту прав дітей, 2003. 344 с.
3. Онищенко Ю. В. Насильство в сім'ї: стан та проблеми. *Педагогіка толерантності*. 2001. №3-4. С. 39–47.
4. Свистунова С. Насильство в сім'ї. URL : <http://mayak.rfn.ru/schedules/112/9458.html> (дата звернення : 11.02.2025).
5. Система захисту дітей від жорстокого поводження : навчально-методичний посібник / за ред.: К. Б. Левченко, І. М. Трубавіної. Київ : Держсоцслужба, 2005. 396 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ СЕРЕД ПІДЛІТКІВ

Дешевий Юрій Русланович

здобувач 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 «Соціальна робота»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: старший викладач Клик С. Е.

Профілактика є ключовим інструментом запобігання розвитку негативних явищ на ранніх етапах. Вона дає змогу з меншими ресурсними витратами знизити гостроту проблеми та спрямувати її вирішення в позитивне русло. У сфері соціальної роботи основними напрямками профілактики є запобігання: девіантній і делінквентній поведінці, бездоглядності та безпритульності, суїцидальним нахилам, а також алкоголізму та наркоманії.

Профілактика девіантної поведінки серед підлітків здійснюється через різні форми. Перша — це формування соціокультурного середовища, що ґрунтується на переконанні у впливі соціальних і культурних чинників на виникнення девіацій. Шляхом зміни соціального середовища можна попередити небажану поведінку підлітків.

Друга форма — це інформаційне забезпечення, тобто донесення важливої інформації про ризики девіантної поведінки та шляхи її уникнення.

Третя форма — організація альтернативної діяльності, що заміщує девіантні практики. Згідно з цією концепцією, підлітки, схильні до ризикованої поведінки, обирають її доти, доки не знайдуть більш привабливі альтернативи. Такими варіантами можуть бути туризм, спорт, творчість, соціальна активність, спільне дозвілля та участь у волонтерських проєктах.

Четверта форма — сприяння здоровому способу життя, що передбачає формування відповідальності за власне здоров'я, гармонію з собою та навколишнім середовищем. Здатність особистості підтримувати фізичну, психічну й моральну рівновагу, а також протистояти негативним впливам, розглядається як важлива якість.

П'ята форма — зниження шкідливих наслідків уже сформованої девіантної поведінки. Вона застосовується у разі, коли поведінкові відхилення вже наявні, і спрямована на запобігання їх повторенню або загостренню. Наприклад, підлітки, залежні від алкоголю чи наркотиків, мають отримати належну медичну допомогу та інформацію про супутні хвороби й методи їх лікування.

Шоста форма — стимулювання особистісного потенціалу. Це може включати заняття спортом, розвиток творчих здібностей, участь у тренінгах особистісного зростання та комунікаційних групах, що сприяє загартуванню характеру, збереженню здоров'я та стійкості до деструктивних впливів.

Профілактика поділяється на первинну, вторинну та третинну. Усі вони реалізуються через спеціально розроблені програми та методики, що передбачають вирішення таких завдань:

- розвиток особистої та соціальної компетентності (зокрема, навичок ефективної комунікації, критичного мислення, формування адекватної самооцінки);
- формування здатності до самозахисту (опір негативному соціальному впливу, в тому числі груповому тиску);
- запобігання труднощам у взаємодії з оточенням (формування навичок самоконтролю).

Поведінкові відхилення у підлітків формуються під впливом як загальносоціальних процесів, так і змін у найближчому середовищі – родині, школі. Особливість підліткового віку полягає у недостатній сформованості особистості та її вразливості до соціальних викликів. Через психологічні та фізіологічні особливості розвитку підлітки більшою мірою страждають від нестабільної соціально-економічної ситуації, що призводить до втрати моральних орієнтирів та ідеалів.

Отже, ефективна профілактика девіантної поведінки вимагає комплексного підходу, який враховує різні функції перевиховання та передбачає використання широкого спектра методів. Основними формами профілактики є: створення соціокультурного середовища, інформаційна підтримка, організація альтернативної діяльності, формування здорового способу життя, зниження негативних наслідків девіантної поведінки та активізація особистісних ресурсів.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Дужак Іванна Миколаївна

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: старший викладач Клик С. В.

У сучасних реаліях соціалізація та залучення особистості до суспільного життя набувають особливого значення. Саме в соціумі формуються навички спілкування з однолітками, розвивається особистість, виникає відчуття радості життя. Водночас не всі діти мають можливість повноцінно брати участь у шкільному та класному житті. На жаль, спостерігається тенденція до зростання кількості сімей, у яких виховуються діти з особливими освітніми потребами (ООП). Для забезпечення гармонійного розвитку таких дітей важливо, щоб вони навчалися в закладах загальної середньої освіти.

Однією з ефективних форм навчання дітей з ООП є інклюзивна освіта – прогресивна модель, визнана у багатьох країнах світу. Вона гарантує кожній дитині право здобувати освіту у звичайному закладі за місцем проживання з урахуванням усіх необхідних умов. Інклюзивне навчання – це система освітніх послуг, побудована на принципах рівності

та доступності, що дозволяє дітям з ООП здобувати знання поруч з іншими учнями в звичайному освітньому середовищі.

Досвід європейських країн свідчить про позитивні зміни та кращі результати навчання дітей з ООП в умовах інклюзивної школи, де відсутні обмеження щодо прийому учнів. Проте ефективна інтеграція таких дітей вимагає залучення фахівців – медиків, психологів, соціальних педагогів – які забезпечують підтримку, супровід, надають рекомендації та сприяють підвищенню якості життя й навчання дитини.

Аналіз наукових джерел показує, що тема інклюзивної освіти широко досліджується вітчизняними та зарубіжними науковцями. Соціальній роботі з сім'ями, які виховують дітей з особливими потребами, присвячено праці І. Іванової, Г. Кравченко, В. Тарасун, А. Романенка, М. Радченко, В. Сорокіна, А. Ляшенка та інших. Психологічні аспекти допомоги таким родинам досліджували Е. Волкова, Н. Пезешкіан, Л. Пінчукова, С. Шаховська та інші.

Проблематика соціалізації та адаптації дітей з ООП стає дедалі актуальнішою для фахівців – психологів, педагогів, соціальних працівників. Це пов'язано з ускладненням процесу соціалізації через сучасні соціально-економічні та політичні виклики. Як зазначають А. Васильченко та О. Кузнєцова, для дітей з ООП процес інтеграції у суспільство є значно складнішим, ніж для їхніх однолітків без особливих потреб, оскільки вони часто мають обмежену мобільність і труднощі у взаємодії з соціумом.

Період шкільної соціалізації передувє етапу дошкільної адаптації, який збігається з первинною соціалізацією дитини в родині та дошкільних закладах, що виконують функції основних агентів соціалізації. Цей період можна розглядати як етап соціальної гри. Шкільна ж соціалізація починається з моменту вступу до школи, що позначає початок соціального навчання. На цьому етапі педагоги мають допомогти дитині сформувати, скоригувати та розвинути систему життєвих відносин, емоційність, інтелектуальні та вольові якості, інтереси й потреби [3, с. 134].

Процес соціалізації проходить через усі етапи життя індивіда: немовля, раннє дитинство, дошкільний та шкільний вік, підлітковий період, юність, зрілість і старість. Кожен віковий період має свої форми соціалізації, які виявляються у провідних видах діяльності – грі, навчанні, включенні в соціальні, професійні, культурні, родинні та інші взаємини. Л. Виготський називав ці унікальні вікові відносини соціальною ситуацією розвитку [3].

Сучасні дослідження виділяють такі рівні соціалізації дітей з ООП: засвоєння базових побутових навичок; структурна соціалізація, тобто готовність дотримуватися соціальних правил під керівництвом дорослих; морально-ціннісна орієнтація; навчальна мотивація, яка розвиває сталі освітні потреби; формування відповідальності та вміння вирішувати соціальні завдання; побудова життєвої перспективи, що базується на культурних та моральних цінностях.

Ключову роль у соціалізації дитини з ООП відіграє родина, яка є найближчим соціальним середовищем. Сім'я забезпечує емоційний, фізичний, розумовий розвиток дитини, сприяє формуванню її статевої ідентичності, соціальних навичок, цінностей і почуття захищеності.

Фактори, що впливають на ефективність соціалізації дітей з ООП, включають прийняття дитини такою, якою вона є, повагу до її особистості, заохочення, спостереження за її потребами, підкреслення сильних сторін тощо [1].

Процес соціалізації можна умовно поділити на три етапи:

Адаптація в сім'ї – передбачає адекватну реакцію батьків на потреби дитини та обрання правильної виховної стратегії.

Соціалізація у закладі освіти – важлива участь батьків у підготовці дитини до змін, співпраця з педагогами для розробки ефективної освітньої стратегії.

Адаптація в соціальному середовищі – зокрема взаємодія з іншими родинами, що виховують дітей з ООП [2, с. 230].

На другому етапі важливою є співпраця між педагогами та батьками. Це включає встановлення довіри, обмін інформацією про особливості розвитку дитини, залучення родини до освітнього процесу, розробку індивідуальних програм, підготовку портфолію, отримання рекомендацій щодо підтримки дитини вдома. Також заклади освіти можуть створити умови для психологічної підтримки таких сімей.

Список використаних джерел:

1. Верхоляк М. Професійна освіта та зайнятість осіб з особливими потребами : інноваційні підходи : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 16–17 жовтня 2019 р. Львів. 2019.
2. Руденко А. І., Шістка О. С. Сучасні проблеми соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. *InterConf*, 2021. № 43. С. 229–231.
3. Тарабасова Л. Г. Соціалізація дітей з особливими потребами. Теоретико-методологічне дослідження. *Освіта осіб з особливими потребами : шляхи розбудови*. 2015. Вип. 9. С. 132–139.

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ПОБУДОВИ ІНТЕГРОВАНИХ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ У СИСТЕМ СОЦІАЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ

Зеленський Максим Іванович

здобувач 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к. пед. н. Польовик О. В.

Формуючи сучасну модель інтегрованих соціальних послуг, слід визначити цілі, а також її пріоритетні напрями у галузі надання соціальних послуг, передбачити сучасні методи та заходи стосовно розширення доступу до послуг осіб, що потребують сторонньої допомоги, перебувають у складних життєвих обставинах, забезпечення їх ефективності та якості.

Так, сучасні підходи до соціального обслуговування «передбачають створення інтегрованої моделі центру надання соціальних послуг, до роботи якого залучаються всі наявні в громаді провайдери соціальних послуг, незалежно від форм власності. Це дає змогу, використовуючи метод кейс-менеджменту, збільшувати кількість, різноманітність та якість соціальних послуг для мешканців громади» [1].

Тому, формуючи сучасну модель інтегрованих соціальних послуг слід законодавчого врегулювати питання, зокрема, стосовно визначення потреб адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах, формування соціального замовлення, видах та обсягах такого замовлення, планування та соціальних послуг з урахуванням потреб.

Система соціальних послуг повинна базуватися на таких принципах:

- 1) орієнтованість на задоволення потреб отримувачів соціальних послуг;
- 2) адресність їх надання;
- 3) залучення отримувача соціальних послуг до самостійного розв'язання власних проблем;
- 4) надання соціальних послуг з урахуванням визначених потреб та забезпечення проживання отримувачів таких послуг у територіальній громаді;
- 5) створення для суб'єктів, що надають соціальні послуги, рівних умов на ринку таких послуг;
- 6) якість та ефективність надання соціальних послуг;
- 7) прозорість надання таких послуг [3].

Для впровадження інтегрованої моделі системи соціального обслуговування населення соціальній службі слід провести роботу із складання короткострокового та середньострокового планів із застосуванням програмно-цільового методу.

Важливо також, «щоб при застосуванні програмно-цільового методу складання бюджету заходи із соціальної роботи в наданні соціальних послуг розглядалися комплексно з урахуванням взаємозв'язку між різними сферами діяльності, зокрема, медичною, виховною, освітньою та культурно-просвітницькою» [4, с. 81].

Напрямки впровадження такої інтегрованої моделі можуть бути наступними: Міністерство соціальної політики України; створення структурних підрозділів, що мають повноваження щодо управління системою надання соціальних послуг та соціального захисту; інтеграція стратегій; планування та програмно-цільового бюджетування, узгодження місцевих програм; інтеграція процесів в наданні соціальних послуг; забезпечення доступності, ефективності, запровадження комплексного підходу до розв'язання проблем.

Виокремимо також необхідність застосування технології кейс-менеджменту (ведення випадку) в інтегрованій системі надання соціальних послуг.

Ведення випадку – це спосіб організації надання соціальних послуг, коли призначений спеціаліст (кейс-менеджер або спеціаліст з ведення випадку) оцінює потреби особи або родини, які звернулися за допомогою, планує, організовує та координує процес надання соціальних послуг, здійснює моніторинг та оцінює результативність наданих послуг, насажує родину [2].

З метою підвищення позитивних результатів у галузі соціального обслуговування слід:

- 1) втілювати маркетингове управління попитом і пропозицією, а також стратегічне планування соціальних послуг;
- 2) урізноманітнити джерела, приріст та розподіл фінансових ресурсів;
- 3) розвивати систему взаємодії усіх установ та закладів соціального обслуговування населення, як на територіальному, так і на державному рівнях;
- 4) постійно забезпечувати обмін кадровими, фінансовими, інформаційними ресурсами в рамках загальної системи.

Наразі в нашій державі система державного соціального обслуговування ще знаходиться на стадії розвитку на шляху до впровадження європейських технологій та цінностей. Цілі та напрямки

соціального обслуговування визначаються на підставі потреб осіб у відповідних соціальних послугах. Важливо, щоб соціальне обслуговування максимально враховувало потреби тих громадян, яким вони адресуються. В умовах впровадження децентралізації досить важливим моментом виступає спроможність повного та оперативного виконання соціальної функції держави стосовно окремих категорій осіб. Вважаємо, що саме це, поряд із іншими головними принципами реалізації інтегрованої моделі соціальних послуг, може бути шляхом до розв'язання поточних проблем, оперативного підвищення якості соціальних обслуговування органів місцевого самоврядування в межах розширених повноважень.

Список використаних джерел:

1. Моделі інтегрованих соціальних послуг в громадах. URL : <https://decentralization.ua/news/12544> (дата звернення: 19.03.2025).
2. Модель інтегрованих соціальних послуг для українських громад. URL : <https://decentralization.ua/uploads/library/file/571/Bilovodsk.pdf> (дата звернення: 19.03.2025).
3. Стратегія реформування системи надання соціальних послуг : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.08.2012 р. № 556-р. *Офіційний вісник України*. 2012 р. № 61. стор. 71. стаття 2482.
4. Ясінська Н., Меснянко Т., Пугач О. Проблемні аспекти практичної реалізації моделі інтегрованих соціальних послуг в територіальних громадах. *Аспекти публічного управління*. Том 9. № 2. 2021. С. 78–85.

ПРОФІЛАКТИКА АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ НЕДЕРЖАВНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

Кація Марат Елгуджович

здобувач 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 «Соціальна робота»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: старший викладач Клик С. В.

Стан сучасного суспільства відбивається на нинішньому молодому поколінні: дефіцит духовності, невизначеність майбутнього, відсутність належної уваги з боку батьків, збільшується прагматизм відносин, все це зводить проблеми дитинства та молоді в ранг найважчих. Те, що раніше для багатьох людей було принципом життя, сьогодні вважається пережитком. Гинуть красиві традиції, манери, змінюються смаки далеко не в кращу сторону. Стрімко змінюється звичне середовище і формується нове середовище, яке не має чітких орієнтирів. Соціально-економічні

20

труднощі загострюють міжособистісні конфлікти, що сприяє роз'єднанню членів суспільства і членів сім'ї.

Соціально-економічні, політичні, культурні зміни в різних сферах українського суспільства зумовили виникнення специфічної соціальної реальності, яка характеризується явищами матеріального та соціального розшарування сімей, соціального сирітства, насильства, уживання алкоголю, наркотичних речовин та інших адикцій значною кількістю членів суспільства, серед яких вагому частку займають неповнолітні.

Необхідність визначення соціально-психологічних чинників адиктивної поведінки саме у підлітків зумовлена тим, що цей вік є найбільш сенситивним у плані виникнення різноманітних девіацій в поведінці, що свідчить про наявність відхилень й у розвитку особистості поява адиктивної поведінки не є випадковою; цьому завжди передують низка життєвих обставин, що негативним чином впливають на особистісний розвиток дитини.

Підлітковий вік – самий емоційно насичений період в житті людини, коли явно виражені негативні особливості вікової кризи, формується, в більшості своїй, девіантна, поведінка, що відхиляється, ініційована впливом різних ідеологій. Різко виражені особливості підліткового віку педагоги називають підлітковим комплексом. Вивченням підліткового комплексу займаються багато вітчизняних і зарубіжних педагогів і дослідників, так як саме тут виникають причини адиктивної поведінки дітей і підлітків.

Стрімке зростання кількості дітей і підлітків з адиктивною поведінкою і висока соціальна значущість проблеми характеризує вивчення даного питання як одного з центральних у сучасній психолого-педагогічній літературі.

Теорію адикції досліджували В. Качалов, О. Кондратьєв, Б. Левін; Б. Ковасарський, Р. Комер та ін. Питанням профілактичної роботи з підлітками займалися В. Бітінський, Н. Литвинова, О. Личко, В. Лютий, О. Ключко, Н. Максимова, О. Пилипенко, О. Ратинський, І. Фіцула, Е. Змановська, С. Толстоухова, Н. Пихтін, Ц. Короленко, В. Менделевич та ін.

У контексті зростання масштабів адиктивної поведінки серед підлітків важливою стає не лише профілактика на рівні сім'ї чи навчального закладу, а й активна участь недержавних організацій, які відіграють все помітнішу роль у сфері соціальної роботи. Саме такі організації здатні оперативно реагувати на соціальні виклики, впроваджуючи інноваційні підходи до профілактики, надаючи психологічну підтримку, організовуючи просвітницькі заходи, проводячи

тренінги з формування здорового способу життя, розвиток емоційного інтелекту, асертивності, самоповаги.

Недержавні організації (НДО) є важливими суб'єктами соціального захисту, що можуть ефективно реагувати на виклики сучасності. Вони реалізують програми профілактики через:

- психологічне консультування та психотерапевтичну підтримку;
- просвітницьку роботу серед підлітків та батьків;
- організацію клубів за інтересами, спортивних та культурних подій;
- тренінги з розвитку емоційного інтелекту, асертивності, протистояння соціальному тиску;
- створення безпечного середовища для підлітків.

Унікальною перевагою недержавних організацій є їхня мобільність, можливість працювати без зайвої бюрократії, залучати до діяльності фахівців із різних сфер, а також будувати довірливі стосунки з підлітками на основі партнерства та рівності. Така форма роботи сприяє формуванню у підлітків навичок соціальної взаємодії, відповідальності за власне життя, а також зменшенню ризику залучення до небезпечної поведінки.

Таким чином, ефективна профілактика адиктивної поведінки підлітків потребує скоординованих дій державних і недержавних структур, інтеграції зусиль фахівців, а також активного залучення молоді до здорового соціального середовища, що можливо лише за умов системної, цілеспрямованої, профілактичної роботи.

Профілактика адиктивної поведінки підлітків є важливим напрямом соціальної роботи, який потребує інтегрованого підходу. Недержавні організації, завдяки гнучкості, інноваційності та наближеності до спільнот, мають значний потенціал у цьому процесі. Подальші дослідження мають бути спрямовані на вивчення ефективності різних профілактичних моделей та розробку механізмів міжсекторальної взаємодії.

Актуальним є вивчення впливу конкретних методик (арт-терапія, методи ненасильницької комунікації, програми peer-to-peer тощо) на зниження рівня адиктивної поведінки; оцінка ефективності профілактичних програм у сільській місцевості; а також розробка рекомендацій щодо інтеграції профілактичної роботи у формальну систему освіти та соціального захисту.

ЕМПАТІЯ ТА ЇЇ РОЛЬ В РОБОТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

Крупник Юрій Юрійович

здобувач 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 «Соціальна робота»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к. пед. н., доцент Добровіська О. О.

Соціальна робота базується на принципах гуманності та співчуття до людей. Професіоналізм соціальних працівників визначається високим рівнем знань, навичок і умінь, а також їхньою здатністю дотримуватися етичних норм своєї професії. Цінності, які формують основу їх діяльності, охоплюють матеріальні, соціально-політичні та духовні аспекти. Ефективна допомога, підтримка, піклування і захист неможливі без людяного, милосердного та уважного ставлення до особистості, її потреб, проблем і переконань. Саме тому емпатія є ключовою рисою, яку повинен мати кожен соціальний працівник.

Рівень емпатії та співчуття розвивається на основі життєвого і професійного досвіду. Вираз цих якостей у соціального працівника є важливим для всіх, хто звертається за допомогою до соціальних служб. Відсутність співчуття під час виконання обов'язків може викликати у клієнтів почуття незадоволеності. Оскільки специфіка роботи соціальних працівників пов'язана з емоційно напруженими та когнітивно складними ситуаціями міжособистісної взаємодії, ця професія вимагає значної майстерності у встановленні довірливих стосунків і управлінні емоційною динамікою спілкування. Водночас характеристика роботи вказує на тенденцію до зниженого рівня емпатії серед представників цієї професії через вищезгадані складнощі.

Описуючи набір професійних навичок і компетенцій, які є ключовими для соціальних працівників, психологів і педагогів, дослідники наголошують на емпатії як одній із найважливіших. У численних статтях та наукових доповідях її називають головною професійною та особистісною характеристикою фахівців. Однак часто не пояснюється, яким саме чином емпатія сприяє успішній професійній діяльності [2]. Важливо підкреслити, що емпатія – це не лише риса характеру. Представники психологічної концепції зазначають, що завдяки емпатії соціальні працівники можуть формувати довіру, здобувати прихильність клієнтів і створювати сприятливу атмосферу для роботи.

Це поняття детально вивчали знані дослідники, такі як К. Роджерс, К. Рудестам, Є. Мелибруда, Г. Андреева та Г. Перепечина. Вони сходяться на думці, що емпатія найбільш виразно проявляється в процесі спілкування. Серед перших, хто надав визначення цьому явищу, був З. Фрейд. Він трактував емпатію як здатність зануритися в психічний стан іншої людини, зрозуміти його через призму власного досвіду. Водночас професор психології Дж. Іган визначав емпатію як здатність проникати у внутрішній світ іншої людини, зрозуміти його й ефективно передавати це розуміння [3].

За класифікацією науковця Т. Форманюка, фактори, які сприяють виникненню і розвитку синдрому «емпатичної сліпоти», можна розділити на три групи:

1. Особистісні чинники. Вік, стать, сімейний стан, освіта, стаж роботи не роблять значного впливу на розвиток синдрому; важливі такі характеристики, як авторитаризм, низький рівень емпатії, ригідність, низька мотивація роботи, трудоголізм.

2. Рольові фактори. Значущість цього фактора підкреслюється в дослідженнях К. Кондо, Г. Кюйнарпуу. Рольовий конфлікт – це нечіткі службові обов'язки, непостійні очікування, суперечливі вимоги й загальна атмосфера невпевненості. К. Кондо вважає, що ті професійні ситуації, у яких спільні дії більшою мірою не узгоджені, коли немає інтеграції зусиль, є конкуренція, у той час як продукт праці залежить від злагодженості дій.

3. Організаційні фактори. «Емпатична сліпота» може бути пов'язана з тим, що робота є багатогодинною, не оцінюваною належним чином [4, 5].

Проаналізувавши особливості та причини проявів «емпатійної сліпоти», можна сказати, що проблема емпатії є актуальною для фахівців, які працюють у соціальній сфері, особливо для соціальних працівників, які безпосередньо працюють з клієнтами. Це пов'язано з тим, що фахівці цієї професії змушені тісно та інтенсивно взаємодіяти з різними людьми в емоційно напруженій атмосфері, що може серйозно зашкодити їхньому здоров'ю та професійній діяльності.

Дослідник О.С. Вавринів підкреслює значущість емпатії як ключового чинника індивідуального та професійного розвитку особистості, особливо в професіях соціономічного спрямування. Він аргументовано зазначає, що емпатія виступає необхідною умовою для формування емоційної зрілості і досягнення міжособистісного взаєморозуміння. Завдяки емпатії розвиваються гуманні відносини та альтруїстичний стиль поведінки, які відіграють важливу роль у

професійній діяльності та залишаються актуальними. Емпатійність, здатність до співчуття і співпереживання є мотивуючими чинниками у виборі професії та успішній реалізації фахівця в допоміжних сферах, таких як соціальна робота [6].

Список використаних джерел:

1. Василюшина Т. В. Емпатія як фактор ефективності педагогічного спілкування : автореф. дис канд. психол. наук : 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія. Київ : Знання, 2000. 230 с.
2. Годлевська Д. М. Формування професійної комунікативної компетентності майбутніх соціальних працівників : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.07. Київ : Знання, 2007. 20 с.
3. Кириленко Т. С. Психологія: емоційна сфера особистості: навч. посіб. Київ : Либідь, 2007.
4. Комунікативна професійна компетентність як умова взаємодії соціального працівника з клієнтом. *Педагогіка*. 2003. № 2. С. 58–60.
5. Попова Т. С., Горват-Янушевська І. І. Емпатія та її роль у взаємодії соціального працівника з клієнтом. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Сер. : Соціологія*. 2013. Т. 225, Вип. 213. С. 116–120.
6. Вавринів О. С. Теоретичний аналіз емпатійності як особистісної риси майбутніх рятувальників. *Зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. Сєверодонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2015. С. 45–54.

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ У ГРОМАДИ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНОЇ КРИЗИ 2025 РОКУ

Купіна Катерина Віталіївна

здобувачка 1 року навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 «Соціальна робота»

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

Науковий керівник: к. пед. н., доцент Островська Н. О.

Повномасштабна війна в Україні, яка триває вже третій рік, спричинила не лише гуманітарну катастрофу, а й глибоку зміну соціальної структури суспільства. Мільйони українців були змушені покинути рідні домівки, залишити звичне середовище, втратити соціальні ролі, професійне визнання, спільноти та корені. Для багатьох внутрішнє переміщення стало травматичним розривом, який продовжує впливати на всі сфери життя. Якщо у 2014 році проблема переселення носила переважно регіональний характер, то після 2022 року вона стала

загальнонаціональною і перетворилася на хронічний виклик для держави та громад. Станом на 2025 рік значна частина ВПО продовжує жити у статусі «тимчасових», попри те, що минули роки, а повернення для багатьох або неможливе, або психологічно неприйнятне. У цих умовах соціальна інтеграція набуває статусу не тимчасового рішення, а системного завдання тривалого характеру.

Соціальна інтеграція ВПО у 2025 році – це вже не етап післякризової адаптації, а повноцінний компонент соціального розвитку громад, який потребує довгострокових рішень. Попри певні успіхи, ситуація залишається складною: процес інтеграції досі фрагментарний, недостатньо системний і часто залежить від локальних ініціатив замість бути частиною цілісної державної стратегії.

Одним із фундаментальних бар'єрів інтеграції залишається порушення соціального оточення. Дослідження О. Алпатової [1] засвідчують, що втрата звичних соціальних ролей і контактів у ВПО супроводжується зниженням почуття стабільності та приналежності. Відсутність організованих механізмів формування нових соціальних зв'язків у громадах перешкоджає відновленню базових відчуттів захищеності та довіри. У ситуації, коли люди роками перебувають у статусі «тимчасово переміщених», це стає основою хронічної соціальної ізоляції.

Важливим структурним елементом інтеграції є ідентичність особистості. Як підкреслюють К. Белоусова та І. Волженцева [3], переміщення руйнує цілісність особистої та професійної самореалізації, що провокує розгубленість і втрату життєвих орієнтирів. У 2025 році значна частина ВПО не повернулася і вже не планує повернення, однак досі не відчуває себе повноцінною частиною нової спільноти. Це свідчить про потребу в переорієнтації політики інтеграції – з «прилаштування» до «участі». Формування спільної культурної, комунікативної та символічної реальності між приймаючими громадами та ВПО є необхідною умовою для відновлення соціальної ідентичності переселенців.

Паралельно актуалізується психоемоційний вимір. Як свідчать результати дослідження К. Балян і Л. Лупійко [2], травматичний досвід війни спричинив поширення посттравматичних синдромів, тривожності та емоційного вигорання. Психологічна дестабілізація ускладнює соціальну комунікацію та включення в громадські процеси. У відповідь на це вкрай важливо забезпечити комплексну систему психосоціального супроводу – не лише у вигляді кризового реагування, а й через довготривалу підтримку, групові моделі роботи, створення безпечного середовища на рівні громади.

Окремого аналізу потребує економічний вимір. Н. Заверико [5] звертає увагу на те, що працевлаштування та професійна реалізація ВПО є ключовими умовами для їхньої інтеграції. Станом на 2025 рік багато переселенців втратили спеціалізацію, не мають адаптованого досвіду, або стикаються з регіональними бар'єрами працевлаштування. Це вимагає державної підтримки програм перекваліфікації, грантового фінансування мікропідприємництва та розвитку моделей співпраці ВПО з місцевим бізнесом.

Крім того, важливим викликом залишається слабкість управлінської взаємодії. Як наголошують Н. Волинець і В. Корсун [4], в українських громадах відсутні сталі моделі інтеграційної політики, що базуються на довготривалому залученні переселенців. У багатьох випадках політики залишаються короткотривалими, залежними від міжнародної допомоги або волонтерських ініціатив. Це знижує довіру до влади й гальмує розвиток партнерських відносин.

У цьому контексті результати проведеного аналізу дають підстави трактувати інтеграцію ВПО як двосторонній, динамічний процес трансформації – як самих переселенців, так і приймаючих громад. Йдеться не лише про пристосування індивіда до нових умов, а й про оновлення локального соціального простору, його відкритість до різноманіття досвіду, травматичної пам'яті, нових моделей участі. Сучасна громада, що приймає переселенців, має не просто надавати доступ до ресурсів, а змінювати структури взаємодії, базовані на довірі, рівності та визнанні. У такому середовищі участь у прийнятті рішень, економічна активність, психосоціальна безпека та символічне визнання не є винятковими пільгами, а становлять основу соціальної стабільності. Інтеграція має розглядатися не як завершальний етап посттравматичної адаптації, а як інструмент розвитку громади та нової соціальної згуртованості.

Таким чином, інтеграція ВПО у громади України в умовах 2025 року має розглядатися як багаторівневий і тривалий процес, що виходить за межі короткострокових рішень. Вона охоплює відновлення соціальних зв'язків, ідентичності, психоемоційного ресурсу, економічної самостійності та залучення до локального управління. Успішність інтеграції залежить не лише від наявності ресурсів, а від готовності систем – як інституційних, так і міжособистісних – змінюватися. Подальші дослідження мають бути спрямовані на побудову міждисциплінарних моделей інтеграції, що базуються на принципах стійкості, партнерства та взаємного визнання, де громада і ВПО виступають співавторами спільного майбутнього.

Список використаних джерел:

- 1.Алпатова О. Психологічні чинники соціальної адаптації внутрішньо переміщених студентів. *Актуальні проблеми вищої професійної освіти*. 2023. С. 6–9. URL: <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/59821/1/АЛПАТОВА%20Олександра.pdf> (дата звернення: 02.01.2025).
- 2.Балян К. О., Лупійко Л. В. Адаптація вимушено переміщених осіб в умовах воєнних дій. *Освіта і наука – 2023 : зб. наук. пр. учасників наук. конф. студентів та аспірантів Ф-ту психології / Укр. держ. ун-ту ім. Михайла Драгоман. Київ, 3–7 квіт. 2023 р. Київ, 2023. С. 21–23. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/40085/Osvita%20i%20nauka_2023.pdf?sequence=1#page=21 (дата звернення: 02.01.2025).*
- 3.Белоусова К., Волженцева І. Психологічні чинники адаптації тимчасово переміщених осіб до нових умов життєдіяльності. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 4(32). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-4\(32\)-1255-1268](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-4(32)-1255-1268) (дата звернення: 02.01.2025).
- 4.Волинець Н., Корсун В. Особливості травматичного досвіду внутрішньо переміщених осіб в умовах війни. *Перспективи та інновації науки*. 2024. № 11(45). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-11\(45\)-1224-1239](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-11(45)-1224-1239) (дата звернення: 02.01.2025).
- 5.Заверико Н. В., Шашкіна В. М. Соціально-психологічний супровід внутрішньо переміщених осіб у громаді. *Pedagogical sciences theory and practice*. 2023. № 4. С. 118–123. URL: <https://doi.org/10.26661/2786-5622-2023-4-17> (дата звернення: 02.01.2025).

ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ, ЯКІ ЗАЗНАЛИ НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї

Луцюк Володимир Петрович

здобувач 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 «Соціальна робота»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к. пед. н., доцент Добровіцька О. О.

У практиці соціальної роботи з дітьми, які зазнали насильства в сім'ї особливо важливим є формування соціальним працівником технології відповідної соціальної роботи.

Важливим у соціальній роботі з дітьми, які зазнали сімейного насильства є застосування комплексу методів соціальної роботи. Ця діяльність не зводиться до акту одноразового застосування, а являє собою процес, що характеризується зміною змісту, форм, методів, що циклічно повторюються при вирішенні кожного нового завдання в соціальній сфері [1].

Основними технологіями соціальної роботи щодо подолання сімейного насильства над дітьми є наступні: особистісно-орієнтована, технологія «рівний-рівному», рекламно-інформаційна.

Особистісно-орієнтована технологія, на думку Є. Степанова, – це методологічна орієнтація в соціально-педагогічній діяльності, яка дозволяє за допомогою керованої системи взаємопов'язаних понять, ідей, а також способів дій забезпечувати та підтримувати процеси самопізнання, самореалізації особистості дитини, розвиток її неповторної індивідуальності. В межах даної технології застосовуються методи та прийоми, що відповідають наступним вимогам: діалогічність, діяльнісно-творчий характер, спрямованість на підтримку індивідуального розвитку дитини, надання свободи для прийняття самостійних рішень, творчості [1].

Задля реалізації цієї технології передусім потрібно виховувати в дітей здатність до прийняття самостійних виважених рішень зокрема і щодо реагування на ті чи інші прояви сімейного насильства і не боятися невірної реакції і з боку батьків і з боку державних органів. Однак є випадки, коли уповноважені на те органи, зокрема поліція невірно реагує та приймає хибні рішення стосовно і дитини і її батьків. Так нещодавно в селі Кам'янець-Подільського району неповнолітній хлопчик, реагуючи на сімейний конфлікт і злякавшись загрози вчинення сімейного насильства зателефонував на 102. До приїзду поліції сімейний конфлікт вичерпався, однак поліція розцінила цей виклик як завідомо неправдивий і склала протокол про вчинення адміністративного правопорушення стосовно його матері, позаяк хлопчику немає ще 16 років. Натомість, за даними пресслужби Хмельницького апеляційного суду, Новоушицький районний суд Хмельницької області вірно відреагував на цю ситуацію і закрити провадження у справі за відсутністю складу адміністративного правопорушення, адже неповнолітній хлопчик реалізував своє право на звернення до уповноваженого органу, передбачене ст. 21, 22 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [2]. Беручи до уваги цей випадок можна резюмувати, що необхідно працювати і з уповноваженими на те органами, щоб вони адекватно реагували на випадки повідомлень дітей про вчинене про домашнє насильство і не обмежували своїми діями тієї самої свободи для прийняття ними самостійних рішень.

Технологія «рівний-рівному» зумовлює роботу волонтерів, членів громадських організацій серед однолітків (як серед дітей, так і серед батьків). Предметом роботи з однолітками в аспекті запобігання жорстокого ставлення до дітей можуть бути: права дітей, їх захист; установи і особи, які захищають дітей, надають їм підтримку і допомогу; навички спілкування з дорослими, дітьми; навчання самозахисту в дитячому середовищі, сім'ї, дитячому закладі; права та обов'язки батьків,

педагогів, їх відповідальність; побудова міжособистісних стосунків; формування толерантності [3, с. 70].

Як приклад можна навести діяльність благодійного фонду «Паритет» на теренах Хмельницької області, який завжди долучається до заходів щодо популяризації протидії домашньому насильству та діяльність мобільних бригад соціально-психологічної допомоги, як і інші суб'єкти, долучаються до міроприємств по запобіганню та протидії домашньому насильству.

Співпраця мобільної бригади із іншими суб'єктами взаємодії здійснюється шляхом: залучення представників суб'єктів до виїзду мобільної бригади та надання соціально-психологічної допомоги постраждалій особі; направлення постраждалих осіб до інших суб'єктів для отримання додаткових послуг та допомоги відповідно до повноважень суб'єктів та індивідуальних потреб постраждалих осіб; взаємного інформування суб'єктів про виявлені випадки насильства [4, с. 29].

До рекламно-інформаційних технологій слід віднести соціальну рекламу і соціальні інформаційні кампанії, що належать до первинних засобів профілактики, адже метою соціальної реклами є зміна ставлення суспільства або окремих його представників до проблеми чи групи людей, а в перспективі – створення нових соціальних цінностей. Соціальна реклама може бути розрахована на широку аудиторію, проте цільові групи можуть розрізнятися за віковим принципом, статтю, соціальними ролями, професією, місцем проживання, за ознаками здоров'я. Відповідно до цільової групи обираються засоби, методи та форми донесення інформації, повідомлення [5].

Перелічені технології покликані забезпечити соціального працівника і інших осіб, що надають соціальні послуги інструментарієм щодо профілактики сімейного насильства та протидії йому і, як правило, дієвим є застосування саме комплексу методів соціальної роботи.

Таким чином, технологією соціальної роботи з дітьми, які зазнали насильства в сім'ї є система науково обґрунтованих, чітко структурованих, послідовних і скоординованих прийомів, методів і дій, що застосовуються соціальними службами, соціальними працівниками та іншими суб'єктами надання таких послуг для досягнення мети і завдань соціальної роботи з дітьми, які зазнали насильства в сім'ї – профілактики, інформування та протидії йому.

Список використаних джерел:

1.Безпалько О. В. Соціальна робота : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 2004. 351 с.

2.Звернувшись через сімейний конфлікт до поліції, дитина реалізувала своє право відповідно до закону про домашнє насильство: постанова суду. URL: <https://court.gov.ua/press/news/1781433/>. (дата звернення : 01.02.2025).

3.Боднар А. Я., Павленко С. С. Деякі аспекти вивчення проблеми насильства в сім'ї на сучасному етапі. *Наукові записки НаУКМА*. 2008. Т. 84. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. С. 69–72.

4.Забезпечення діяльності мобільних бригад соціально-психологічної допомоги як спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб від домашнього насильства : Методичний посібник. Київ: 30 березня 2020. 190 с.

5.Ролінський В. І. Насильство щодо неповнолітніх: проблеми, профілактика: навчально-методичний посібник. Одеса : Ветаком, 2003. 220 с.

ПРОЯВИ БУЛІНГУ СЕРЕД ПІДЛІТКІВ

Матвійчук Роман Сергійович

здобувач 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: старший викладач Новікова О. А.

Проблема жорстокої та насильницької поведінки дітей викликає інтерес у сучасного суспільства і відображається в як закордонних, так і вітчизняних дослідженнях. Сучасні освітні установи мають важливе завдання визнати проблему булінгу та забезпечити безпечне навчальне середовище для профілактики і протидії негативним соціальним і педагогічним наслідкам цього явища.

Булінг – це форма насильства, яка проявляється у систематичних, принижуючих діях, що спрямовані на певну особу з боку однолітків чи інших. Згідно з дослідженнями, булінг серед підлітків набуває особливого значення через зміну соціальних колективів, виникнення соціальних та психологічних проблем, а також через різноманітні зовнішні фактори. Важливою є роль освітнього середовища, виховного процесу, сімейних обставин і соціальних впливів, що можуть бути як передумовами, так і наслідками булінгу. Оскільки булінг має численні причини і може мати довготривалі наслідки для постраждалих, важливо вивчити як фактори, що сприяють його виникненню, так і способи боротьби з цією проблемою [1].

Психологічні та соціальні фактори булінгу є: індивідуальні (агресивність, віктимність, низька самооцінка), соціальні (культ насильства в суспільстві, вплив ЗМІ) та сімейні (домашні конфлікти, насильство). Нерівність, у тому числі майнова, фізична та інтелектуальна,

також є значним фактором. Це особливо актуально для підлітків, які відрізняються від своїх однолітків, що робить їх вразливими до цькування [2].

Учасників булінгу можна поділити на три категорії: 1) булери – це особи, які мають соціальний вплив або більшу фізичну силу, а також високий потенціал агресії, спрямованої на інших; 2) жертви – це ті, хто стає об'єктом знущань; 3) спостерігачі (свідки) – це особи, які спостерігають за актами булінгу [3].

Наслідки булінгу можуть бути як фізичними, так і психологічними. Жертви можуть відчувати постійний страх, депресію, тривогу, що може призвести до серйозних психічних порушень, зокрема суїцидальних думок. Вони часто мають проблеми з соціалізацією, погіршується їхнє здоров'я, знижується успішність у школі. Водночас агресори також можуть зазнати психологічних наслідків, відчуваючи провину, але часто це лише посилює їхню агресивну поведінку.

Підлітки, які проявляють агресивну поведінку, часто мають певні психологічні особливості, такі як гіперактивність, імпульсивність, низький контроль емоцій. Це сприяє виникненню насильницької поведінки. Окрім того, діти, які зазнають булінгу, часто мають занижену самооцінку та не можуть захистити себе через страх чи нерозуміння, як реагувати на агресію.

Досліджуючи особливості агресивної поведінки підлітків було виявлено, що до фізичної агресії (використання фізичної сили проти іншої особи) схильні 51% хлопці та 49% дівчат; вербальна агресія (вираження негативних почуттів) схильні 69% хлопців та 72% дівчат; непряма агресія (агресія, обхідним шляхом направлена на іншу особу або ні на кого не направлена) схильні 59% хлопці та 64% дівчат; негативізм у групі (опозиційна манера в поведінці від пасивного опору до активної боротьби проти сталих звичаїв і законів) схильні 77% хлопців та 49% дівчат; роздратування (готовність до прояву негативних почуттів при щонайменшому збудженні (запальність, грубість) 59% хлопців та 44% дівчат; підозрілість (у діапазоні від недовір'я і обережності по відношенню до людей до переконання в тому, що інші люди планують і шкодять) схильні 78% хлопців та 64% дівчат; образа (заздрість і ненависть до оточуючих за дійсні і вигадані дії) схильність однакова – 35% підлітків; почуття провини (виражає можливе переконання суб'єкта в тому, що він є поганою людиною, що чинить погано, а також розкаяння совісті) схильні 54% хлопців та 69% дівчат. Індекс агресивності, який більший серед 59% дівчат, а індекс ворожості як серед 77% хлопців.

Одержані результати показали, що дівчата більш схильні виражати агресивність непрямим шляхом, для них характерна велика ворожість і тривога на тлі вищого рівня самоповаги. Хлопців відрізняє менший інтерес до свого внутрішнього світу і яскравіше виражена здатність знаходити конструктивні шляхи для реалізації власної агресивності.

Таким чином, булінг є складним соціально-психологічним феноменом, що має багатогранні причини, серед яких важливу роль відіграють фактори індивідуального, групового, педагогічного та соціального характеру. Педагоги і сім'ї повинні активно працювати над створенням здорового мікроклімату в освітньому середовищі та бути готовими до виявлення і запобігання булінгу на ранніх етапах. Булінг не лише завдає шкоди жертвам, але й може мати довготривалі негативні наслідки для самих агресорів. Тому важливо зосередити увагу на профілактиці цього явища.

Список використаних джерел:

1. Ковальчук С. А. Основні причини виникнення булінгу у підлітковому віці. *Психологічні аспекти освіти. Житомирщина педагогічна* №1 (21), 2021.
2. Бойчук П. М., Козігора М. А. Булінг як соціально-психологічне явище у сучасному освітньому просторі. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*, Вип. 3, ч. 2, 2021. С. 10-16.
3. Сорочан Д. А. Булінг як прояв протиправної поведінки. *Харківський національний університет внутрішніх справ: 25 років досвіду та погляду майбутнє*. Харків, 2019. С. 445-447.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ

Олійник Микола Миколайович

здобувач 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к. пед. н. Польовик О. В.

Соціальний захист осіб з інвалідністю внаслідок війни є важливим питанням, яким займаються також різні міжурядові та міжнародні організації. Адже саме ці особи заслуговують на повагу та шану, де окрім людської цінності, присутня ще й ідеологічна складова. Важливим у нинішніх умовах є аналіз та прийняття зарубіжного досвіду урядів і міжнародних організацій, зокрема в контексті європейської інтеграції України та під час дії воєнного стану.

На міжурядовому рівні Україна обрала курс на інтеграцію в НАТО та Європейський Союз. Внаслідок цього національні програми соціального захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни отримують активну підтримку від міжнародних установ. Крім того, Україна є частиною Програми розвитку ООН, що також надає додаткові можливості для покращення соціального захисту цієї категорії осіб.

Слід також зауважити, що як вказує Г. Воробйова: «у світі склалася національна традиція щодо вироблення внутрішньо-національної політики соціального захисту, яка здійснюється, як правило, шляхом запровадження загальнодержавної концепції, організації діяльності органу управління соціальним захистом, налагодження державної та громадської підтримки, соціального страхування тощо. З метою всебічного гарантування захисту ветеранів війни держава формує свою політику на базі мети, цілей і завдань» [1, с. 92].

У зарубіжних країнах для реалізації державної політики соціального захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни використовуються майже всі відомі механізми національного регулювання, які формують єдиний та комплексний механізм управління цією складною соціальною сферою. У цих країнах соціальний захист осіб з інвалідністю внаслідок війни здійснюється через інтегровану систему, що поєднує інститути громадянського суспільства та соціальний державний захист населення, які представлені різноманітними організаціями, включаючи волонтерські.

Особливо цінним «у світлі інтеграції України до європейського співтовариства вважаємо дослідження систем соціального захисту країн Європейського Союзу. Необхідно зауважити, що країни Європейського Союзу мають власні системи соціального захисту та можуть встановлювати тільки зовнішньополітичні зв'язки зі співпраці в межах, наприклад, програм розвитку Європейського Союзу. Однак цікавим є досвід країн Європейського Союзу зі створення єдиного страхового простору, у межах якого відбувається, зокрема, і соціальний захист ветеранів війни» [1, с. 92].

Особливої уваги заслуговує передовий досвід країн пострадянського простору, а також тих, що нещодавно приєдналися до Європейського Союзу. Країни Європи та НАТО, надаючи особам з інвалідністю внаслідок війни численні привілеї та пільги, значно полегшують їх фінансові труднощі та матеріально-побутові проблеми як під час служби, так і після її завершення. Це, в свою чергу, підвищує престиж військової служби та допомагає утримувати висококваліфікованих фахівців у діючих збройних силах. У ряді іноземних держав накопичено великий досвід соціального захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни, який

тісно пов'язаний із високою організованістю ветеранських громадських рухів. Це, у свою чергу, змушує органи влади та суспільство приділяти значну увагу проблемам цієї категорії громадян. Чітким підтвердженням цього є створення спеціалізованих установ у структурах державних органів виконавчої влади.

Також, в іноземних державах впроваджено дієву систему органів державної влади, які несуть безпосередню відповідальність за здійснення соціальної політики та захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни.

Так, наприклад, у «Франції питання захисту прав та інтересів ветеранів бойових дій та членів їхніх сімей перебувають у компетенції Міністерства у справах колишніх військовослужбовців та жертв війни. Це Міністерство підтримує Спільку асоціацій ветеранів Франції, яка захищає інтереси цієї категорії громадян на рівні громадських організацій. Окремі аспекти соціального захисту ветеранів вирішуються в рамках Міністерства оборони через його структурний підрозділ – Управління пам'яті, національного надбання та архівів. Це управління займається збереженням пам'яті про війну та інформуванням суспільства про заслуги осіб, які брали участь у бойових діях» [2, с. 351].

У США «питання соціального захисту прав та інтересів ветеранів бойових дій входять до компетенції Міністерства у справах ветеранів. У складі Міністерства оборони США функціонують Управління статистики та Управління пенсійного забезпечення ветеранів. Нормативно-правове регулювання прав та інтересів ветеранів бойових дій здійснюється через комітети, що працюють у структурах Сенату (комітет з питань збройних сил та у справах ветеранів) і Палати представників (комітет з національної безпеки та у справах ветеранів)» [2, с. 352].

Україні варто звернути увагу на досвід США, де сьогодні діє кілька значних державних програм, а також понад 60 програм допомоги особам з інвалідністю внаслідок війни. Серед найбільш важливих є програми, що гарантують доходи особам з інвалідністю внаслідок війни, допомогу сім'ям з дітьми, програми житлових субсидій, продовольчі та медичні програми. Однак те, що відрізняє США від багатьох інших країн, – це велика кількість комерційних та приватних соціальних служб і організацій. Вони фінансуються через приватні внески, благодійні донори та урядові асигнування на спеціалізовані програми. Такі організації не тільки варіюються за типами послуг і діяльності, але й мають різні масштаби впливу на державному, регіональному чи місцевому рівнях. Однією з основних складових цієї системи є конкретні соціальні агентства. Наприклад, «американська служба сім'ї, яка підтримує осіб з інвалідністю внаслідок війни, забезпечує громадські

зв'язки, проводить освітні програми, є спонсором досліджень і публікацій у сфері соціальної роботи з родинами, а також активно бере участь у формуванні державної політики та надає рекомендації законодавчим органам щодо потреб американських сімей. Її місцеві підрозділи займаються сімейною та шлюбною терапією (особливо для молодих сімей), розробляють навчальні програми і надають соціальні послуги для громад» [3, с. 114].

Аналізуючи іноземні системи соціальної роботи та соціального захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни, вважаємо, що як приклад необхідно практично застосовувати передові здобутки, таких державах як США, Нідерланди, Хорватія, Боснія та Герцеговина [4].

Отже, аналіз та вивчення передового зарубіжного досвіду в сфері державної політики щодо захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни дозволяє зробити висновок, що в інших країнах існують різні моделі побудови національних систем захисту цієї категорії громадян. Основними напрямками, які Україна може впровадити, є прийняття спеціальних нормативно-правових актів для окремого врегулювання соціального захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни, створення спеціалізованого державного органу для цієї мети, а також визначення підвищеного рівня державної соціальної допомоги таким особам. Важливу роль у цьому процесі відіграє діяльність соціальних служб, соціальних працівників, а також громадських і волонтерських організацій. Безперечними факторами ефективного соціального захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни в зарубіжних країнах є високий рівень економічного розвитку, добробуту, активність громадських благодійних організацій та відповідне законодавче забезпечення.

Список використаних джерел:

- 1.Воробйова Г. В., Зозуля С. С. Актуальні проблеми міжнародних відносин та безпеки. *Актуальні проблеми політики*. 2021. Вип. 68. С. 90–95.
- 2.Нічого для нас без нас : посібник з інклюзивного прийняття рішень для державних органів / упоряд. : Азін В. О., Байда Л. Ю. Київ : Ленвіт : 2015. 102 с.
- 3.Любецька М. М. Аналіз зарубіжного досвіду надання соціальних послуг, здійснення соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах. *Інвестиції : практика та досвід*. 2018. № 19. С. 109–116.
- 4.Правове регулювання щодо надання пільг та спеціальних послуг ветеранам (досвід Республіки Хорватія, Боснії та Герцеговини, Королівства Нідерландів, Сполучених Штатів Америки) / Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит народного депутата України. URL : <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29445.pdf> (дата звернення : 20.03.2025).

МЕТОДИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ-СИРОТАМИ В ІНТЕРНАТНОМУ ЗАКЛАДІ

Перепелиця Дарія Василівна

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к. пед. н., доцент Добровіська О. О.

Проблема сирітства, як однієї з найбільш складних соціальних та психологічних проблем в нашій державі, завжди виступала предметом численних наукових досліджень, які охоплюють різні аспекти цієї теми. За даними Державної служби України у справах дітей, станом на 2024 рік на первинному обліку перебуває 61 932 дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, з яких 94% (58 224 дитини) вже влаштовані у сімейні форми виховання, такі як опіка, прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу. А з початку повномасштабної війни в Україні (з 24 лютого 2022 року по 1 квітня 2023 року) було виявлено 8 512 дітей, які залишилися без батьківського піклування в умовах воєнного часу, з яких 1 476 дітей стали сиротами через військову агресію РФ проти України. Безліч дітей, які перебували на тимчасово невідконтрольних територіях, опинилися під загрозою різних форм насильства та експлуатації. Це поставило нові виклики для державних і благодійних організацій, що намагаються забезпечити дітям-сиротам базову соціальну підтримку та можливість відновлення після пережитих травм.

Різні науковці та дослідники визначають поняття «дитина-сирота» з урахуванням соціальних, психологічних та правових аспектів. Так Л. Соколова визначає дитину-сироту як «неповнолітню особу, яка втратила одного або обох батьків та потребує соціального захисту з боку держави». І. Зверева розглядає «дітей-сиріт не лише як осіб, які втратили батьків біологічно, а й тих, хто позбавлений батьківського піклування через різні соціальні обставини». В працях О. Безпалько знаходимо визначення, де авторка акцентує увагу на тому, що поняття «дитина-сирота» включає не лише юридичний аспект (втрата батьків), а й психологічний, оскільки такі діти мають емоційні та соціальні труднощі».

Безперечно, визначення терміну «дитина-сирота» має як юридичний, так і соціально-психологічний аспект. В українському законодавстві він чітко регламентований, і в Сімейному кодексі України (ст. 207) «дитиною-сиротою є неповнолітня особа, у якої померли або загинули

обоє батьків, а у Законі України «Про охорону дитинства» (ст. 1) знаходимо наступне визначення дітей-сиріт як «осіб, які не досягли 18-річного віку і які втратили обох або одного з батьків, якщо другий з батьків невідомий або позбавлений батьківських прав».

Діти-сироти, які проживають в інтернатних закладах, стикаються з багатьма труднощами, що впливають на їхній розвиток, психологічний стан та майбутнє життя. Основні проблеми включають:

Психологічні та емоційні проблеми: відсутність сімейного затишку та підтримки – брак любові та турботи з боку близьких людей; низька самооцінка – почуття непотрібності та меншовартості; психологічні травми – наслідки втрати батьків або попереднього досвіду насильства й нехтування; соціальна ізоляція – труднощі у спілкуванні та встановленні емоційних зв'язків з іншими.

Освітні проблеми: низький рівень освіти – нестача індивідуального підходу в навчанні; обмежений доступ до якісної освіти – відсутність додаткових занять, що ускладнює підготовку до майбутньої професії; брак мотивації до навчання – через відсутність позитивного прикладу або підтримки з боку дорослих.

Соціальні проблеми: проблеми з адаптацією після виходу з інтернату – відсутність навичок самостійного життя; ризик потрапляння в кримінальне середовище – через нестачу контролю та підтримки після 18 років; складнощі у створенні власної сім'ї – відсутність досвіду родинного життя та виховання дітей.

Проблеми з матеріальним забезпеченням: недостатнє фінансування – іноді не вистачає ресурсів на покращення умов проживання, нового одягу, речей побуту і шкільного приладдя; обмежений доступ до сучасних інформаційних технологій та освітніх ресурсів.

Відсутність перспектив після випуску: проблеми з працевлаштуванням, відсутність підтримки у пошуку роботи; багатьом випускникам немає де жити після виходу з інтернату; відсутність наставників чи близьких людей, які могли б допомогти адаптуватися.

Це не остаточний перелік проблем з якими стикаються діти-сироти перебуваючи у інтернатному закладі. Насправді їх значно більше і щоразу з'являються нові щоденні виклики з якими діти не в змозі впоратися самостійно оскільки є вразливою соціальною групою, яка потребує особливої уваги та підтримки. Без належного догляду, супроводу, освіти та соціалізації їм складно впоратися зі своїми проблемами і адаптуватися до дорослого життя.

Робота з дітьми-сиротами є надзвичайно складним і багатогранним процесом, що потребує значних зусиль від перебування в інтернатних

зкладах до адаптації до самостійного життя. Це вимагає не тільки забезпечення належних умов життя та освіти для таких дітей, а й комплексного підходу, що включає психологічну, правову та соціальну підтримку з боку держави, громадських організацій і суспільства загалом.

Одним із пріоритетних напрямків роботи із дітьми-сиротами в інтернатному закладі є застосування сучасних методів соціальної роботи для того, щоб пом'якшити негативні впливи на дітей та створити оптимальні умови для задоволення потреб і реалізації їх інтересів, і які враховують як традиційні підходи, так і новітні технології та психологічні практики.

Означимо методи соціальної роботи з дітьми-сиротами в інтернатному закладі, головна мета яких підготовка дітей до самостійного життя, забезпечення психологічного комфорту та соціального захисту:

Психолого-педагогічні методи Індивідуальні консультації – соціальні працівники та психологи проводять особисті бесіди з дітьми, допомагаючи їм опрацювати травматичний досвід та розвинути впевненість у собі. Групова терапія – обговорення загальних проблем і підтримка дітей через тренінги та взаємодію. Арт-терапія – використання малювання, музики, ліплення та інших творчих методів для емоційного розвантаження. Корекційні програми – розвиток емоційного інтелекту, управління агресією та саморегуляція.

Соціально-адаптаційні методи. Навчання соціальним навичкам – розвиток комунікації, вирішення конфліктів, правила етикету та поведінки в суспільстві. Моделювання життєвих ситуацій – навчання через симуляцію реальних життєвих ситуацій (купівля продуктів, відкриття банківського рахунку, працевлаштування). Ігрові методи – рольові ігри, які допомагають дітям зрозуміти соціальні ролі та формувати відповідальність. Наставництво – залучення дорослих (волонтерів, вихователів, психологів) як менторів для дітей.

Освітні та професійні методи. Індивідуалізація навчання – врахування потреб кожної дитини для покращення рівня освіти. Профорієнтаційні тренінги – допомога у виборі професії та ознайомлення з ринком праці. Навчальні екскурсії – знайомство з різними професіями та майбутніми можливостями. Стажування та майстер-класи – залучення до роботи ще під час навчання.

Методи самостійного життя та соціальної підтримки. Фінансова грамотність – навчання управлінню власним бюджетом, заощадженням та витратами. Життєві навички – навчання навичкам щоденного побуту: готуванню їжі, догляду за житлом, самообслуговуванню. Підготовка до

виходу з інтернату – соціальна підтримка після випуску, допомога в пошуку житла та роботи.

Отже застосування сучасних методів соціальної роботи для дітей-сиріт в інтернатних закладах сприяють їхній соціалізації, розвитку особистості та самостійності. Комплексний підхід, що поєднує психологічну допомогу, освітню підтримку та соціальну адаптацію, є найефективнішим способом підготовки дітей до повноцінного життя в суспільстві. Даний процес є багатограним і поєднує психологічну, освітню та соціальну підтримку. А важливим завданням сьогодення виступає реформування інтернатної системи та розширення альтернативних форм виховання для кращої інтеграції дітей у соціум.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З СІМ'ЯМИ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ

Петришин Михайло Олегович

здобувач 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к. пед. н., доцент Добровіцька О. О.

Сьогодні у розвитку нашої держави спостерігається різке зростання проблем в економічному розвитку, нестабільність соціально-політичних процесів, трансформація духовних і моральних цінностей, що негативно впливають на функціонування сім'ї як соціального інституту. Внаслідок таких явищ відбувається зростання кількості сімей, які не мають змоги самостійно успішно вирішувати життєві проблеми. Зростання кількості сімей, які опинились у складних життєвих обставинах обумовлено збільшенням числа малозабезпечених сімей, величезними масштабами внутрішньої міграції, погіршенням стану здоров'я населення, зміною традиційних ролей в сім'ї, зростанням кількості розлучень, неповних сімей, насильства в сім'ї тощо.

Сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах (СЖО), стикаються з низкою соціальних, економічних та психологічних викликів, що негативно впливають на їхній добробут. Ефективна соціальна робота спрямована на підтримку таких сімей, їхню адаптацію та інтеграцію в суспільство.

Причинами гострої кризи сімей є зовнішні протиріччя, а також внутрішньо-сімейні суперечності. Такі сім'ї потребують допомоги у

вирішенні матеріальних, соціальних, психолого-педагогічних проблем, а також питань, що виникають у сфері взаємовідносин з дітьми, сприянні адаптації та соціалізації дітей. Адже саме сім'я являє собою такий соціальний інститут, який торкається всіх сфер життєдіяльності людини, вона завжди була, є і буде визначальним чинником у вихованні, розвитку та становленні дитини, що забезпечує захист та стабільність.

Сім'я є першоосновою духовного, економічного та соціального розвитку суспільства. В процесі свого розвитку сім'я набула функцій, які тільки в сукупності забезпечують повноцінність її існування, саморозвитку та широку життєдіяльність як соціального інституту. Її основні соціалізуючі функції полягають у забезпеченні фізичного та емоційного розвитку індивіда, формуванні статевої ідентифікації дитини, її розумового розвитку, а також розвитку здібностей і потенційних можливостей, забезпеченні дитині почуття захищеності; формуванні ціннісних орієнтацій особистості; оволодінні дитиною основними соціальними нормами.

Якщо сім'я, яка опинилась у складних життєвих обставинах не зможе ефективно виконувати власні базові соціальні функції, то це призведе до поширення дитячої бездоглядності та безпритульності, соціального сирітства, підліткового алкоголізму, проституції, наркоманії, злочинності, суїциду тощо. Невиконання сім'єю власних функцій чинить вплив на внутрішньо-сімейні взаємостосунки, які впливають на психічне і соціальне здоров'я її членів прямо й опосередковано. Погіршення взаємостосунків між батьками та дітьми відбувається завдяки відсутності духовних контактів, взаємної довіри, емоційного комфорту, а також зниженню батьківського авторитету.

Така ситуація спонукає соціальні служби активізувати роботу з сім'ями, які опинились у складних життєвих обставинах, сприяти формуванню ефективної системи соціальної допомоги та соціально-педагогічної підтримки сім'ї як на державному рівні, так і з залученням недержавних установ та громадськості. Оскільки головне зберегти цілісність сім'ї, її родинні почуття, зв'язки, то повинна здійснюватися тривала соціально-педагогічна робота. У тому числі і корекційна робота, яка спрямована на виправлення негативних психологічних, педагогічних і соціальних властивостей сім'ї, та на активізацію позитивних якостей та формування гармонійних взаємостосунків у сім'ях, які опинились у складних життєвих обставинах.

Список використаних джерел:

1. Гендерна політика в нормативно-правових документах. Частина 1. / Жуковська Г. Г., Левченко К. Б., Остапенко О. О., Суслова О. І. ; за заг. ред К. Б. Левченко. Київ, 2020. 186 с.
2. Ковтун О., Баранова С. Соціологія здоров'я: проблеми теорії та практики : навчально-методичний посібник. Київ : Університет «Україна». 2020. 166 с.
3. Мобільна бригада соціально-психологічної допомоги постраждалим від домашнього насильства: особливості створення і забезпечення роботи : метод. посіб. / за заг. ред. Кочеміровської О. О. Київ : ФОП Клименко, 2020. 80 с
4. Стандарти запобігання насильству та підтримки для жінок, постраждалих від насильства : посібник WAVE / UNFPA, 2022. https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/wave_handbook_ukr.pdf (дата звернення : 04.03.2025).
5. Хмельницький міський центр соціальної підтримки та адаптації. *Управління праці та соціального захисту населення Хмельницької міської ради* : вебсайт. URL : https://soczahist.khm.gov.ua/?page_id=30 (дата звернення: 12.03.2025).

СИСТЕМА СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК АДАПТИВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Попадин Руслан Володимирович

здобувач 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к. пед. н. Польовик О. В.

Політична та соціальна нестабільність в Україні, що триває вже понад десятиліття, стала причиною масштабного переміщення населення в межах країни. У результаті збройного конфлікту, тимчасової окупації окремих територій, систематичного порушення прав людини, актів насильства, а також природних і техногенних катастроф, значна кількість громадян була змушена залишити свої домівки. Такі особи отримали статус внутрішньо переміщених.

Серед причин переміщення також можна відзначити економічний спад, втрату національної ідентичності, культурну деградацію та інформаційно-ідеологічний тиск з боку Російської Федерації. Все це спонукає громадян шукати безпечніші умови життя в інших регіонах країни або за її межами. Особливо уразливою категорією є молодь, зокрема студенти, які змушені різко змінювати свій звичний спосіб життя, освітнє середовище та навчальні практики. Перехід до іншого закладу вищої освіти часто супроводжується емоційною нестабільністю,

тривожністю через адаптацію до нових умов, страхом перед невідомим та складнощами у соціалізації.

Психологічна вразливість здобувачів освіти, які вимушено змінили місце проживання, зумовлює низку труднощів, що охоплюють усі сфери їхнього життя: фінансові, побутові, соціальні, організаційні, а також правові й морально-психологічні. На жаль, держава не завжди приділяє належну увагу процесу соціально-психологічної адаптації студентів-переселенців. Зміна викладачів, програми навчання, освітніх підходів і життєвого укладу тільки ускладнює становище таких студентів.

Саме тому важливу роль у процесі інтеграції відіграють обласні та міські адміністрації, керівництво університетів, викладацький склад і студентська спільнота. Особливо вагоме значення має підтримка з боку студентського самоврядування, яке виступає ефективним інструментом інтеграції нових студентів у життя вишу. Завдяки цьому механізму новоприбулі здобувачі освіти отримують змогу адаптуватися до колективу, брати участь у спільних заходах, розвивати нові соціальні навички та активно долучатися до життя закладу.

Найскладнішим компонентом адаптації є саме соціально-психологічна інтеграція, яка потребує від викладачів високого рівня емпатії, терпіння й гнучкості в підходах до навчання. Але найнеефективнішим чинником соціалізації залишаються самі студенти, які через неформальну комунікацію й залучення до студентського самоврядування допомагають новачкам знайти своє місце в новому середовищі. Студентське самоврядування створює атмосферу підтримки, сприяє розвитку особистих якостей і виступає представником інтересів здобувачів освіти на різних рівнях [1].

У контексті останніх подій проблема внутрішнього переміщення в Україні набула міжнародного резонансу і визнана однією з найгостріших гуманітарних і політичних проблем. Теоретичну основу для аналізу цієї ситуації становлять праці як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників, зокрема Ю. Арутюняна, Ю. Бромлея, Дж. Беррі, О. Малиновської, І. Звереві, А. Капської, О. Піскун, А. Похлебаєвої, А. Фернхема, Г. Гудвіна-Гілла, Р. Дженнінгса та інших. Поняття «вимушено переміщені особи» з точки зору соціології конкретизували Г. Гудвін-Гілл та М. Ніколайчук. Значну увагу також приділено впливу студентського самоврядування на розвиток особистісних, соціальних і лідерських якостей здобувачів освіти, що досліджувалися в працях А. Давлєтової, Р. Сопівника, Л. Варламової, Л. Возняк, І. Аносова, М. Приходька та ін.

Незважаючи на багатство наукових напрацювань, деякі аспекти, зокрема пов'язані з адаптацією зарубіжного досвіду до українських

реалій, ще потребують глибшого вивчення й осмислення в умовах триваючого воєнного конфлікту.

Отже, проблема внутрішньо переміщених осіб, зокрема студентів, стала одним із ключових соціальних викликів сучасної України. Тривала політична й соціальна нестабільність, збройна агресія, порушення прав людини, а також економічні та культурні чинники спричинили масове переміщення громадян та поставили перед суспільством нові завдання щодо інтеграції й адаптації цих осіб. Особливої уваги потребують здобувачі освіти, які опинилися у складних умовах переїзду, адаптації до нового освітнього середовища та колективу. Успішна соціалізація студентів-переселенців можлива лише за умови скоординованої роботи органів державної влади, керівництва університетів, педагогічного колективу та студентського самоврядування. Саме студентська спільнота відіграє ключову роль у формуванні підтримуючого середовища, сприяє розвитку нових соціальних зв'язків, особистісному зростанню та професійній реалізації. Незважаючи на вагомі наукові здобутки, потреба у подальшому дослідженні механізмів адаптації, особливо з урахуванням зарубіжного досвіду в умовах воєнного стану, залишається актуальною.

Список використаних джерел:

1. Ніколаєнко С. Студентське самоврядування на шляху до європейського простору вищої освіти. *Освіта України*. 2017. №49–50. С. 1–3.

ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ В ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Пряничкіна Юлія Леонідівна

здобувачка 1 року навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота»

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

Науковий керівник: к. пед. н., доцент Сьомкіна І. С.

Одним із багатогранних і багатоаспектних явищ в українському суспільстві є патріотизм. Патріотизм як громадянське почуття, на фоні суттєвих змін, що відбулися у нашій державі в останні роки, викликає найрізноманітніші асоціації у наших громадян – від любові до неприйняття, від піклування до повної байдужості, від зачарованості до огиди. Сформувати патріотичну свідомість старшокласників – означає

підготувати їх до виконання функцій майбутніх захисників Батьківщини, сформувати у молоді готовність працювати для своєї держави і підносити її міжнародний авторитет, виховати громадянську гідність, національну ідентичність та ідеологічні орієнтири.

Фахівці різних сфер діяльності працюють над проблемою формування патріотичної свідомості та є об'єктом уваги багатьох дослідників. Психолого-педагогічні аспекти та соціально-психологічні механізми поведінки особистості в контексті формування патріотизму висвітлюють у своїх дослідженнях І. Бех, П. Вербицька, Є. Зеленов, О. Киричук, Г. Костюк, Л. Крицька, Н. Михальченко та ін.

В. Шинкаренко вважає, що патріотичне виховання є взаємопов'язаною, цілісною системою, дотримуючись якої педагоги роблять можливим дієве виконання цілей та завдань виховання, реалізують у педпрактиці зміст виховання та освіти за неухильної умови координування суспільством та державою діяльності освітніх організацій та установ культури, засобів масової інформації, громадських організацій з патріотичного виховання. Для справжньої демократичної держави необхідно, щоб кожна людина здійснювала свою громадянську місію, а тут уже не можна обійтися без шкільного виховання, без формування активної громадянської позиції [4].

Актуальність дослідження зумовлена активною участю українських освітян у протидії російській агресії. В умовах повномасштабної агресії Росії проти України, російсько-української війни система освіти України загалом, вітчизняна система повної загальної освіти зокрема, вимушені працювати в новому режимі, адаптуватися до умов воєнного стану [1].

Враховуючи соціально-психологічні аспекти формування патріотичної свідомості сучасної української молоді, справедливо брати до уваги психічні властивості нашого народу як позитивні, так і негативні. Важливо дослідити розвиток феномену патріотизму в історичній ретроспективі та прослідкувати, які риси в українському національному характері сприяли розвитку духовності, щоб опиратися на них у формуванні патріотичної свідомості старшокласників у діяльності соціального педагога закладу загальної середньої освіти. У межах нашого дослідження важливо з'ясувати питання: як проблема патріотичного виховання молоді розглядається у контексті соціально-педагогічних реалій сьогодення.

Увага вітчизняних освітян до процесу формування патріотичної свідомості старшокласників у закладах загальної середньої освіти посилена війною. Означена проблема пов'язана з низкою важливих наукових і практичних завдань, які постали перед системою загальної середньої освіти України. Насамперед, це завдання теоретико-

методичного забезпечення розвитку формування патріотичної свідомості старшокласників у закладах загальної середньої освіти в умовах війни і післявоєнної відбудови України. Це реалізація Концепції національно-патріотичного виховання [3] та розроблення ефективного інструментарію задля гарантування учнівству високої якості повної загальної середньої освіти в умовах війни, відповідності змісту й результатів освіти запитам суспільства, потребам обороноздатності, соціальної та економічної безпеки України.

Розвиток суспільно важливих цінностей, патріотизму та формування активної громадянської позиції є пріоритетними напрямками у діяльності соціального педагога закладу загальної середньої освіти. Якщо соціальний педагог, класний керівник, викладач у щоденній роботі працюватимуть в даному напрямку, то це уможливить виховати переконану, благородну, всебічно розвинену особистість. Одна з найважливіших громадянських якостей такої особистості є патріотизм – любов до своєї Батьківщини.

Старший шкільний вік – саме та пора, коли почуття гордості за свою Батьківщину, свій народ, причетність до його минулого та майбутнього відчуються особливо гостро. Саме в цей період багато чого залежить від виховної функції у діяльності педагогічного колективу, зокрема соціального педагога закладу загальної середньої освіти.

Діяльність соціального педагога закладу загальної середньої освіти, спрямована на становлення громадянина-патріота України, готового самовіддано розбудовувати країну як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, сприятиме єднанню українського народу та встановленню громадянського миру й злагоди в суспільстві.

Патріотична свідомість старшокласників формується за умови та під дією системи соціально-психологічних впливів. Результатом таких впливів є патріотична активність особистості або виникнення у неї стійкої, релевантної установки стосовно: розуміння сутності національної ідеї, сприяння економічному, науковому та культурному зростанню Батьківщини; глибокої пошани до державної мови; любові, захисту, відстоювання традицій та звичаїв; громадянської активності; любові до рідної країни і готовності до її захисту [2].

Для формування такої свідомості особистості має бути успішно реалізована цілісна система національно-патріотичного виховання. Саме навчальний заклад, у першу чергу, має стати для молоді осередком, де в основу такої системи покладені історичні й культурні цінності, традиції і звичаї народу, значення яких зростає в умовах європейської інтеграції України, де головною тенденцією виховання є формування ціннісного

ставлення особистості до Батьківщини, держави, народу, нації, і весь цей процес нерозривно пов'язаний з трансформацією правової культури, правової та громадянської свідомості.

Таким чином, в освітньо-виховному процесі закладів загальної середньої освіти мають місце нові підходи, в основу яких покладено історичні особливості на всіх етапах розвитку та державотворення України. Процес формування патріотичної свідомості старшокласників в діяльності соціального педагога на сучасному етапі потребує нових підходів. Мотивуючими чинниками інновацій у виховному процесі мають бути духовна досконалість, відродження національної культури, високі моральні якості як запорука громадянського миру.

Список використаних джерел:

1. Волченко Л. До питання соціально-психологічних впливів і патріотичного виховання молоді. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України* : матеріали практичної конференції. Харків, 2017. С. 19–21.
2. Державна політика формування громадянських і соціальних компетентностей учнівської молоді в умовах освітньої реформи / Сагуйченко В., Шинкаренко В., Безена І., Передерій О., Мартиненко О. *Освіта та навчання*. 2020. Том 5 №3 : URL : <https://revistas.uece.br/index.php/redufor/article/view/3080> (дата звернення: 27.03.2025).
3. Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641 : наказ Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022. № 527. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/MUS37143?an=2> (дата звернення: 25.03.2025).
4. Топузов О., Засекина Т. Загальна середня освіта України в умовах воєнного стану та відбудови : методичний порадиш науковців Інституту педагогіки НАПН України до початку нового навчального року . Київ : Інститут педагогіки НАПН України, Видавничий дім «Освіта». 2022. URL : https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2022/08/Metodychnyy-poradnyk.pdf2_.pdf (дата звернення: 27.03.2025).

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО СІМ'І ТА ЗАКЛАДУ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Рідкодубська Ксенія Олексіївна

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: старший викладач Клик С. Е.

Сучасна соціально-економічна ситуація в країні, завдання в галузі людинознавчих технологій, зміни, що відбуваються у світі в цілому

вимагають переосмислення взаємин сім'ї та суспільства, сім'ї та закладів освіти, які більшою мірою пов'язані цільовими установками. Перехід від одних форм соціальної взаємодії до інших неухильно веде до проблеми усвідомлення та прийняття норм соціальної взаємодії, які регулюватимуть поведінку та діяльність людей у нових соціальних відносинах.

Очевидно, що за всіх часів норми моралі, толерантності та етики залишаються основою людської взаємодії. Разом з тим зміни соціально-політичних, соціально-економічних відносин спричинили за собою соціально-психологічні зміни в міжособистісних відносинах. Вище названі протиріччя породили проблеми у взаємовідносинах сім'ї та школи. Змінилися й самі освітні заклади та загальна ментальна складова сім'ї. Відбулася різка диференціація сімей за економічним критерієм, за соціальним статусом, за вимогами до освітньої установи. Традиційно характер взаємодії сім'ї та школи описувався як консультуючо-контролюючий і стосувався переважно питань успішності і відвідуваності дитини на школі. Сьогодні спектр сторін взаємодії значно розширився: це й питання успішності та виховання дітей, питання професійного визначення та профільної підготовки, питання допомоги школі та питання управління школою через державно-суспільну структуру.

Таким чином, є ряд протиріч, що вимагають вирішення:

- між новими вимогами сім'ї з урахуванням їхньої диференціації до освітньої установи та недостатністю механізмів задоволення даних запитів;
- між потребою у вихованні комунікативної, толерантної, самостійної особистості школяра та її успішної соціалізації та недостатньою інтеграцією сім'ї та школи;
- між потребою у зміцненні та розвитку інституту сім'ї та слабким технологічним та теоретичним потенціалом закладів освіти.

Різні аспекти взаємодії сім'ї і школи висвітлені в дослідженнях Л. Бойко, В. Безлюдної, О. Докукіної, Т. Кравченко В. Кравця, О. Коберник, М. Машовець, Л. Островської, Л. Повалій, М. Стельмаховича, В. Постового, І. Хоменко, О. Хромової, І. Шкільної та інших. Н. Устинова розглянула проблеми, що виникають на сучасному етапі в спільній роботі сім'ї та школи в умовах їх соціального партнерства.

Дослідження умов розвитку педагогічної культури й просвіти батьків, особливостей формування стосунків батьків і дітей у сім'ї та школі займалися Л. Вовк, О. Добош, І. Дубінець, О. Наседкіна, І. Сіданіч, Л. Тимчук та інші. Проблема взаємодії школи та сім'ї розглядалась у

дисертаційних працях Є. Докуніна, Я. Журецького, Т. Кравченко, Е. Сичева, та інших.

Взаємодія сім'ї та школи як масове соціально-культурне явище почалося відносно недавно. Суспільство поступово починало усвідомлювати необхідність поєднання сімейного виховання зі шкільним, оскільки соціально-економічні умови життя в індустріальному суспільстві безпосередньо починають залежати від рівня освіти і виховання людини. Про це написано чимало зарубіжними та вітчизняними педагогами минулого.

Партнерський рівень відносин між сім'єю та школою можна визначити як готовність до реалізації узгоджених дій, координацію зусиль, спільну оцінку результату та спільну відповідальність за нього, прагнення кожної сторони зробити свій внесок у спільну діяльність при спільній орієнтації на учня та його розвиток.

Соціально-педагогічне партнерство – це організована діяльність, спрямована на формування добровільних і рівноправних взаємовідносин і взаємопідтримки суб'єктів, які мають відношення до освітньої установи, і зовнішнього соціуму, здійснювана з урахуванням міжвідомчих зв'язків, які призводять до позитивних і очікуваних усіма учасниками змін.

Взаємодія сім'ї та освітньої установи може відбуватися за різними напрямками – вирішення господарських питань, вибір кандидатів на посаду викладачів у сфері додаткових послуг, вибір директора освітньої установи, участь у заходах, що проводяться спільно, створення «поля спільного буття», підтримка та участь у різних презентаціях педагогічних досягнень.

Основними характеристиками соціально-педагогічного партнерства в системі «сім'я – заклад освіти» є націленість на вирішення педагогічних завдань у вихованні, розвитку, особистості дитини.

Соціально-педагогічне партнерство в системі «сім'я – заклад освіти» можливе при реалізації певних організаційно-педагогічних умов (ініціатива, зацікавленість з різних сторін, мотивація, добровільність, націленість на вирішення педагогічних завдань, створення комфортних умов для цього та ін.).

Вивчення проблеми взаємодії сім'ї та освітніх установ у науковій теорії та практиці дозволило переконатися в різноманітних підходах до класифікації сімей, що вказує на необхідність врахування особливостей типів сімей при побудові соціально-педагогічного партнерства в системі «сім'я – заклад освіти».

Впровадження відносин у формі соціально-педагогічного партнерства у системі «сім'я – заклад освіти» сприяє отриманню позитивних результатів при вирішенні педагогічних завдань.

Реалізація організаційно-педагогічних умов та покрокових дій, що відображають процесуальний та організаційний аспекти взаємодії сім'ї та закладу загальної середньої освіти як соціальних партнерів у ході дослідно-експериментальної роботи, дозволяє говорити про правомірність розгляду соціального партнерства як фактору, що позитивно впливає на вирішення освітніх та виховних завдань, соціалізацію особистості дитини та освітнє середовище, імідж освітньої установи, розширення сфери педагогічних послуг у рамках конкретного соціуму та загальну координацію виховних впливів зовнішнього соціуму, наближаючи його до завдань та проблем освіти.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА КОМП'ЮТЕРНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ ПІДЛІТКІВ

Сумарук Василь Васильович

здобувач 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 «Соціальна робота»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: старший викладач Клик С. Е.

Сучасна науково-технічна революція, яка продовжує розгортатися як на глобальному рівні, так і в межах України, суттєво трансформує всі сфери людської діяльності. Вона змінює вимоги до особистості, відкриваючи перед нею нові горизонти для самореалізації й удосконалення.

Одним із найактуальніших викликів сьогодення є взаємодія людини з комп'ютерними технологіями. Сучасні комп'ютери стали універсальними засобами виконання безлічі функцій – від відтворення музичних і відеофайлів, перегляду телепередач до створення та обробки текстової, графічної інформації, здійснення обчислень і комунікації в цифровому середовищі. Ці можливості надають підліткам доступ до майже безмежного світу знань, розваг і спілкування, що створює нові виклики у вихованні й соціалізації молоді [5].

Інформатизація та комп'ютеризація суспільства, попри численні позитивні результати, також сприяють появі певних соціальних ризиків. Серед них останнім часом особливо загострилася проблема комп'ютерної залежності серед молоді, зокрема підлітків [4].

Період підліткового віку характеризується інтенсивним інтелектуальним розвитком, допитливістю, прагненням до самоствердження та активною соціальною взаємодією. Саме в цей період формується основа майбутньої особистості, відбувається становлення системи цінностей, поглядів, а також підвищується інтерес до самопізнання й комунікативної діяльності. Водночас значна частина таких комунікативних практик відбувається поза контролем дорослих. Через це ризик формування адиктивної поведінки, зокрема комп'ютерної залежності, істотно зростає. Батьки й педагоги часто не мають достатніх знань щодо перших ознак залежності й заходів її запобігання [1].

Поняття «комп'ютерна залежність» увійшло в науковий обіг на початку 1990-х років. Воно розглядається як форма емоційної залежності, за якої людина концентрує увагу й дії на комп'ютерному середовищі – ігровому, інформаційному чи комунікативному. Для підлітків особливо небезпечним є занурення в ігрові процеси, які повністю поглинають їхню увагу, спричиняючи втрату відчуття часу й реального світу [2].

Питання формування та профілактики комп'ютерної залежності стали предметом досліджень багатьох вчених. Зокрема, проблематику залежної поведінки аналізували такі дослідники, як О. Возіанов, М. Галагузова, Н. Дереклеєва, В. Москаленко, В. Нікітін, А. Підаєв, М. Фірсова та інші. Теоретичні підходи до етапів розвитку комп'ютерної залежності й методів її діагностики були висвітлені в роботах Т. Больбот і Л. Юр'євої. Соціально-педагогічні аспекти профілактики комп'ютерної адикції досліджували Н. Сергєєва, Б. Биховець, Ю. Вінтюк, Н. Максимовська.

Психологічні аспекти негативного впливу цифрових технологій на особистість були проаналізовані в працях Л. Гур'євої, Е. Мулика, О. Якушиної. Вплив ігрового контенту на психіку розглядали у своїх роботах М. Іванов, а використання віртуального середовища як ресурсу психотерапії та психокорекції – Є. Зубарьов і Н. Петров. Глобальні зміни особистісної структури під впливом комп'ютеризації аналізували М. Коула та С. Пейпер.

З кінця XX століття окремі аспекти цієї проблеми стали розглядатися також у контексті організації дозвілля молоді. Зокрема, вагомий внесок у це зробили такі вчені, як Л. Гордон, Т. Дридзе, Л. Коган, В. Лапшов, В. Патрушев, Н. Коритнікова.

Згідно з дослідженням Т. Ісакової, понад половина молоді віком від 13 до 23 років щоденно проводить перед комп'ютером від 1 до 3 годин, тоді як 31% – від 4 до 6 годин. Значна частка респондентів проводить онлайн понад 10 годин на добу. Понад 45% опитаних зізналися, що не уявляють життя без доступу до Інтернету та комп'ютера, що свідчить про

масштабність та актуальність проблеми [3].

На основі аналізу наукових джерел можна зробити висновок, що більшість досліджень феномену комп'ютерної залежності у підлітків зосереджені переважно в психологічній площині. Водночас ці напрацювання створюють потужний базис для подальших соціально-педагогічних досліджень. Упродовж останніх років спостерігається посилення інтересу наукової спільноти до цієї теми, що свідчить про її суспільну значущість.

Список використаних джерел:

- 1 Бартків О., Махновець В. Вивчення схильності студентів до Інтернет-адикції. *Молодь і ринок*. 2018. № 2 (121). С. 141–146.
- 2 Вінтюк Ю. Психологічні закономірності виникнення узалежнень у шкільному віці та способи протидії їм. *Здоровий спосіб життя*. 2018. № 34. С. 13–20.
- 3 Макаренко О., Постова О. Соціалізація підлітків та комп'ютерна залежність. *Наукові Записки. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота*. Т. 71. 2017. С. 23–27.
- 4 Мамбетова А. Вам вибирати – віртуальне життя чи реальність : про залежність від інтернету і соціальних мереж. Країна знань. 2017. №1 (122). С. 53–54.
- 5 Найдьонова Л. А. Кібер-булінг підлітків (віртуальний терор) як новітній феномен інформаційної доби : теоретико-методичні засади подолання і профілактики. *Практична психологія та соціальна робота*. 2017. № 8. С. 10–18.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА СІМЕЙ ВПО З ДІТЬМИ В ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Удод Софія Сергіївна

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: старший викладач Клик С. Е.

Повномасштабна війна в Україні, що розпочалася у 2022 році, спричинила масштабне переміщення населення в межах країни. Особливо вразливими категоріями залишаються сім'ї з дітьми, які опинилися в ситуації втрати житла, стабільного доходу, звичного середовища. В умовах обмежених ресурсів державної системи соціального захисту дедалі більшої ваги набуває діяльність громадських організацій, що беруть на себе частину функцій підтримки та супроводу ВПО.

Наразі, внутрішньо переміщені особи абсолютно соціально не захищені, попри те, що влада на законодавчому рівні їх підтримує, надаючи соціальні, економічні пільги, юридичні гарантії. Вимушено переміщені

особи потребують, як матеріальної, фінансової, так і соціально-психологічної допомоги й підтримки.

Ситуація стресу, котра спричинена порушенням стабільності та звичної життєдіяльності, втратою члена сім'ї, друзів, родичів, позбавлення батьківського піклування, вимушеним переїздом, негативно впливає на людей, які втратили свої домівки. Найважче цю ситуацію сприймають діти, які психологічно вразливі та сприйнятливі до травмуючих обставин й переживають відчуття дискомфорту, зменшення соціальної активності й занижену самооцінку, зростання відчуття тривожності, гнів та прояви агресії до оточуючого середовища.

Саме тому проблема соціально-педагогічної підтримки з вимушено переміщеними сім'ями потребує комплексної соціально-педагогічної роботи для полегшення складних життєвих обставин переселенців.

Питання правового статусу вимушено переміщених осіб вивчали В. Стешенко, Н. Грабар, І. Ковалишина, О. Кузьменко; соціальну роботу з біженцями досліджувала О. Малиновська; процеси переселення, переміщення, міграції розглядали Н. Гринда, А. Дмитрієв, О. Мазін, Є. Макознак, О. Ровенчак, А. Сові, В. Шелюк; теоретико-методичні засади зазначеного питання у своїх наукові працях вивчали В. Грищенко, О. Зайцев, І. Зверєва, А. Капська, Л. Ковальчук, К. Левченко, О. Малиновська, І. Трубавіна; аналіз соціально-правових підходів до категорії «внутрішньо переміщені особи» в Україні здійснив Т. Кульчицький; основні проблеми, з якими стикаються вимушені переселенці та фактори, які впливають на їх соціальну адаптацію та реінтеграцію розглядає Є. Широкова.

Соціально-педагогічна підтримка сімей ВПО передбачає комплекс заходів, спрямованих на забезпечення психологічного комфорту, відновлення функцій батьківства, доступу до освіти, медичних та соціальних послуг, а також розвитку соціальних зв'язків у приймаючій громаді. Вона ґрунтується на принципах гуманізму, індивідуального підходу, партнерства між родиною, громадою та соціальними інститутами.

Громадські організації в Україні за останнє десятиліття продемонстрували високу мобільність і гнучкість у реагуванні на соціальні кризи. У сфері роботи з ВПО вони виконують такі функції:

- надання гуманітарної допомоги (продукти, одяг, засоби гігієни);
- організація психосоціальної підтримки (індивідуальне консультування, групи взаємодопомоги);
- створення дитячих просторів, організація дозвілля та навчання дітей;
- сприяння працевлаштуванню та професійному розвитку батьків;

–правова допомога та супровід у питаннях документування, реєстрації, отримання соціальних виплат.

Ефективні практики. Серед успішних практик можна виокремити діяльність БО «Карітас України», ГО «Сильні громади», ГО «Право на захист». Ці організації реалізують комплексні програми, орієнтовані на потреби конкретних сімей, активно залучають самих ВПО до процесу прийняття рішень і організації допомоги.

Особливо ефективними є проекти, що поєднують матеріальну підтримку з освітньо-виховною, культурною та реабілітаційною роботою. Наприклад, у рамках програм «Дитячі простори» або «Психосоціальна підтримка для ВПО» реалізуються заходи з розвитку емоційного інтелекту дітей, відновлення довіри в родинних стосунках, соціалізації підлітків.

Соціально-педагогічна підтримка сімей ВПО з дітьми є важливим напрямом діяльності громадських організацій в умовах сучасних викликів. Ефективність такої підтримки залежить від комплексності підходів, міжсекторальної співпраці, участі самих ВПО у формуванні програм допомоги. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на вивчення довгострокового впливу таких ініціатив на адаптацію дітей та підвищення стійкості сімей до соціальних ризиків.

ПРИЧИНИ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Федорук Віталій В'ячеславович

здобувач 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к. пед. н. Польовик О. В.

Соціальна робота орієнтована передусім на допомогу найбільш уразливим верствам населення. Її актуальність не зменшуватиметься доти, доки існуватиме суспільство, особливо в періоди соціальних криз. Це складна професійна діяльність, що потребує не лише широкого спектра знань у галузях педагогіки, психології, соціології, правознавства, менеджменту тощо, а й значного емоційного ресурсу.

Ефективність соціальної роботи значною мірою залежить від особистості фахівця: його досвіду, професійних компетентностей, внутрішніх якостей. Крім того, соціальний працівник повинен дотримуватися етичних норм у взаємодії з клієнтами, колегами та

керівництвом, адже рівень його духовно-моральної стійкості безпосередньо впливає на якість розв'язання соціальних проблем у суспільстві.

Професійна діяльність у соціальній сфері часто стає джерелом сильного емоційного навантаження. Щоденне зіткнення з людськими проблемами, переживання та співпереживання сприяють накопиченню стресу. Такий стан може призвести до професійного вигорання [1, с. 25].

Вперше термін «професійне вигорання» (англ. burnout) був введений у 1974 році американським психологом Г. Фрейденбергером для опису психоемоційного стану людей, які постійно взаємодіють з клієнтами в умовах високого емоційного напруження. У 1976 році К. Масlach визначила це явище як синдром фізичного та емоційного виснаження, що супроводжується зниженням самооцінки, втратою емпатії та інтересу до професійної діяльності [5, с. 9-11].

У науковій літературі феномен вигорання розглядається як один із проявів психологічного виснаження, хоча і не виходить за межі норми. У медицині ж «вигоряння» описують як складний стан повного виснаження з психопатологічними, психосоматичними та соціальними симптомами [2, с. 84].

Професійне вигорання має як зовнішні, так і внутрішні передумови.

До зовнішніх чинників належать: надмірне навантаження, нечіткість посадових обов'язків, відсутність визнання, низький рівень оплати праці, слабе матеріальне забезпечення, відсутність мотивації.

Внутрішні чинники включають: недостатній рівень підготовки, завищені очікування, надмірне емоційне залучення в проблеми клієнтів, надмірна етична самовимогливість, відсутність психологічної підтримки.

Працівники соціальної сфери, які мають ознаки вигорання, часто виявляють нестабільність у поведінці, підвищену тривожність, імпульсивність, уникнення складних професійних ситуацій, що спостерігається незалежно від їхнього віку чи досвіду [3, с. 55].

Наслідки професійного вигорання негативно позначаються не лише на роботі, а й на особистому житті соціального працівника:

Психологічні – зниження самооцінки, дратівливість, почуття провини, емоційна спустошеність.

Духовні – втрата віри у власні сили, незадоволення рівнем самореалізації.

Фізіологічні – безсоння, втома, апатія, психосоматичні розлади.

Соціальні – зниження комунікативної відкритості, втрата інтересу до клієнтів, відчуженість.

Матеріальні – знеохочення до професійної діяльності, втрата мотивації до заробітку.

Виокремимо ознаки психічного здоров'я особистості це: упевненість, самоповага та самодостатність; мотивація розвитку та позитивне мислення; спокійний стан та засоби особистого психологічного захисту.

Натомість про професійне нездоров'я свідчать професійні порушення, наприклад, професійне вигорання; фізичне, емоційне, комунікативне, інтелектуальне виснаження; трудоголізм [4, с. 12].

Таким чином, професійне вигорання – це результат надмірного фізичного, емоційного, інтелектуального та комунікативного навантаження, а також впливу тривалих стресових чинників, пов'язаних із професійною діяльністю. Усвідомлення причин та наслідків цього стану є важливим етапом для запобігання його розвитку серед соціальних працівників.

Професійна діяльність соціального працівника є надзвичайно значущою та водночас емоційно виснажливою. Вона вимагає не лише ґрунтовних знань і професійних навичок, а й стійкості до стресів, високого рівня емпатії та дотримання етичних норм. В умовах постійного емоційного навантаження та взаємодії з уразливими категоріями населення зростає ризик розвитку професійного вигорання, що негативно впливає як на ефективність роботи, так і на особисте життя фахівця. Тому запобігання синдрому вигорання має стати пріоритетним напрямом у підготовці та супроводі соціальних працівників. Це потребує створення умов для професійної підтримки, психологічного супроводу, саморефлексії та розвитку навичок емоційного самозбереження.

Список використаних джерел:

1. Бутиліна О. В., Бугай К. Є. Професійне вигорання фахівців із соціальної роботи в умовах воєнного стану. *SOCIOПРОСТІР: міждисциплінарний електронний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи*. 2022. Вип. 12. С. 24–32.
2. Галецька І. І. Особливості емоційного вигорання менеджерів з різним рівнем самоактуалізації. *Актуальні проблеми психології*. Т. 5. Вип. 6. 2007. С. 89–95.
3. Главацька О. Л. Особливості професійного вигорання соціальних працівників. *Social work and education*, 2017. С. 46–62.
4. Мирончук Н. М. Основи самоорганізації у професійній діяльності : навчально-методичний посібник. Житомир : Житомирський державний університет ім. І. Франка, 2020. 133 с.
5. Maslach C. and Jackson S. E. The measurement of experienced burnout. URL: <https://www.psycopolis.com/psicvaribox/burnout/misexpbout.pdf> (дата звернення: 07.04.2025).

СУПЕРВІЗІЯ ЯК ПРОЦЕС ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДТРИМКИ: ПОНЯТТЯ, ЦІЛІ ТА ФУНКЦІЇ

Яроменко Вікторія Іванівна

здобувачка 1 року навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 «Соціальна робота»

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

Науковий керівник: к. пед. н., доцент Островська Н. О.

Супервізія, як процес професійної підтримки, є важливим елементом соціальної роботи та інших допоміжних професій, що сприяє підвищенню ефективності діяльності спеціалістів у соціальній сфері. Вона виступає не лише інструментом розвитку професійних навичок, а й важливою складовою емоційного та психологічного благополуччя працівників, допомагаючи їм долати стрес та вигорання, що можуть виникнути в умовах інтенсивної роботи з людьми. Супервізія є багатогранним процесом, який включає аналіз і оцінку практичної діяльності фахівців, а також надає можливість для саморозвитку та вдосконалення професійних якостей [1].

Супервізія в соціальній сфері має на меті створення підтримуючого середовища для фахівців, допомогу в подоланні професійних труднощів і сприяння особистісному та професійному росту. Вона дає можливість підвищити якість надання соціальних послуг, забезпечуючи зворотній зв'язок та аналіз ситуацій, з якими стикаються спеціалісти, а також впливає на підвищення рівня моральної підтримки, необхідної для роботи з уразливими категоріями громадян.

Аналіз наукової літератури показав: О. Савчук розробила модель супервізії в соціальній роботі; А. Браун та А. Боурн досліджували роботу супервізора у соціальній роботі; І. Астремська розробила навчальний посібник щодо прикладних методик та основ супервізії в соціальній роботі; І. Ушокова досліджувала різні аспекти супервізії у соціальній роботі; прикладні методики та основи супервізії в соціальній роботі вивчала І. Астремська; Н. Горішна вивчала стандарти супервізії у практиці соціальної роботи та підготовки соціальних працівників у США.

Супервізія – це процес професійної підтримки та нагляду, що забезпечує допомогу соціальним працівникам у вирішенні складних ситуацій, з якими вони стикаються у роботі з клієнтами. Вона спрямована на підвищення якості роботи, розвиток компетенцій працівників та забезпечення відповідності професійним стандартам [1].

Метою супервізії є забезпечення найвищої якості послуг для клієнтів соціальних служб шляхом підтримки та розвитку професійних компетенцій

працівників. Важливо, щоб супервізія зосереджувалася на наданні ефективної допомоги клієнтам, а не на політичних питаннях організації, міжособистісних конфліктах або особистих амбіціях. Основне призначення супервізії – це покращення якості соціальних послуг та гарантування їх відповідності високим професійним стандартам [3].

Завдання супервізії полягає в комплексному задоволенні організаційних, професійних та особистих потреб працівників, що здійснюють соціальну чи іншу допоміжну діяльність. Це багатогранний процес, який спрямований не тільки на підтримку фахівців у їхній щоденній роботі, але й на їхній професійний розвиток, емоційну стійкість та особистісне зростання [3].

Цілі супервізії передбачають не тільки підвищення ефективності роботи працівників, але й забезпечення високої якості послуг для клієнтів, що є основною метою будь-якої організації, що надає соціальні послуги. Супервізія сприяє формуванню професійної ідентичності та емоційної стійкості фахівців [2].

Супервізія може здійснюватися як на індивідуальному рівні, так і в рамках групи чи організації. Виділяють такі її типи:

- індивідуальна супервізія – запланована зустріч для аналізу та оцінки роботи;
- групова супервізія – колектив працівників спільно розглядає та оцінює свою діяльність, обговорюючи різні ситуації та методи їх вирішення, а також обмінюється досвідом і знаннями;
- неформальна супервізія – неформальна консультація, яка може проводитися особисто або по телефону;
- кризова супервізія – позапланована зустріч, що відбувається після роботи з клієнтом, коли виникає кризова ситуація у працівника [3].

Отже, супервізія є невід'ємною частиною професійної діяльності в соціальній сфері, оскільки забезпечує всебічну підтримку фахівців, що працюють з клієнтами. Вона виконує важливу роль у підвищенні якості надання послуг, розвитку компетенцій працівників і збереженні їхнього психологічного здоров'я.

Список використаних джерел:

- 1.Горішна Н. Супервізія у практиці соціальної роботи та підготовки соціальних працівників у США. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. Ужгород, 2008. № 15. С. 8–18.
- 2.Савчук О. М., Миргородська І. В. Стандарти супервізії в соціальній роботі. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/149238531.pdf>.
- 3.Ушакова І. В. Супервізія : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2011.

Секція II.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ ВПО В УМОВАХ ПРИЙМАЮЧОЇ ГРОМАДИ

Барабаш Олександра Сергіївна

здобувачка 1 року навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 «Соціальна робота»

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

Науковий керівник: к. пед. н., доцент Островська Н. О.

Війна в Україні внесла кардинальні зміни у життя кожного українця, а особливо гостро це відчула молодь, змушена покинути свої домівки та шукати прихистку в інших регіонах країни. Станом на 1 січня 2022 року в Україні проживали 9 969 315 молодих людей віком від 14 до 35 років, що становило 24,3% від загальної чисельності постійного населення країни. Серед них частка молодих чоловіків становила 51,3% (5 112,3 тис. осіб), а молодих жінок – 48,7% (4 857,0 тис. осіб) [1]. Статус внутрішньо переміщеної особи (ВПО) та процес адаптації до життя в новій громаді в умовах триваючого збройного конфлікту суттєво впливають на психологічний розвиток молодого покоління. Усвідомлення цих особливостей є ключовим для забезпечення дієвої психологічної підтримки та успішної інтеграції молоді ВПО в нове соціальне середовище.

Молоді люди, які вимушено переїхали до нових громад, стикаються з цілим комплексом психологічних та адапційних викликів, що ускладнюються невизначеністю та нестабільністю воєнного часу. Станом на червень 2024 року, через 2,5 роки після початку повномасштабного вторгнення, 42% молоді в Україні найбільше турбує питання здоров'я – як власного, так і близьких. Серед інших важливих викликів – відсутність грошей (31%), нестача вільного часу (26%), питання фізичної безпеки (26%), психічного здоров'я (25%), можливостей для самореалізації (23%), а також обов'язкова військова служба (20%) [2, с. 12].

Актуальність теми пов'язана з особливостями психологічного розвитку молоді ВПО в умовах війни, що зумовлено низкою факторів. Молодь є особливо вразливою до травматичних подій, оскільки їхня психіка ще не повністю сформована, а механізми подолання стресу перебувають у процесі становлення.

Погіршення психічного здоров'я – неминучий наслідок війни, що виникають у молоді ВПО в умовах війни та адаптації у новій громаді, де можуть мати довготривалі наслідки для їхнього майбутнього, включаючи труднощі із налагодженням дружніх і приятельських зв'язків у новому місці перебування – у школі, на роботі, соціалізацією, професійним

самовизначенням, психічним здоров'ям, та проявляться у підвищенні рівня тривожності, депресивності, посттравматичних стресових розладів та інших психологічних проблем.

Адаптація до нових громад та інтеграція в місцеве соціальне середовище є визначальними факторами психологічного благополуччя молоді ВПО. Попри загострення й поширення психологічних проблем лише 18% респондентів визнають, що їм потрібна психологічна допомога. Варто зазначити, що з 2023 року цей показник збільшився (з 12%), тобто через 1,5 роки молодь більш схильна визнавати потребу в психологічній допомозі [2, с. 17]. Соціальна та психологічна підтримка, дружні стосунки й можливість самореалізації допомагають молоді легше долати труднощі та відновлювати емоційний стан у новому середовищі.

Індивідуальні ресурси життєстійкості, такі як самооцінка, оптимізм, соціальні навички та стратегії подолання стресу, відіграють важливу роль у процесі адаптації та психологічного розвитку. Маючи ефективні програми психологічної підтримки та соціальної інтеграції, які розроблені з урахуванням потреб та особливостей молоді ВПО, що сприятимуть її адаптації, відновленню та повноцінній участі в житті суспільства.

Список використаних джерел:

1. Розподіл постійного населення України за статтю та віком на 1 січня. *Державна служба статистики України*. URL : https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/06/roz_nas22.pdf
2. Вплив війни на молодь України : дослідження / авт.: Тетяна Костюченко, Інна Волосевич, *Info Sapiens*, 2024. URL : https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-12/undp-impact-of-war-on-youth-in-ukraine_0.pdf?utm_source=chatgpt.com

ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІСЛЯ ТРАВМАТИЧНИХ ПОДІЙ: МЕТОДИ, ПРАКТИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Буряк Богдана Олексіївна

здобувачка 1 року навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к. психол. н., доцент Кондратюк С. М.

Війна в Україні спричинила значні фізичні, психологічні та соціальні наслідки для військовослужбовців. Багато захисників зазнали травматичних подій, що впливають на їхню психіку та здатність до

адаптації в мирному житті. Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) та інші психічні розлади є поширеними серед військових, створюючи додаткове навантаження на систему охорони здоров'я та суспільство.

На відміну від країн із досвідом військових конфліктів, таких як США та Ізраїль, Україна лише формує ефективну систему реабілітації. Сучасні методи та підходи використовуються для подолання наслідків бойового стресу та ПТСР, проте потребують подальшої адаптації та інтеграції у державну систему.

Одним із найефективніших підходів у лікуванні ПТСР є когнітивно-поведінкова терапія (КПТ), яка довела свою ефективність у зниженні симптомів та покращенні функціонування ветеранів. Терапія десенсибілізації та переробки рухами очей (EMDR) також продемонструвала позитивний вплив, що підтверджується дослідженнями серед військовослужбовців США. Крім того, групова терапія покращує доступ до психотерапії, хоча деякі пацієнти віддають перевагу індивідуальній роботі.

Арт-терапія є ефективним методом роботи з емоційним станом ветеранів, сприяючи вираженню пережитого досвіду та зниженню рівня тривожності. Дослідження підтверджують позитивний вплив арт-терапії на військових з ПТСР, що робить її важливим компонентом реабілітації. Тілесно-орієнтована терапія (ТОТ) допомагає відновити зв'язок між тілом і психікою, оскільки бойовий стрес часто проявляється через тілесні відчуття та напруження. Арт-терапія дозволяє через творчість виражати складні емоції, що допомагає ветеранам обробляти травматичні переживання.

Віртуальна реальність (VR) також застосовується в реабілітації, створюючи контрольовані ситуації для поступового зниження чутливості до стресових подразників. Ці методи дозволяють адаптувати терапію до індивідуальних потреб пацієнтів, знижуючи вплив травм на їхнє повсякденне життя. Інтеграція доказових методів у державну систему потребує створення широкої мережі фахівців та забезпечення комплексної підтримки захисників. Важливим залишається подолання стигматизації психічного здоров'я, що перешкоджає військовим звертатися по допомогу. Крім того, міжнародні методи реабілітації слід адаптувати до українських соціокультурних реалій.

Психологічна реабілітація відіграє ключову роль у відновленні психічного здоров'я військових та їхній адаптації до мирного життя. Вона допомагає подолати наслідки травматичних подій, зменшити ризик розвитку ПТСР, депресії та тривожних розладів, а також навчити ефективним стратегіям подолання стресу. Важливим аспектом є

соціальна адаптація, що сприяє відновленню сімейних зв'язків, зменшенню ізоляції та формуванню підтримувального середовища.

Реабілітація також відіграє важливу роль у зниженні рівня суїцидальності серед ветеранів, забезпечуючи доступ до кризової допомоги та програм соціальної інтеграції. Фізичне та емоційне відновлення через психотерапію, арт-терапію та тілесні практики є важливими компонентами реабілітації. Створення національної системи психологічної реабілітації військовослужбовців є стратегічним завданням для України. Комплексний підхід, що включає адаптацію міжнародного досвіду, підготовку фахівців і боротьбу зі стигматизацією, сприятиме стабільному розвитку країни в умовах післявоєнного відновлення.

ОСОБЛИВОСТІ ДИТЯЧО-БАТЬКІВСЬКИХ ВЗАЄМИН

Вертепна Євгенія Сергіївна

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: старший викладач Новікова О. А.

Дитячо-батьківські взаємини є основою психологічного розвитку дитини та формування її особистості. Вони впливають на самооцінку, емоційний стан, соціальну адаптацію та майбутню взаємодію з іншими людьми. Характер цих взаємин залежить від стилю виховання, рівня емоційного контакту, довіри та взаєморозуміння між дитиною та батьками. Взаємодія між батьками та дітьми є важливою для формування особистості дитини, а також її емоційного та духовного розвитку. Відносини між дітьми і батьками є культурно-історичним явищем, яке підлягає впливу суспільних норм і цінностей. Ці стосунки є основою всіх інших соціальних зв'язків дитини.

Отже, психолого-педагогічній науці та практиці питання дитячо-батьківських взаємин залишається надзвичайно актуальним.

У дослідженні взаємин між дітьми та батьками особливу популярність здобула теорія прихильності. Її суть полягає в тому, що дитина пізнає себе через ставлення матері. Зокрема, ряд дослідників, таких як Е. Еріксон, А. Фрейд, М. Клейн, Д. Винникотт, Дж. Боулбі, Е. Бронфенбреннер, М. Ейнсворт і П. Кріттенден, вважають сім'ю найближчим соціальним оточенням дитини, яке задовольняє її потреби в прийнятті, визнанні, захисті, емоційній підтримці та повазі. Вчені також

підкреслюють, що батьки мають значний вплив на соціальну адаптацію дитини, адже стосунки між дітьми та батьками є ключовою умовою успішної адаптації, зокрема в навчанні в школі [1].

Серед українських психологів, які досліджували особливості дитячо-батьківських відносин та методики їх корегування можна виділити наступних: О. Столярчук розглядає теоретичні та практичні аспекти сімейних взаємин, включаючи методи корекції та покращення стосунків між батьками та дітьми; Л. Помиткіна, В. Злагодух, Н. Хімченко запропонували теоретичні та практичні основи роботи з родинами, а також методики корекції дитячо-батьківських відносин; А. Товстоног досліджує особливості взаємин між батьками та дітьми та пропонує методи їх корекції [2].

Батьки повинні активно впливати на розвиток певних навичок у своїх дітей. Це включає вміння заохочувати та підтримувати дитину в її навчанні, слухати її та відповідати на запитання. Важливо створити умови, в яких дитина відчуває успіх у своїй діяльності, прагне досягати нових висот і адекватно оцінює свої досягнення. Сприяння батьків у подоланні доступних для дитини труднощів є ключовим у її розвитку.

Батьківська сім'я займає центральне місце в житті підлітків завдяки різноманітності своїх ролей і функцій, а також впливу на формування особистості, світогляду та поведінки, які ще не остаточно визначені. У прагненні зрозуміти особливості життя підлітків у сімейному середовищі, ми зосередимося на аналізі стосунків між дітьми та батьками, їх ставлення до підлітка. Ці фактори можуть допомогти пояснити, чому деякі підлітки обирають соціально прийнятні форми поведінки, тоді як інші схилиються до девіантних.

За результатами методики «Тест-опитувальник батьківського ставлення (А. Варга, В. Столін)» було виявлено, що 41% батьків сприймають свою дитину погано, важають її невдахою; батьки відчувають до дитини злість, досаду, роздратування, образу; 36% батьків не сприймають, не співчують та принижують особистість підлітка; 13% батьків сприймають підлітка, як самостійного і незалежного, з позиції дорослої людини; 68% батьків пильно стежать за соціальними досягненнями підлітка, його індивідуальними особливостями, звичками, думками, почуттями, радіють за його успіхи; 31% батьків бачать підлітка молодше в порівнянні з реальним віком, інтереси і захоплення здаються батькові дитячими. Також за результатами методики було виявлено, що 69% батьків добре ставляться до підлітків, 31% батьків погано ставляться, це менший показник, але всеодно є досить високим.

За результатами методики PARI (О. Шефер, Р. Белл; адаптація Т. Нещерет) було виявлено, що 34% батьків мають надлишкову концентрацію на підлітка; 53% батьків мають оптимальний емоційний контакт з підлітком, 37% батьків мають зайву емоційну дистанцію з підлітком. Тільки 44% опитаних сімей практикують у відносинах з дітьми демократичність, 36% відмовляються від авторитарності, 44% сімей знаходять компроміс між гіперопікою і відсутністю опіки. У той же час в 51% сімей діти відчувають відсутність опіки з боку батьків, в 38% сімей батьки відмовляються від демократичності в стосунках з підлітками, ще в 11% сімей прийнятий диктатура у взаєминах з дітьми, що є явно негативними тенденціями. 33% батьки проявляють гіперопіку, що можна спрогнозувати, а саме підлітки виявляють егоїзм і вимагаються особливого ставлення до себе, проявляють себе агресивно по відношенню до інших.

Таким чином, у стосунках між дітьми та батьками важливо глибоко розуміти внутрішній світ дітей, враховувати їх психологічні особливості та вміти передбачити, який рівень впливу буде ефективним для розвитку особистості дитини. Також необхідно застосовувати індивідуальний підхід.

Список використаних джерел:

- 1.Цуркан Т. Г. Взаємини дитини і батьків як визначальний фактор впливу на формування особистості. *Наука і освіта*, №3. 2015. С. 120-125.
- 2.Корман О. А. Сімейні відносини та батьківство: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл Київ.: ДП “Вид. дім “Персонал”, 2014. 184 с.

РОЗВИТОК Я-КОНЦЕПЦІЇ В РАННЬОМУ ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Вертепний Микола Іванович

здобувач 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: старший викладач Новікова О. А.

Я-концепція – це сукупність уявлень індивіда про самого себе, що включає когнітивний компонент («Я-образ»), емоційно-оцінний компонент (самооцінка) та поведінковий компонент (потенційні дії, зумовлені попередніми двома). Формування Я-концепції є ключовим аспектом розвитку особистості, особливо у ранньому юнацькому віці,

коли відбувається активне самовизначення та становлення соціальної ідентичності.

У сучасній психології «Я-концепція» визначається як один із складових особистості, що відображає ставлення індивіда до самого себе. Це поняття вказує на єдність і цілісність особистості, а також на її суб'єктивний внутрішній світ – те, що індивід знає про себе, як він себе бачить, відчуває і уявляє. Формування «Я-концепції» є тривалим процесом, який починається в ранньому дитинстві і триває протягом усього життя. Щоб краще зрозуміти цей термін, розглянемо процес формування цього психічного феномена в онтогенезі людини, як його описав відомий американський психолог Г. Олппорт [1].

Період формування свідомого «Я» припадає на підлітковий та ранній юнацький вік. Зростання самосвідомості та інтересу до власного «Я» у юнаків призводить до змін у характері та структурі «Я-концепції», де відбувається формування стійкого уявлення про себе в контексті розвитку нового рівня самосвідомості [2].

Юнацький вік характеризується розширенням соціальних контактів та взаємодією з різними соціальними групами, що може призводити до виникнення нових соціальних ролей і стосунків. У цей період активно формуються особисті цінності та життєві погляди, які суттєво впливають на сприйняття молоддю свого місця у світі. Тому, під час формування Я-концепції в юнацькому віці, важливо враховувати психосоціальні впливи та індивідуальні особливості [3].

Розвиток Я-концепції в ранньому юнацькому віці відзначається прагненням до самопізнання та формування цілісного образу себе. У цей період юнаки активно порівнюють свої реальні якості з ідеалами, що може призводити до внутрішніх конфліктів і переоцінки власних можливостей. Соціальне середовище відіграє важливу роль, оскільки думки оточуючих впливають на самооцінку та поведінку юнаків. Підтримка з боку дорослих і однолітків сприяє формуванню позитивної Я-концепції та успішному особистісному розвитку.

«Я-концепція» є важливим елементом самосвідомості, оскільки впливає на процеси саморегуляції та самоорганізації особистості, визначаючи інтерпретацію досвіду і формуючи очікування людини. У період ранньої юності, на новому рівні самосвідомості, формується стійке уявлення про себе. У віці 15-17 років виникає особливе особистісне новоутворення, яке в психологічній літературі називається «самовизначенням».

Самооцінка – це уявлення людини про саму себе, що включає оцінку власних якостей, здібностей, соціального статусу та морально-етичних

принципів. Вона формується під впливом соціального середовища, особистого досвіду та виховання і має важливе значення для становлення особистості. Оптимальний рівень самооцінки є запорукою успішної адаптації людини в суспільстві, професійного розвитку та психологічного благополуччя [4].

За результатами методики Г. Казанцевої для визначення самооцінки юнаків було виявлено, що 64% юнаків мають середній рівень самооцінки, що свідчить про її адекватність і сприяє стабільності емоційного стану, впевненості в собі та успішності у діяльності; 36% юнаків мають неадекватний рівень самооцінки: 24% юнаків мають завищену самооцінку, що може призводити до переоцінки власних можливостей, недостатньої самокритичності та труднощів у міжособистісному спілкуванні і 12% юнаків мають занижену самооцінку, що часто пов'язане з підвищеною тривожністю, невпевненістю у власних силах, страхом невдач і труднощами у прийнятті рішень.

Самоставлення – це ставлення людини до самої себе, що може мати глобальний (самоповага) та частковий характер (аутосимпатія, самосимпатія) [4]. За результатами методики В. Століна та Р. Пантілєєва на визначення самоставлення було виявлено, що 74% юнаків мають високий рівень самоставлення, що свідчить про позитивне сприйняття себе, впевненість у власних силах та загалом високий рівень психологічного благополуччя.

Таким чином, юнацький вік традиційно вважається періодом інтенсивного розвитку самосвідомості особистості. Цей процес зумовлений, з одного боку, внутрішніми закономірностями розвитку, а з іншого – об'єктивними обставинами, в яких формується особистість. Важливим є вивчення психологічних особливостей школярів у ранньому юнацькому віці, особливо в контексті психологічного супроводу їх професійного самовизначення.

Список використаних джерел:

1. Кучерган С.Д. «Я-концепція» як чинник особистісного самовизначення у ранньому юнацькому віці. С. 150-154.
2. Волинець Н. В. Я-концепція як чинник особистісного самовизначення в ранній юності. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Психологія*. Випуск 1 (54), 2022. С. 27–34.
3. Сіверський В. А. Особливості формування «Я-концепції» в юнацькому віці. *Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Проблеми сучасної психології*. 2013. Випуск 22. С. 520–530.
4. Гуменюк О. Є. Психологія Я-концепції : навчальний посібник. Тернопіль : Економічна думка, 2004. 310 с.

СТИЛЬ ПОВЕДІНКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В КОНФЛІКТНІЙ СИТУАЦІЇ

Войнаренко Олеся Миколаївна

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»,

Науковий керівник: старший викладач Луцкевич Н. І.

Конфлікти є неминучою частиною життя, і навчальний процес не є винятком. Ситуації, що викликають напруження, можуть виникати між учасниками освітнього процесу. Від того як здобувачі освіти реагують на конфлікти, має велике значення для подальшого розвитку їхніх міжособистісних навичок та соціальної адаптації. Розуміння стилів поведінки в конфліктних ситуаціях допомагає не лише вирішувати проблеми, а й сприяє особистісному зростанню.

Ю. Лісневська [1, с. 71] зауважує, що у сучасних реаліях можемо знайти багато нових чинників конфлікту. Виникненню конфліктних ситуацій у школах сприяють повільні освітні реформи, традиційні цілі навчання та виховання, недосконалі методи і форми, умови праці та засоби навчання. Негативну роль відіграє також слабка мотивація педагогічного колективу, викликана зубожінням вчителів. Часто відносини у педагогічному колективі супроводжується появою конфліктів внаслідок зіткнення інтересів. Звичайно, безконфліктне функціонування суспільної групи є неможливе. Проте в багатьох випадках запобігання конфліктам та урегулювання конфліктних ситуацій є ефективним засобом збереження сприятливого соціально-психологічного клімату у педагогічному середовищі. Виявлення, вирішення та урегулювання конфліктів інтересів у освітньому просторі вимагає компетентного управління.

А. Сорока [2, с. 107] визначає наступні психологічні особливості мотивації, стилів конфліктної поведінки та ціннісної сфери в підлітків та їх батьків: отримані характеристики вибірки доводять, що основними психологічними особливостями мотивації, стилів конфліктної поведінки та ціннісної сфери у досліджуваних груп є специфіка психологічного статусу підлітка в системі різноманітних зв'язків з дорослими і однолітками. Тому, підлітки частіше звинувачують у батьківсько-підліткових розбіжностях себе, ніж батьків і цьому сприяють сімейні стосунки, також у підлітків не спостерігаються зміни в поведінці. Визначено специфіку особливостей стилів конфліктної поведінки: батьки намагаються зберегти свій авторитет, що відбивається на їх оцінці батьківсько-підліткових розбіжностей, а також створення батьками

ситуації постійного психологічного тиску й нездатність сім'ї задовольняти потреби емоційної підтримки та симпатії підлітків.

Здебільшого, виділяють п'ять основних стилів поведінки в конфліктних ситуаціях: конкуренція, співпраця, компроміс, уникання та адаптація.

1. Конкуренція (агресивний стиль) поведінки часто характеризується прагненням одержати перемогу за рахунок іншої сторони. Обирають конкуренцію, намагаються захистити свої інтереси, навіть якщо це означає ігнорування потреб інших. У навчальній ситуації це може проявлятися в суперечках за оцінки, місце в групі або ресурси. Хоча цей стиль інколи може призводити до швидкого вирішення проблем, він часто супроводжується напруженням і втратами довіри серед учасників.

2. Співпраця (позитивний стиль), при якому обидві сторони активно працюють над тим, щоб знайти вигідне рішення для всіх. Обирають цей стиль, готові слухати, враховувати думки інших та шукати компроміс, який задовольняє потреби всіх учасників конфлікту. Цей підхід є найбільш ефективним у навчальному середовищі, оскільки він дозволяє не лише розв'язувати проблеми, а й сприяє розвитку навичок співпраці та комунікації, важливих для майбутньої професійної діяльності.

3. Компроміс (задоволення часткових інтересів) при якому кожна зі сторін готова поступитися частиною своїх вимог, щоб знайти розв'язання. У навчальному контексті компроміс може бути корисним, коли неможливо повністю задовольнити потреби обох сторін.

4. Уникання (неактивний стиль), при якому одна з сторін намагається уникнути вирішення проблеми. Здебільшого це відбувається через страх перед негативними наслідками або через відсутність бажання вступати в суперечку. У короткостроковій перспективі уникання може здаватися зручним, але в довгостроковій – цей підхід не сприяє розвитку навичок вирішення конфліктів і може призвести до накопичення напруги та нерозв'язаних проблем.

5. Адаптація (підкорення вимогам іншого), коли одна сторона погоджується з вимогами іншої, навіть якщо це суперечить її власним інтересам. У навчальній ситуації учні, які адаптуються, можуть легко погоджуватися з рішеннями педагогами або іншими членами групи, щоб уникнути конфліктів.

Таким чином, універсальний стиль поведінки в конфліктних ситуаціях не існує, оскільки кожен із стилів має свої особливості, які можуть бути корисними залежно від ситуації. Найефективнішими є стилі співпраці та компромісу, оскільки вони сприяють розвитку взаєморозуміння та дотриманню інтересів усіх учасників конфлікту. Важливо, щоб здобувачі

освіти вміли обирати найбільш відповідний стиль для кожної конкретної ситуації, зважаючи на контекст, свої власні цілі та інтереси інших учасників.

Розвиток навичок конструктивного вирішення конфліктів є важливою складовою частиною освітнього процесу. Оволодіння цими навичками сприяє не лише покращенню стосунків у навчальному середовищі, а й підготовці учнів до ефективної взаємодії в професійному житті.

Список використаних джерел:

1. Лісневська Ю. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у освітньому середовищі. *Вісник Дніпровської академії неперервної освіти. Серія : Публічне управління та адміністрування*. 2024. № 1. С. 70-78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdanopua_2024_1_12

2.Сорока А., Гмирь О. Психологічні особливості мотивації, стилів конфліктної поведінки та ціннісної сфери в підлітків та їх батьків. *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 12 : Психологічні науки*. 2021. Вип. 16. С. 99-109. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_012_2021_16_11

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Демчишина Влада Сергіївна

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»,

Науковий керівник: старший викладач Новікова О. А.

Мотивація розглядається як психодинамічна система особистості, що охоплює різноманітні чинники, такі як спонукання, потреби, стимули, інтереси, ідеали, цінності та очікування. Вона організовує діяльність людини для досягнення своїх цілей. Мотивація впливає на розвиток і трансформацію особистості, спонукає до дій і формує поведінку, а також визначає увагу, пам'ять, мислення та інші пізнавальні процеси. Вона спрямовує діяльність на досягнення мотиваційних цілей, підтримує їх інтенсивність і контролює реалізацію намірів. Крім того, мотивація сприяє вибору нових стратегій і технік для досягнення бажаних результатів.

Сьогодні основною метою школи є формування конкурентоспроможної особистості. Перші кроки до досягнення цієї мети закладаються в молодшому шкільному віці, тому він повинен мати внутрішню спрямованість «Я можу вчитися» та мотивацію «Я хочу вчитися». Ці умови є необхідними для подальшого навчання в середній

школі. Чим вищий рівень мотивації та більше чинників, що спонукають дитину до діяльності, тим більших результатів вона може досягти.

Нова українська школа (НУШ) та оновлений зміст освіти все більше акцентують увагу на необхідності для учнів здобувати знання самостійно. Для цього важливо виховати в них стійкий інтерес до навчальної та пізнавальної діяльності, адже успіх у будь-якій справі залежить не лише від здібностей і знань, а й від мотивації (зокрема, від бажання самоствердитися та досягати високих результатів). Чим вищий рівень мотивації, тим більше чинників спонукають дитину до активності, що, в свою чергу, дозволяє досягати значніших результатів. У цьому контексті особливо важливим є процес формування мотиваційної сфери у молодших школярів, оскільки вона є основою особистості, розвиток якої починається в дошкільному віці і активно триває в молодшій школі [1].

Навчання – це спеціально організований процес, в якому вчителі стимулюють активність учнів, контролюють і керують їхньою діяльністю. Учні, у свою чергу, займають активну позицію та спрямовують свої зусилля на засвоєння знань, умінь і навичок. Мотивація до навчання є системою, що спонукає людину до пізнавальної діяльності. Важливо виховувати в дітей відповідальність і самостійність з раннього віку, оскільки ці чинники відіграють значну роль у подальшому розвитку особистості та її успіху в житті. Засвоєні знання повинні бути ефективно застосовані в практичному житті [2].

Одним із ключових етапів навчальної діяльності є навчання в початковій школі, де відбувається формування мотивації до навчання. Це є важливим елементом мотивації до саморозвитку, поряд із розвитком інтелекту, емоційної сфери, стійкості до стресів, впевненості в собі та самостійності.

На ранніх етапах навчання в початковій школі важливо виявити причини, чому учні не мають бажання вчитися, а також з'ясувати, які аспекти їхньої мотиваційної сфери потребують розвитку. Професіоналізм вчителя початкових класів полягає не лише в передачі знань і формуванні ключових компетенцій, а й у здатності використовувати психолого-педагогічну діагностику, яка допомагає вивчати учнів і створювати оптимальні умови для їхнього навчання, виховання та розвитку позитивної мотивації.

Дослідження здійснювалося на базі комунального закладу загальної середньої освіти «Ліцей № 9 Хмельницької міської ради», приймали участь 56 підлітків віком 13-14 років.

За результатами «Анкета оцінювання шкільної мотивації та адаптації Н. Лучканової» було виявлено, що високий рівень шкільної адаптації

мають 72% учнів, середній рівень шкільної адаптації мають 19% учнів, зовнішня мотивація була виявлена 3% учнів, низький рівень шкільної адаптації мають 6% учнів.

За результатами методики «Вивчення мотивації навчання у молодших школярів» (за М. Гінзбургом) було виявлено, що у 12% учнів переважає навчально-пізнавальний мотив (заснований на пізнавальній потребі); 21% – переважає широкі соціальні мотиви, підґрунтям яких є розуміння суспільної необхідності навчання; 24% – позиційний мотив (пов'язаний із прагненням посісти нове місце у взаєминах з оточуючими); 8% – зовнішні мотиви щодо самого навчання (наприклад, підпорядкування вимогам дорослих та ін.); 4% – ігровий мотив, неадекватно перенесений на нову навчальну сферу; мотив здобуття високої оцінки.

Таким чином, найважливішим чинником, що впливає на ефективність навчальної діяльності, є мотивація, яка виникає завдяки інтелектуальній ініціативі. Її сила полягає в зосередженості, захопленості процесом, вольових зусиллях дитини та задоволенні від розумової діяльності. Для розвитку повноцінної мотивації навчання необхідне стимулююче середовище та цілеспрямований вплив через систему педагогічних методів.

Список використаних джерел:

3.Психологічна діагностика мотивації особистості до навчання в умовах інформаційного суспільства : монографія / Н. В. Пророк, Л. О. Кондратенко, Л. М. Манилова та ін. ; за ред. Н. В. Пророк. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2020. 131 с.

4.Мієр Т.І. Організація навчально-дослідницької діяльності молодших школярів: монографія. Кіровоград: ФО-П Александрова М. В., 2016.424 с.

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА З ЕМОЦІЙНОЮ ЗАЛЕЖНІСТЮ В УМОВАХ ВІЙНИ

Заморський Олександр

здобувач 1 року навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Петrenchенко С. А.

В умовах війни спостерігається значне зростання випадків емоційної залежності як серед чоловіків, так і серед жінок. Постійний стрес, невизначеність майбутнього, втрата близької

людини, руйнування звичного способу життя та тривале психологічне навантаження поглиблюють стан. Емоційна залежність у таких обставинах стає засобом уникнення болючих переживань та способом пошуку підтримки, що впливає на психічне здоров'я, міжособистісні відносини та загальну якість життя. Діяльність практичного психолога в подібних умовах вимагає спеціальних умінь та навичок, спрямованих на підтримку емоційної стійкості клієнтів, розвиток їхньої самостійності та відновлення здатності до побудови здорових міжособистісних відносин.

Проведені дослідження Г. Жемчужної, М. Жидко та Д. Сушко показали фактори виникнення емоційної залежності у чоловіків і жінок [3]. Інші науковці (А. Вовк, Х. Цьомик) розкрили механізми подолання стану [1; 2]. Аналіз наукових праць вчених свідчить про необхідність глибшого вивчення особливостей роботи практичного психолога з особами, які страждають від емоційної залежності в умовах війни.

Як зазначають М. Асвед і Д. Сушко, емоційна залежність характеризується глибокими переживаннями, що виникають у відповідь на реакції та ставлення близьких людей, відображаючи тісний зв'язок між емоціями та потребами в прийнятті та безпеці [3, с. 114].

За словами Г. Жемчужної, під час війни люди більше прив'язуються до близьких через страх втратити, відсутність емоційної підтримки, змоги контролювати ситуацію, що призводить до звинувачень один одного, конфліктів, емоційного виснаження [3, с. 116].

В цьому напрямку робота практичного психолога стає ключовою у підтримці та стабілізації психічного стану клієнтів, який має допомогти розпізнати та усвідомити емоційну залежність, сприяти розвитку здорових механізмів подолання стресу й переживань. Для цього Х. Цьомик пропонує застосовувати різноманітні психологічні підходи [1, с. 182]:

- психотерапевтичні методи (когнітивно-поведінкова терапія, гештальт-терапія);
- підтримку емоційної стійкості (методи стрес-менеджменту, техніки релаксації);
- розвиток самостійності (допомога в самовизначенні та прийнятті відповідальності за свої емоції та вчинки);
- інформування клієнтів про природу емоційної залежності та її наслідки;

–консультування та підтримку всіх членів родини для зниження конфліктів і підвищення взаємної підтримки.

А. Вовк додає, що під час роботи з такими клієнтами психолог має зберігати нейтральність, не судити їхні емоційні реакції та сприяти створенню безпечного простору для самовираження і самопізнання [2, с. 71].

Таким чином, ефективна робота психолога з емоційною залежністю поєднує емоційну підтримку, розвиток самостійності та допомогу у формуванні здорових відносин осіб, які переживають важкі часи війни.

Список використаних джерел:

1.Цюмік Г. Б. Психологічна сутність подружніх взаємин у зарубіжних та вітчизняних дослідженнях. *Habitus*, 2021. № 24. С. 177–183.

2.Вовк А. О. Теоретичне дослідження проблем майбутніх сімей у контексті сформованих шлюбних потенціалів партнерів. *Вісник Львівського університету*. 2021. №9. С. 66–73.

3.Жемчужна Г. Психодіагностичне дослідження проблеми співзалежності в подружніх (партнерських) відносинах. *Сучасна медицина, фармація та психологічне здоров'я*. 2021. № 1. С. 103–131.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Камінська Ірина Василівна

здобувачка 1 року навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.пед.н., доцент Добровіцька О. О.

Актуальність дослідження зумовлюється подіями, що відбуваються в Україні протягом останнього десятиліття, які спричинили масове переміщення населення з рідних територій. Проблема внутрішнього переселення для України не нова, однак саме з 2014 року вона набула особливо гострого характеру через анексію Криму та збройний конфлікт на сході країни. Подальше загострення ситуації відбулося у лютому 2022 року після початку повномасштабного вторгнення, що змусило багатьох українців залишити свої домівки у центральних, північних та південних регіонах. Люди рятувалися від небезпеки, обираючи безпечніші регіони, що призвело до втрати ними житла, роботи, майна,

бізнесу, фінансових ресурсів і документів. У більшості випадків переселенці не мали знайомих чи родичів у нових місцях проживання, що ускладнювало їх адаптацію. Особливо актуальним постає питання соціального захисту внутрішньо переміщених осіб, зокрема забезпечення їх житлом [2, с. 66–67].

Проблематика внутрішнього переміщення відображена у національному законодавстві, а також досліджується науковцями в різних галузях: соціології, педагогіці та соціальній роботі. Певні аспекти цієї теми розглядаються в працях таких науковців, як О. Бандурка, Ю. Бузинський, С. Кобернік, Р. Коваленко, Є. Черняк, які аналізують загальні міграційні процеси. Питання потреб і проблем переселенців досліджуються Т. Семігіною, О. Міхеєвою, В. Середою, В. Кравченком, Д. Романовичем, Ю. Римаренком. Питання професійної соціальної допомоги розкривають О. Борисова, О. Знаткова, О. Кульга, В. Нікітіна. Е. Лібанова надала аналітичну оцінку масштабів переміщення, а також запропонувала варіанти вирішення актуальних проблем переселенців. В. Лютий акцентував увагу на вивченні потреб ВПО та визначенні змісту й методів їх підтримки.

Згідно з Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (ст. 1, № 921-VIII від 24.12.2015), до внутрішньо переміщених осіб належать громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають на українській території на законних підставах і змушені були покинути своє місце проживання через воєнні дії, тимчасову окупацію, порушення прав людини, стихійні лиха або техногенні катастрофи [1].

Однією з найперших проблем, з якою стикаються ВПО, є відсутність житла. Причини переселення у кожного індивідуальні, однак на нових територіях, які контролюються державою, особи часто стикаються з труднощами у пошуку тимчасового або постійного житла. Втрата житлової площі зазвичай тягне за собою втрату роботи і джерела доходу. У більшості випадків люди залишали свої робочі місця, рятуючи життя. Соціальна незахищеність стає вирішальним чинником, що примушує багатьох або повторно переміщатися, або повертатися до небезпечних регіонів.

Особливі труднощі у працевлаштуванні виникають у самотніх матерів і жінок середнього віку. У багатьох населених пунктах не вистачає місць у дитячих садках, що ускладнює вихід жінок на ринок праці. Без можливості влаштувати дитину до дошкільного закладу, працевлаштування стає майже неможливим. Крім того, переселенці часто переживають подвійний стрес – як наслідок подій, що сталися у зоні бойових дій, так і через адаптацію на новому місці. Людина може бути не

готова одразу повернутися до трудової діяльності, навіть якщо така можливість є.

Не менш значущим є той факт, що багато внутрішньо переміщених осіб втратили важливі соціальні зв'язки: діти – шкільне середовище, дорослі – колективи на роботі, дружнє спілкування. У результаті політичних розбіжностей родини розпадаються, з'являються дистантні сім'ї – хтось залишився на окупованих територіях для догляду за будинком або літніми родичами, через брак коштів на оренду житла в інших регіонах. Частина членів родини змушена виїжджати за кордон на заробітки, щоб забезпечити іншим мінімальний рівень виживання – продукти, дах над головою, базові побутові потреби.

Таким чином, проблеми внутрішньо переміщених осіб мають масовий характер і охоплюють широке коло питань: від втрати соціальних прав до руйнування сімейних зв'язків, необхідності адаптації до нових умов з мінімальними ресурсами, включаючи психологічні труднощі. Хронічний стрес, у якому постійно перебувають переселенці, впливає на фізичне та психічне здоров'я. Наслідком можуть стати як загострення існуючих хвороб, так і виникнення нових – алергії, дерматологічні захворювання, навіть онкологія, спричинена сильними емоційними потрясіннями.

Психологічні труднощі переселенців досліджуються на основі інтерв'ю, спостережень, бесід, аналізу офіційної статистики [3]. Загальні проблеми для всієї родини включають: почуття невизначеності, травматичний досвід, провини, страх втрати ідентичності, підвищену тривожність, депресивні стани, низьку самооцінку або агресивність, адаптаційні труднощі у місцях компактного проживання, розлуку з домашніми улюбленцями. Батьки відчують втрату відчуття безпеки для своїх дітей.

Чоловіки частіше відчують провини за неможливість захистити сім'ю, забезпечити стабільність, втрачену роботу. Жінки стикаються з постійною тривогою за дітей, почуттям самотності, підвищеною відповідальністю. Діти ж, які стали свідками воєнних дій, переживають емоційний шок: злість, страх, замкнутість, проблеми зі сном, навчанням, увагою, прояви агресії, конфлікти з однолітками, втрату соціального кола, труднощі з адаптацією до нових умов. Якщо діти не отримають вчасної допомоги, наслідки можуть перерости в хронічні психологічні порушення.

Отже, соціально-психологічний портрет ВПО включає широкий спектр проблем: житлові та трудові труднощі, відсутність матеріальної стабільності, соціальної підтримки, розрив з минулим життям, а також значне психологічне навантаження, яке потребує окремої уваги та фахової допомоги.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Порядку надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів : Постанова Кабінету міністрів України від 5 квітня 2017 р. №268 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.04.2025).
2. Семигіна Т. В., Гусак Н. Є., Трухан С. О. Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб. *Український соціум*. 2015. №2 (53). С. 65–70.
3. Трубавіна І. М. Проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні як основа ведення випадку в соціальній роботі з ними. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. Гібридна війна на Сході України в міждисциплінарному вимірі: витоки, реалії, перспективи реінтеграції* : зб. наук. пр / за заг. ред. В. С. Курило, С. В. Савченко, О. Л. Караман. Старобільськ : ДЗ «ЛНУ ім. Т. Шевченка», 2017. С. 320–342. URI : <http://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/1222> (дата звернення : 10.04.2025).

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ШКІЛЬНОЇ ТРИВОЖНОСТІ ПІДЛІТКІВ З РІЗНИМ РІВНЕМ УСПІШНОСТІ

Кармаліта Оксана Миколаївна

здобувач 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: старший викладач Луцкевич Н. І.

Проблеми тривожності дітей різнобічні: з одного боку – це неуспішність, або ж невміння налагоджувати контакти зі значимими людьми, а з іншого – занижена самооцінка, невпевненість в собі, відчуття провини, гостре переживання кожної невдачі, збільшення негативного емоційного досвіду, можливість невротичних реакцій. Проблеми шкільних труднощів досліджують в усьому світі, це найбільша проблема саме тому, що вона носить комплексний характер, тобто є предметом дослідження як у соціальній площині, так і в психологічній, медичній та педагогічній.

Підлітковий вік – період розвитку дітей від 11-12 до 15-16 років, що характеризується підвищенням життєдіяльності та перебудовою організму, є одним із найскладніших періодів в онтогенезі людини. Водночас це втрата у дитини світосприйняття, поява почуття тривоги та психологічного дискомфорту.

У період статевого дозрівання дитина робить великі кроки в реалізації своєї особистості. Процес самопізнання складний і суперечливий, самооцінка і рівень домагань часто неадекватні і нестабільні. Підлітки ще не до кінця розуміють себе. Підлітковий вік – це

перехідний вік, перехідний період від дитинства до дорослості, коли виникають численні конфлікти, що негативно впливають на формування емоційно-пізнавальної сфери.

Шкільна тривожність є важливим чинником, що впливає на емоційний стан, навчальні досягнення та соціальну адаптацію підлітків. Особливої уваги потребує аналіз взаємозв'язку між рівнем тривожності та успішністю учнів, оскільки він може сприяти розробці ефективних методів психологічної підтримки.

Тривожність – це переживання емоційного дискомфорту, пов'язане з очікуванням неблагополуччя, почуттям небезпеки. Підвищена тривожність є причиною багатьох психологічних труднощів дитинства, в тому числі багатьох порушень розвитку.

Шкільна тривожність – ознака емоційного неблагополуччя дитини. Тривожність проявляється у підвищеній схильності до неспокою, невмотивованому очікуванні невдачі. Шкільна тривожність може виникати в певний віковий період, а згодом нівелюватися.

Шкільна тривожність – це психоемоційний стан, що проявляється в підвищеному рівні хвилювання, страху та напруги у процесі навчання. Основними причинами шкільної тривожності є: високі вимоги та академічний тиск; страх перед оцінюванням; конфлікти з учителями та однолітками; низька самооцінка та перфекціонізм; недостатня підтримка з боку сім'ї.

Підлітки з високим рівнем успішності часто стикаються з:

- перфекціоністськими установками – прагнення до ідеальних результатів, що призводить до надмірного самоконтролю, страху зробити помилку та постійного відчуття незадоволеності собою;

- страхом не виправдати очікування – тиск з боку батьків, учителів і самого себе може спричиняти підвищену тривожність та емоційне напруження;

- психоемоційним вигоранням – через надмірне навантаження та постійну напругу учні можуть втрачати мотивацію до навчання, відчувати хронічну втому, емоційне виснаження;

- надмірною відповідальністю – прагнення контролювати всі аспекти навчального процесу, виконання завдань із максимальним результатом може викликати стрес та тривожність.

Учні з низьким рівнем успішності можуть демонструвати:

- занижену самооцінку – відчуття неповноцінності, сумніви у власних можливостях, що знижує навчальну активність;

- страх невдачі та негативного ставлення з боку вчителів – переживання через погані оцінки, очікування критики або покарання;

- уникнення шкільної діяльності – пропуски занять, небажання виконувати домашні завдання, пасивність на уроках;
- знижену мотивацію до навчання – втрата інтересу до предметів, байдужість до власних досягнень та відсутність цілей у навчанні.

Список використаних джерел:

- 1.Галієва О. М. Теоретичний аналіз поняття «тривожності». *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. №6. С. 26- 31.
- 2.Гошовська Л. Проблема тривожності у контексті навчання дитини у школі. *Актуальні проблеми гуманітарних та природничих наук*. В 2-х т. 2008. Т.2. Вип. 3. С. 42-44.
- 3.Іванова Т. Тривога як психологічний феномен. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2020. № 6. С. 72-78.
- 4.Марусинець М. М., Мішкулинець О. О. Вікова і педагогічна психологія з основами психодіагностики: навчальний посібник. Київ: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 439 с.
- 5.Палько Т. В., Травіна К. В. Вплив війни на психоемоційний стан підлітків. *Перспективи та інновації науки. Серія «Психологія»*. 2024. Вип. № 8(42) С. 832–844.
- 6.Прахова С. А. Тривожність у предикторній структурі фрустраційних станів школярів різних вікових груп. *Проблеми сучасної психології : Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / за наук. ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої*. Вип. 41. Кам'янець-Подільський :Аксіома, 2018. С. 302–313.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ПОСТТРАВДАЛИХ ВІД ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Кастровська Анна

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 «Соціальна робота»

Карпатського інституту підприємництва Університету «Україна»

Науковий керівник: Росоха Н. М.

Військові конфлікти, як відомо, мають руйнівний вплив на психічне та соціальне благополуччя індивідів і громад. Особливо вразливими є особи, що зазнали безпосереднього впливу військової агресії, такі як цивільне населення, військовослужбовці та внутрішньо переміщені особи. Ці категорії населення стикаються з травматичними подіями, що можуть призвести до розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР), депресивних станів, соціальної дезадаптації та інших психологічних і соціальних проблем. У таких умовах надзвичайно важливу роль відіграють соціальні служби, що забезпечують

комплексний підхід до відновлення психічного здоров'я та соціальної інтеграції постраждалих.

Соціально-психологічна реабілітація – це багатогранна система заходів, спрямованих на надання допомоги особам, які пережили важкі життєві обставини, зокрема військові конфлікти, природні катастрофи, насильство та інші психотравматичні події. Основною метою реабілітації є відновлення психічного здоров'я, сприяння соціальній адаптації та підвищення якості життя постраждалих [3].

Процес реабілітації осіб, що постраждали від травматичних подій, включає кілька ключових напрямів:

Психологічна підтримка: Цей напрям спрямований на подолання психологічних травм та покращення емоційного стану постраждалих. Він передбачає індивідуальні та групові консультації з кваліфікованими психологами, застосування різноманітних психотерапевтичних методів, таких як когнітивно-поведінкова терапія, гештальт-терапія, арт-терапія та тілесно-орієнтована терапія. Важливим аспектом є також підтримка родини та близьких, що включає навчання ефективним способом допомоги постраждалим [2].

Соціальна адаптація та інтеграція: Цей напрям передбачає повернення постраждалих до повноцінного життя в суспільстві. Він включає соціальний супровід, допомогу в оформленні документів, отриманні соціальних виплат та пошуку житла, розвиток навичок комунікації та взаємодії через тренінги з адаптації до мирного життя, подолання ізоляції та відновлення довіри до суспільства. Важливим є також робота з громадами для створення інклюзивного середовища та формування толерантного ставлення до осіб, які повернулися з війни або пережили важкі події [5].

Навчання та працевлаштування: Цей напрям спрямований на забезпечення фінансової стабільності постраждалих через їхню професійну інтеграцію. Він включає перекваліфікацію та навчальні програми, підтримку підприємницьких ініціатив через консультації з відкриття власної справи, отримання грантів або пільгових кредитів, а також сприяння працевлаштуванню через співпрацю з роботодавцями, програми адаптації на робочому місці та мотиваційні тренінги [4].

Юридична та медична допомога: Цей напрям є невід'ємною частиною реабілітації, оскільки багато постраждалих стикаються з правовими та медичними проблемами. Він передбачає юридичний супровід, допомогу у відновленні документів, отриманні пільг та вирішенні правових питань, медичну реабілітацію, включаючи лікування фізичних травм та доступ до необхідних медичних послуг, а також

психіатричну допомогу у разі серйозних психічних розладів, що потребують медикаментозного лікування [1].

Соціальні служби відіграють центральну роль у реалізації цих напрямів, забезпечуючи комплексний підхід до відновлення фізичного та психологічного благополуччя, а також соціальної інтеграції постраждалих. Їхня діяльність включає психологічну підтримку, соціальну адаптацію, юридичну допомогу, медичну реабілітацію та професійну реабілітацію.

Система соціального захисту в Україні має чіткий розподіл функціональних обов'язків:

Міністерство соціальної політики України координує діяльність соціальних служб та розробляє державні програми підтримки.

Державна служба України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції займається реабілітацією ветеранів та їхніх сімей.

Центри соціально-психологічної реабілітації надають психологічну та соціальну допомогу постраждалим.

Центри надання соціальних послуг надають соціальні послуги на місцевому рівні.

Громадські організації активно займаються реабілітацією постраждалих від війни, надаючи психологічну, юридичну та гуманітарну допомогу.

Програма розвитку ООН (ПРООН) в Україні є важливим партнером у пропагуванні реабілітації.

Реабілітація є тривалим та індивідуальним процесом, що потребує комплексного підходу та співпраці між різними державними та громадськими організаціями.

Попри значну роль соціальних служб, існують виклики у сфері психосоціальної реабілітації:

- недостатня кількість фахівців у сфері психосоціальної підтримки.

- брак фінансування програм реабілітації.

- стигматизація проблем психічного здоров'я у суспільстві.

- потреба у міжвідомчій співпраці між державними структурами, неурядовими організаціями та міжнародними партнерами.

Перспективи розвитку включають розширення доступу до послуг, інтеграцію цифрових технологій (онлайн-консультації, мобільні додатки для психологічної підтримки), посилення міжнародної співпраці та залучення додаткових ресурсів.

Соціально-психологічна реабілітація є надзвичайно важливим елементом подолання наслідків війни для постраждалого населення.

Соціальні служби відіграють ключову роль у цьому процесі, забезпечуючи підтримку, адаптацію та інтеграцію постраждалих у суспільство. Важливо продовжувати розвивати систему соціальної роботи, вдосконалювати методи реабілітації та посилювати міжвідомчу взаємодію для ефективної допомоги тим, хто цього потребує.

Список використаних джерел:

- 1.Бондаренко О. В. Юридичні аспекти соціально-психологічної реабілітації постраждалих від військових конфліктів. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2020. №1. С. 123-134.
- 2.Карагозян С. Г. Психологічна допомога особам, які пережили травматичні події. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»*, 2017. №5. С. 89–95.
- 3.Лазаренко Н. І. Соціально-психологічна реабілітація: теоретичні аспекти. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціологія. Психологія. Педагогіка*. 2015. № 1. С. 45–50.
- 4.Міщенко Л. Г. Професійна реабілітація ветеранів АТО. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика*. 2019. №3. С. 78–84.
- 5.Сурмяк О. С. Соціальна адаптація учасників бойових дій: теоретичні аспекти. *Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. Серія «Соціологічні науки»* 2018.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ГРОМАДИ

Качмар Анастасія Дмитрівна

здобувачка 1 року навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота»

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

Науковий керівник: к. пед. н., доцент Островська Н. О.

Актуальність теми зумовлена зростанням кількості внутрішньо переміщених осіб в Україні внаслідок збройного конфлікту та гуманітарної кризи. Процес адаптації внутрішньо переміщених осіб до нових умов проживання в територіальних громадах є надзвичайно складним і потребує міждисциплінарного підходу. Соціально-психологічна адаптація виступає ключовим чинником інтеграції внутрішньо переміщених осіб у соціальне середовище та забезпечення їх добробуту.

Соціально-психологічна адаптація – це процес активного пристосування особистості до нових соціальних умов, у межах якого

відбувається перебудова системи цінностей, норм, поведінки та способів взаємодії з оточенням [1]. Вона має багатокomпонентну структуру: когнітивний компонент, емоційний компонент та поведінковий компонент.

Процес адаптації внутрішньо переміщених осіб відбувається поступово, проходячи кілька типових етапів:

1. Шок та дезорієнтація.
2. Пошук опори.
3. Активна адаптація.
4. Інтеграція [2].

Умовно всі чинники можна поділити на внутрішні та зовнішні:

1. Внутрішні: мотивація до змін; самооцінка та рівень впевненості в собі; попередній досвід стресових ситуацій; психологічна стійкість [3].

2. Зовнішні: підтримка з боку місцевої громади; доступ до житла та працевлаштування; доступ до медичних та освітніх послуг; рівень соціального капіталу громади [4; 5].

Для ефективної адаптації необхідно реалізовувати такі заходи:

1. Проведення тренінгів із розвитку емоційної стійкості та саморегуляції.
2. Організація центрів психологічної допомоги.
3. Залучення внутрішньо переміщених осіб до соціального життя громади через волонтерство, спільні заходи.
4. Забезпечення доступу до правової, соціальної та медичної допомоги.
5. Інформаційна підтримка: ознайомлення з місцевими програмами, правами та можливостями.

Таким чином, для забезпечення ефективної соціально-психологічної адаптації внутрішньо переміщених осіб в умовах територіальних громад, на нашу думку, необхідно:

1. Розробити та впровадити програми соціальної підтримки, спрямовані на задоволення базових потреб внутрішньо переміщених осіб.
2. Забезпечити доступ до психологічної допомоги та консультацій.
3. Сприяти залученню внутрішньо переміщених осіб до громадського життя через організацію спільних заходів та проєктів.
4. Підвищувати обізнаність місцевого населення щодо проблем та потреб внутрішньо переміщених осіб для формування толерантного ставлення та підтримки.

Список використаних джерел:

1. Мазіна Н. Є. Соціально-економічна адаптація внутрішньо переміщених осіб: проблеми та перспективи. *Економічний вісник Донбасу*. 2016. № 4 (46). С. 131–138.

- 2.Блинова О. Є. Соціально-психологічні засади адаптації вимушених мігрантів. *Актуальні проблеми психології. Том IX: Загальна психологія. Історична психологія. Етнічна психологія*. 2016. Вип. 9. С. 58–66.
- 3.Lazarus R., Folkman S. Stress, Appraisal, and Coping. 1984, New York: Springer.
- 4.Белінська Г. В. Психологічні особливості адаптації внутрішньо переміщених осіб. *Соціальна психологія*, 2018. №3(67). С. 57–64.
- 5.Ковальчук Г. І. Соціальна підтримка як чинник адаптації ВПО. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*, 2020. №1. С. 85–90.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ПЕРШОКЛАСНИКІВ

Климчук Наталія Юріївна

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 Психологія

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: старший викладач Філіпчук Л. І.

Перший рік навчання в школі є важливим етапом у розвитку дитини, оскільки саме в цей період починається активний соціалізаційний процес. Одним із ключових аспектів цього процесу є формування соціальної ідентичності, яка значною мірою визначає подальший розвиток особистості. Соціальна ідентичність, як складова загальної психічної структури людини, є важливим елементом самосвідомості та самовизначення в суспільстві. Вивчення психологічних особливостей соціальної ідентичності першокласників є надзвичайно актуальним, оскільки це дозволяє краще зрозуміти, як діти сприймають себе в контексті нових соціальних ролей, а також як ця ідентичність впливає на їхній емоційний, когнітивний і соціальний розвиток.

Аналізуючи психологічні особливості першокласників, Г. Колесова [2] підкреслює, що діти віком 6–7 років реагують на стан невизначеності всім своїм єством: у них порушується біологічна та психологічна рівновага, знижується стійкість до стресів, зростає напруженість, можуть виникати тривожні стани, примхи, а також проявлятися труднощі в характері, такі як впертість, неухважність, замкненість, демонстративність тощо.

У віці 6-7 років, коли діти вперше приходять до школи, вони стикаються з багатьма змінами, як у внутрішньому світі, так і в соціальній ситуації. Першокласники мають низку специфічних психологічних особливостей, пов'язаних з розвитком їхньої соціальної

ідентичності. Вони тільки починають усвідомлювати себе як частину колективу та соціальної групи.

О. Дзюбенко [1] зауважує, що у віці 6-7 років, з початком навчання, розпочинається новий етап у розвитку самосвідомості та "Я-концепції", значення якого важко переоцінити. По-перше, у молодшому шкільному віці накопичуються психологічні резерви, які підготують самосвідомість до її найважливішої генетичної форми в підлітковому віці. Саме завдяки навчанню формуються основні новоутворення в особистісній сфері молодших школярів, такі як самооцінка, рефлексія, самоконтроль тощо, а також у пізнавальній сфері – внутрішній план дій, довільність психічних процесів і пізнавальна потреба. По-друге, цей віковий період є останнім етапом у розвитку особистості, коли вона ще залежить від дорослих. Залежність дитини від дорослих стає важливим чинником, що сприяє успішному впливу батьків і вчителів на розвиток свідомості та самосвідомості молодшого школяра.

Отже, формування самосвідомості та «Я-концепції» є тривалим процесом, який починається з елементарних відчуттів і завершується створенням системи уявлень про власне «Я». Цей процес є складним і динамічним, оскільки дитина постійно змінюється і розвивається.

Процес формування соціальної ідентичності виявляється в здатності дитини відрізнити себе від інших, розуміти свою роль у групі, приймати або відкидати певні соціальні норми та цінності. Соціальні контакти з однолітками, взаємодія з учителями, а також оцінка дорослими її поведінки й успіхів відіграють важливу роль у цьому процесі. У цей час дитина активно взаємодіє з новими соціальними ролями, такими як учень, товариш, колега, член шкільного колективу. Успішне включення в ці ролі сприяє розвитку адекватної соціальної ідентичності, що є основою для здорової соціалізації в подальшому.

Важливо вивчати соціальну ідентичність першокласників через соціалізацію та адаптацію до школи. Процес адаптації до нової соціальної реальності, яким є шкільне середовище, може бути складним і стресовим для дітей. Формування правильної соціальної ідентичності допомагає дітям ефективно взаємодіяти з однолітками та вчителями, знаходити своє місце в групі, що знижує рівень тривожності та сприяє успішній адаптації.

Самосприйняття і розуміння себе через призму соціальних ролей значно впливають на емоційне благополуччя. Коли дитина відчуває, що вона є частиною соціальної групи, її впевненість у собі зростає, що сприяє розвитку позитивного ставлення до себе та до навколишнього світу.

Соціальна ідентичність, яка формується в ранньому шкільному віці, має важливе значення для подальшого розвитку дитини. Вивчення цього

процесу дозволяє передбачити, які можуть виникати труднощі у підлітковому віці чи в дорослому житті, а також допомогти вчасно надати корекційну підтримку, якщо це необхідно.

Діти, які успішно інтегруються в соціум, зазвичай мають кращі результати в навчанні. Вивчення соціальної ідентичності першокласників дозволяє створити умови для розвитку не лише інтелектуальних, а й соціальних навичок, що в свою чергу сприяє більш ефективному засвоєнню навчального матеріалу.

Таким чином, актуальність вивчення соціальної ідентичності першокласників обумовлена її великим впливом на загальний психічний розвиток дитини. Розуміння того, як діти формують і сприймають свою соціальну ідентичність у цей період, дає змогу вчасно виявити проблеми адаптації та надає можливість для корекції їхнього розвитку. Це також важливо для створення сприятливого шкільного середовища, яке допомагає дітям не лише успішно навчатися, а й почуватися комфортно в колективі.

Список використаних джерел:

1. Дзюбенко О. А. Особливості адаптації першокласників до навчальної діяльності в умовах впровадження концепції нової української школи. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Психологія*. 2018. Вип. 7. С. 14-18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoapp_2018_7_5
2. Колесова Г. В. Діагностика адаптації першокласників: методичне забезпечення. *Психолог*. 2010. № 23–24 (407–408). С. 3–18.

ОСОБИСТІСНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГА

Ковальчук Олександр Юрійович

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: старший викладач ст. викладач Філіпчук Л. І.

Процес професійного становлення психолога є багатограним і складним, адже він пов'язаний не лише з отриманням певних знань і навичок, але й із глибоким особистісним розвитком. Психологічна діяльність вимагає від професіонала не лише теоретичної підготовки, а й сформованої особистісної ідентичності, яка є основою для ефективного виконання професійних функцій. Саме через призму особистісної ідентичності психолог здатний сприймати свою роль у професійній

діяльності, взаємодіяти з клієнтами та колегами, а також знаходити сенс і мету у своїй роботі.

Особистісна ідентичність психолога – це внутрішнє відчуття себе як професіонала, яке включає у себе розуміння власної ролі в процесі взаємодії з клієнтом, впевненість у своїх силах, усвідомлення етичних норм та стандартів професії. Вона формується в результаті інтеграції професійного досвіду, особистісних якостей, цінностей і переконань, а також взаємодії з іншими людьми в процесі навчання та практики.

О. Лиманкіна [2, с. 150] визначає, що особистісна ідентичність – це самосприйняття себе як особистості, здатність змінюватися, ототожнення себе з минулим та бачення себе в майбутньому. Формування особистісної ідентичності пов'язане з усвідомленням власної значущості. В іншому разі відбувається «розмивання» почуття свого «Я», що призводить до утруднення здійснювати правильний вибір.

Ідентичність психолога розвивається поступово, і на цьому шляху важливими чинниками є не лише формальні знання та вміння, а й самопізнання, рефлексія, здатність до самовдосконалення. З одного боку, психолог – це фахівець, який працює з іншими людьми, допомагаючи їм розв'язувати складні емоційні чи поведінкові проблеми. З іншого боку, психолог – це особистість, яка постійно взаємодіє з власними переживаннями, переконаннями та емоціями. Саме через поєднання цих аспектів формується цілісна ідентичність психолога.

Процес професійного становлення психолога постійно змінюється залежно від отриманого досвіду, практики та особистісного розвитку. На кожному етапі цього процесу психолог може стикатися з різними викликами, що ставлять під питання його професійну ідентичність. Наприклад, на ранніх етапах кар'єри молодий психолог може мати сумніви щодо своїх здібностей, відчувати страх перед невідомими ситуаціями або переживати труднощі у взаємодії з клієнтами. Ці переживання є природними для процесу професійного становлення, однак вони також сприяють розвитку внутрішньої впевненості, здатності до саморефлексії та самоконтролю.

Професійний досвід, що здобувається в процесі роботи з різними клієнтами, допомагає психологу краще розуміти свої сильні сторони і можливості для розвитку. З часом це дозволяє сформуванню більш чіткого розуміння своєї професійної ідентичності, яка, в свою чергу, підвищує ефективність роботи. Професійна ідентичність постійно трансформується і адаптується до нових викликів і змін у професії.

Л. Глушко [1, с. 382] констатує, що становлення особистісної та професійної ідентичності відбувається гетерохронно. Становлення

особистісної ідентичності випереджає за темпами становлення професійної ідентичності. При цьому становлення особистісної ідентичності один із чинників, що впливає на становлення професійної ідентичності.

Одним із найважливіших інструментів, які допомагають психологу у формуванні його особистісної ідентичності, є рефлексія. Рефлексія – це здатність осмислювати власні дії, думки та емоції, аналізувати досвід і враховувати його для подальшого розвитку. У професійній діяльності психолога рефлексія стає невід’ємною частиною процесу саморозвитку. Вона дозволяє не лише оцінювати ефективність роботи, але й усвідомлювати власні реакції на клієнта, а також розуміти, як особисті переживання можуть впливати на професійну діяльність.

У процесі рефлексії психологи часто стикаються з такими питаннями, як: «Що я відчуваю під час роботи з клієнтом?», «Які мої власні переконання впливають на мою роботу?», «Як я можу покращити свою взаємодію з іншими?» Здатність ставити ці питання перед собою і працювати з відповідями на них допомагає психологу зберігати баланс між професіоналізмом і особистістю, усвідомлюючи, що вони не є відокремленими, а складають цілісну картину.

Л. Глушко [1, с. 384] виділяє найважливішими чинниками становлення професійної ідентичності показники особистісної зрілості – відповідальність, обов’язковість, сумлінність. На формування та розвиток саме цих якостей необхідно сконцентрувати зусилля педагогів, психологів та сім’ї. Психологічна підтримка необхідна у зв’язку з важливістю емоційної стійкості у становленні професійної ідентичності.

Таким чином, особистісна ідентичність психолога є основою його професійного становлення і розвитку. Вона є динамічним процесом, що включає постійну взаємодію між знаннями, навичками та особистісними характеристиками. Для формування ідентичності необхідна не лише професійна підготовка, а й здатність до саморефлексії та самовдосконалення. Тільки через постійне осмислення своєї ролі та взаємодії з іншими людьми психолог може досягти високого рівня професіоналізму та бути ефективним у своїй роботі. Особистісна ідентичність психолога виступає невід’ємною частиною його професійної діяльності, яка забезпечує глибоке розуміння себе і своєї ролі в житті інших людей.

Список використаних джерел:

1. Глушко Л. Ф. Переживання особистісної кризи в процесі формування професійної ідентичності у віці ранньої дорослості. *Теоретичні і прикладні проблеми психології та соціальної роботи*. 2021. №3(2). С. 377–386. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tipp_2021_3\(2\)_34](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tipp_2021_3(2)_34)

ВАЖЛИВІСТЬ РОЗВИТКУ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ЖІНОК, ЯКІ ЗАЗНАЛИ ПСИХІЧНОГО НАСИЛЬСТВА В РОДИНІ

Кушнір Вікторія Русланівна

здобувачка 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.психол.н., доцент Гаврилькевич В. К.

Психічне насильство в родині становить соціальне та психологічне явище, що залишає глибокий відбиток у психічній сфері тих, хто від нього постраждав. У цьому контексті жінки, які зазнали подібного впливу, нерідко стикаються з розмитими межами між реальністю та нав'язаними уявленнями про власну цінність. Відсутність видимих слідів не робить його менш руйнівним, негативні наслідки можуть зрівнятися з тими, що й від фізичного чи сексуального насильства. Маніпуляції, систематичний контроль, словесні удари – все це поступово утворює середовище, де формуються тривожні розлади й депресія, не дозволяючи сформуватись здоровому самосприйняттю.

Дослідники звертають увагу на наслідки психічного насильства, що зокрема проявляються в погіршенні здатності до саморегуляції. Тривога, невпевненість, труднощі в ухваленні рішень – типові прояви порушень, про які йдеться у праці К. Левіна «Принципи топологічної психології» (1936), Р. Баумайстера «Лімітована сила его: Чому самоконтроль виснажується і що з цим робити» (1988). Джудіт Герман детально дослідила психічну травму у своїй книзі «Травма і відновлення: Наслідки насильства – від домашнього насильства до політичного терору» (1992), а М. Селігман описав феномен вивченої безпорадності у книзі «Вивчена безпорадність: Теорія для епохи особистого контролю» (1975) та в своїх ранніх дослідженнях, зокрема у статті «Вивчена безпорадність» (1972).

Ознайомившись із різними сучасними працями, ми склали уявлення про саморегуляцію, як про систему психічних механізмів, що забезпечує здатність особистості зберігати психічну стійкість у мінливих обставинах. Це складний конструкт, що охоплює контроль над емоціями, гнучке керування поведінкою, корекцію когнітивних установок. У жінок, які опинилися в полоні психічного насильства, ці механізми зазнають деструкції,

трансформуючись у нестійкі конструкції, що коливаються між надмірною чутливістю до зовнішніх впливів і зниженням здатності до раціональних рішень. Ключова роль у цьому процесі належить переосмисленню власного досвіду, але цей процес утруднюється, коли тривалий примус викликає відчуття відсутності особистого контролю над життям.

Одна з фундаментальних проблем, що виникає на цьому тлі, – втрата адекватної самооцінки та поступове занурення в стан вивченої безпорадності. Жінки, котрі опиняються в такій пастці, нерідко відмовляються від активного впливу на власне майбутнє, віддаючи перевагу або повному уникненню конфліктних ситуацій, або навпаки – надмірному пристосуванню до чужих вимог. Ці поведінкові стратегії, що сформувалися в токсичному середовищі, є своєрідним відлунням минулого, що й надалі керує життям постраждалих.

Емоційна сфера також зазнає значних змін. Постійна напруга і стрес ведуть до виснаження психічних ресурсів, перешкоджаючи ефективній саморегуляції. Відтак виникає ризик використання деструктивних копінг-стратегій: уникнення проблем, ізоляція, заперечення реальності, пригнічення власних емоцій. Проте такі механізми лише посилюють кризу, відкриваючи шлях до психосоматичних розладів та загального зниження рівня задоволеності життям. Виникає замкнене коло, де спроби захиститися обертаються ще більшою вразливістю.

Для формування ефективних моделей саморегуляції необхідна свідомо перебудова мислення, заснована на розвиткові адаптивних поведінкових стратегій. Когнітивно-поведінкова терапія, техніки емоційної регуляції, робота над усвідомленням власної цінності – ці інструменти можуть слугувати своєрідним компасом на шляху до психологічного відновлення. Водночас без підтримки соціального оточення цей процес може перетворитися на боротьбу з вітряками, адже ізоляція та відсутність стабільного середовища лише підсилюють відчуття внутрішньої дисгармонії.

Глибоке вивчення феномену саморегуляції у контексті пережитого психічного насильства має не лише теоретичну, а й практичну значущість. Розробка програм підтримки, тренінгів, психотерапевтичних методик сприятиме поверненню жінок до емоційної рівноваги, дозволяючи їм віднайти втрачені ресурси. Важливим є також індивідуальний підхід: життєвий досвід, особистісні характеристики, рівень підтримки – всі ці фактори можуть змінювати траєкторію відновлення.

Саморегуляція постає як ключовий фактор психічного відновлення, здатний убезпечити жінку від розчинення у наслідках пережитого досвіду. Якщо її механізми не вибудовані належним чином, виникає

ризик підвищеної тривожності та втрати відчуття особистого контролю. Саме тому розвиток ефективних стратегій адаптації до нових життєвих обставин та подолання наслідків травматичного досвіду є критично важливим. Розвиток конструктивного мислення, застосування адаптивних копінг-стратегій та розвиток здатності до рефлексії є ключовими елементами процесу відновлення.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК РІВНЯ ТРИВОЖНОСТІ ТА ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ: ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Матушак Анастасія Сергіївна

здобувачка 1 року навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Петrenchенко С. А.

Сучасний світ розвивається надзвичайно швидко, зараз можна отримати інформацію за лічені секунди з будь-якої точки світу. Відкриваються нові можливості для навчання, роботи, саморозвитку, взаємодії один з одним та розваг. Зокрема студентська молодь активно використовує мережу інтернет для опанування нової спеціальності, спілкування та дозвілля.

Окрім позитивних факторів використання цифрових технологій, науковці все більше звертають увагу на зворотню сторону – розвиток залежності та підвищеного рівня тривожності як наслідок надмірного використання інтернету.

Студентська молодь є надзвичайно вразливою категорією людей, так як вони перебувають на етапі формування особистості та легко підпадають під зовнішній вплив. Інтернет надає тимчасове відчуття розслаблення, можливість відпочити, отримати визнання, особливо у відеоіграх. Проте виникає ефект замкнутого кола: людина, відчуваючи стрес, напругу та тривожність від обставин зовнішнього світу заходить в мережу, щоб цю напругу зняти, отримати задоволення і як наслідок, тривожність тільки зростає та загострюється.

Тривожність є однією з базових емоційних характеристик особистості, яка впливає на поведінку, емоційний стан і соціальну адаптацію людини [1]. Як психологічно задумана емоція, тривога надає відчуття мотивації та підвищеного рівня зосередженості, в той час

тривожність як постійне явище може повністю дезорієнтувати людину та заважати нормальному життю.

Інтернет-залежність проявляється неначе проживання життя в іншому вимірі, втеча від реальних проблем та комунікація через листування. Інколи це затыгується до 18 годин на день, що загалом може сягати приблизно 100 годин на тиждень. За дослідженнями К. Сурратт та Д. Грінфілда, залежність від Інтернету спостерігається у 6-10% користувачів у західних країнах та у 6% українських користувачів [2].

І. Андрійчук, проводячи когнітивно-поведінкові дослідження, встановив, що більш закриті люди, інтроверти, або ті, які відчують соціальну тривожність, частіше обирають способи спілкування, за яких безпосередній контакт буде мінімальним [3].

С. Глушченко наводить модель розвитку інтернет-залежності через швидке задоволення деяких базових потреб – спілкування, отримання задоволення та приналежності. Відповідно мережа виступає миттєвим механізмом, завдяки якому забезпечуються ці вимоги: контрольоване спілкування, що знижує рівень стресу при реальній взаємодії; швидке задоволення: лайки, коментарі, досягнення у відеоіграх, що надає викид дофаміну; соціальна компенсація самотності [4].

Дослідження Ю. Беззубець та Є. Шевченко пояснюють, що постійна стимуляція мозку цифровим контентом змінює нейропсихологічні процеси, спричиняючи зниження концентрації уваги, погіршення пам'яті та емоційне виснаження [5].

Як наслідок, в реальному житті забезпечувати ці потреби стає дедалі складніше, проявляється ворожість до інших людей; бажання бути лідером переростає у агресивні методи становлення авторитету. Дратівливість, підвищений рівень тривожності та страх перед реальною взаємодією з людьми виступають як основні симптоми при відсутності можливості отримати доступ до інтернету.

Отже, тривожність є прямим наслідком інтернет-залежності, в результаті чого соціальна взаємодія стає справжнім викликом у реальному житті. Вирішення цієї проблеми потребує комплексного підходу: профілактичні заходи щодо поширення інформації про вплив надмірного використання інтернету; соціальна підтримка; пошук цікавих занять; проте перший крок – визнання цього явища та бажання змін.

Список використаних джерел:

1. Москалець В. П. Загальна психологія: підручник. Київ. Ліра, 2020. 564 с.
2. Ржевський Г. М. Вплив інтернет-середовища на навчальну діяльність студентської молоді в сучасних умовах. *Bulletin of Alfred Nobel University. Series «pedagogy and psychology»*. 2018. № 15. С. 48–55. URL: <https://surl.li/xfnumm>.

3. Андрійчук І. Психологічні чинники спілкування студентської молоді в інтернет просторі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки*. 2021. С. 5–16. URL: <https://surl.li/szlxgg>.

4. Глушенко С. Д. Соціально-психологічні особливості Інтернет аддиктивної поведінки особистості. *Молодь: освіта, наука, духовність: тези доповідей*. Київ: Університет «Україна», 2018. 547 с.

5. Беззубець Ю. С., Шевченко Є. В. Інтернет-залежність та її вплив на психіку молоді. 2017. URL: <http://er.nau.edu.ua/handle/NAU/27005>.

ПРОЯВ ТРИВОЖНОСТІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІСІ

Матущак Юлія Миколаївна

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.пед.н. Бирко Н. М.

Тривожність є однією з найбільш поширених психологічних проблем, яка торкається мільйонів людей у всьому світі. Вона може проявлятися як тимчасова емоційна реакція на стресові ситуації або ж переростати в хронічний стан, що потребує професійного втручання. У психології тривожність є об'єктом ретельного дослідження, оскільки вона має складну природу, що поєднує біологічні, психологічні та соціальні чинники. Це багатогранне явище досліджується з різних теоретичних підходів, і, незважаючи на численні наукові досягнення, питання тривожності залишається важливим у контексті сучасної психології.

Підлітковий вік – це етап, коли посилюється необхідність адаптації до соціальних та академічних вимог. Проблеми з навчанням, страх перед невдачею, переживання з приводу оцінок та очікувань з боку батьків і вчителів можуть спричиняти виникнення тривожних реакцій. Підлітки з низьким рівнем успішності часто переживають почуття невпевненості та тривоги щодо своєї здатності досягати успіху в навчанні. Це може призводити до посилення емоційної напруги, що в свою чергу заважає їхній здатності концентруватися, вчитися та досягати академічних результатів.

О. Красуля [3, с. 103] зауважує, що тема тривожності є однією з важливих та актуальних проблем у сучасній психологічній науці. Враховуючи той факт, що серед негативних переживань людини тривожність займає особливе місце, вона доволі часто може призводити до зниження продуктивності діяльності та працездатності, а також викликати труднощі у спілкуванні. У стані тривоги діти підліткового

віку, як правило, переживають не одну емоцію, а одразу цілу комбінацію різних емоцій, кожна з яких впливає на їх соціальні взаємини, соматичний стан та безпосередньо опосередковують поведінку. При цьому, на думку більшості дослідників, ключовою емоцією в суб'єктивному переживанні стану тривоги є страхи. Психологи зазначають, що тривожність знаходиться в основі цілої низки психологічних труднощів дитинства, в тому числі порушень розвитку та поведінки дитини і підлітка.

Л. Матохнюк [4, с. 163] розглядає тривожність як чинник, що впливає на поведінку людини в різних ситуаціях. Хоча сам факт існування тривожності не викликає сумнівів, її прояви в поведінці важко виявити. Це пояснюється тим, що тривожність часто приховується під маскою інших проблем, таких як агресивність, залежність, схильність до підпорядкування, обман, лінощі, які можуть бути наслідком «вивченої безпорадності», помилкова гіперактивність, втеча в хворобу та інші.

К. Ілляшик [1, с. 53] зауважує, що однією з причин тривожності у підлітків є їхні успіхи в навчанні, оскільки батьки мають високі очікування щодо результатів. У деяких здобувачів освіти може виникати протест проти вчителів, що призводить до відмови від навчання та досягнення успіхів. Іншою причиною є надмірна опіка з боку батьків. Зростаючі можливості підлітка викликають потребу в самостійності та визнанні своїх потенційних здібностей з боку дорослих. Проте дорослі, підкреслюючи, що підліток вже не є маленькою дитиною і висуваючи до нього підвищені вимоги, іноді позбавляють його права на самостійність. Зростають обмеження та заборони, що, у поєднанні з новими змінами в психіці підлітків, призводить до збільшення конфліктів у сім'ї та підвищення особистісної тривожності.

О. Карапетрова [2, с. 38] наголошує, що працюючи з тривожними станами, зосереджуємося на розвитку навичок розпізнавання та управління своїми емоціями. Пропонуємо людям висловлювати свої емоції та почуття через малювання, ліплення або створення колажів. Ці процеси дозволяють людині, переживаючи образи, виявляти причини своєї тривоги та демонструвати свою цілісність і унікальність.

Правильна психологічна підтримка може значно покращити їхній стан та допомогти впоратися з тривожними розладами. Вивчення тривожності серед підлітків допомагає розробляти ефективні методи психологічної допомоги та підтримки для молодого покоління, зокрема через надання необхідних інструментів для подолання стресу та розвитку міжособистісних відносин. Важливо вжити заходів для зменшення тривожності, таких як: проведення психологічних тренінгів для підлітків;

підвищення рівня підтримки з боку батьків, вчителів і психологів; виявлення та корекція когнітивних переконачувань та негативних установок, що сприяють розвитку тривожних реакцій; створення більш сприятливого соціально-психологічного клімату в школах для зниження рівня шкільної тривожності.

Таким чином, підлітковий вік відзначається потужним бажанням до особистісного розвитку та самовираження. У цей період вперше формується життєва стратегія, яка ґрунтується на рефлексії та співвідношенні власних індивідуальних здібностей, статусу, вікових характеристик і особистих прагнень з вимогами суспільства.

Список використаних джерел:

- 1.Ілляшик К. Прояви тривожності у підлітковому віці. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти*. 2016. Вип. 6. С. 52-56. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/akprpzo_2016_6_11.
2. Карапетрова О. В. Використання методів арт-терапії у роботі психолога з корекції тривожних станів особистості. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія : Педагогіка і психологія*. 2020. № 2. С. 34-41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vduer_2020_2_5
- 3.Красуля О. Особливості переживання тривожності дітьми підліткового віку. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти*. 2019. Вип. 9. С. 102-107. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/akprpzo_2019_9_15
- 4.Матохнюк Л. О., Шпортун О. М. Психологічні особливості прояву тривожності у підлітковому віці. *Габітус*. 2020. Вип. 19. С. 157–163. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/habit_2020_19_29

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ У ЖІНОК ЗІ СХИЛЬНІСТЮ ДО ФІЗИЧНОГО ПЕРФЕКЦІОНІЗМУ

Мороз Наталія Володимирівна

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: Кравченко Л. М.

Фізичний перфекціонізм – це психологічний феномен, що характеризується інтенсивним прагненням до ідеальної зовнішності та високими стандартами щодо власного тіла. Для жінок, схильних до фізичного перфекціонізму, мотивація суттєво впливає на їхню поведінку, емоційний стан та соціальні стосунки. У цій статті досліджуються психологічні аспекти мотивації цих жінок та її вплив на самосприйняття і загальне психологічне благополуччя.

Фізичний перфекціонізм – це надмірна зосередженість на досягненні ідеальної зовнішності, часто пов'язана із самокритикою та незадоволеністю. Це явище має як позитивні, так і негативні наслідки: хоча воно може спонукати до фізичної активності та догляду за собою, воно також може призвести до психологічного дистресу, низької самооцінки та розладів харчової поведінки. Суспільні очікування та інтерналізовані стандарти краси ще більше посилюють ці тенденції. Жінки, які проявляють фізичний перфекціонізм, можуть встановлювати для себе недосяжні стандарти, що призводить до безперервного циклу самооцінки та відчуття власної неадекватності. Це прагнення до фізичної досконалості може домінувати в повсякденному житті і стати центральним аспектом ідентичності [1].

Мотивація фізичного перфекціонізму у жінок зумовлена різними взаємопов'язаними факторами. Соціокультурний тиск, включаючи ЗМІ та соціальні мережі, пропагує нереалістичні стандарти краси та впливає на самосприйняття жінок. Соціальне порівняння з іншими може знижувати самооцінку та посилювати перфекціоністські тенденції. Внутрішня мотивація, заснована на прагненні до самовдосконалення, також спонукає жінок до фізичної досконалості. Потреба в соціальному схваленні призводить до суворого контролю над зовнішністю [2]. Крім того, перфекціоністські риси особистості часто розвиваються під впливом дитячого досвіду та батьківського впливу. Культурні норми щодо жіночності та привабливості ще більше посилюють переконання, що зовнішність визначає самооцінку. Засвоєння цих повідомлень може сприяти невпинному прагненню відповідати суспільним очікуванням, навіть за рахунок психічного здоров'я.

Надмірний фізичний перфекціонізм може призвести до різних психологічних і фізичних проблем. Це може спричинити низьку самооцінку, тривогу та хронічний стрес. Розлади харчової поведінки, включаючи анорексію та булімію, поширені серед жінок, які прагнуть фізичної досконалості. Нереалістичні стандарти також можуть призвести до депресивних станів і нав'язливої поведінки, пов'язаної з доглядом за собою. Крім того, надмірна увага до зовнішності може напружувати міжособистісні стосунки і перешкоджати встановленню значущих зв'язків [3]. Жінки, які страждають на фізичний перфекціонізм, можуть також стикатися з фізичним виснаженням через надмірні фізичні навантаження та обмежувальні дієти. Постійне незадоволення власною зовнішністю може призвести до зниження почуття особистої успішності та постійного відчуття невдачі. З часом це може сприяти емоційному

вигоранню та соціальній ізоляції, оскільки прагнення до досконалості стає всепоглинаючим.

Для зменшення шкідливого впливу фізичного перфекціонізму рекомендується кілька стратегій. Формування здорового образу тіла допомагає заохочувати самоприйняття та реалістичне сприйняття краси. Обмеження впливу соціальних мереж зменшує вплив ідеалізованих образів і кураторського контенту. Сприяння внутрішній мотивації зміщує фокус із зовнішнього вигляду на цілісне благополуччя. Психотерапевтичні втручання, такі як когнітивно-поведінкова терапія (КПТ), ефективно долають перфекціоністські тенденції. Освітні ініціативи підвищують обізнаність про прийняття свого тіла та психологічні ризики перфекціонізму [4]. Підтримка з боку сім'ї та друзів також має вирішальне значення для зміцнення збалансованого погляду на самооцінку. Практики усвідомленості та вправи на співчуття до себе можуть додатково допомогти зменшити кількість самокритичних думок і підвищити емоційну стійкість. Розвиток різноманітних інтересів за межами цілей, пов'язаних із зовнішністю, може забезпечити ширше відчуття ідентичності та самореалізації.

Фізичний перфекціонізм – це складна психологічна проблема, яка глибоко впливає на мотивацію та самопочуття жінок. Соціальні впливи, особисті прагнення та психологічні риси в сукупності формують ці тенденції. Подолання негативних наслідків вимагає формування здорового самосприйняття, обмеження зовнішнього тиску та підтримки психічного здоров'я через освіту і терапію. Виховуючи співчуття до себе та сприяючи цілісному сприйняттю власної цінності, можна пом'якшити негативні наслідки фізичного перфекціонізму та заохотити більш збалансований підхід до особистого розвитку та благополуччя.

Список використаних джерел:

- 5.Петрова О. Вплив соціальних мереж на розвиток фізичного перфекціонізму у жінок. Київ : Видавничий дім НаУКМА. 2021
- 6.Психологічні аспекти мотивації до самовдосконалення. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка. 2020.
- 7.Сидоренко В. Перфекціонізм як чинник розвитку особистісних криз. Харків: Каразінський університет. 2019.
- 8.Сидоренко В. Вплив ідеалізованих образів на формування самосприйняття. Одеса: ОНУ ім. І. І. Мечникова. 2018.

ЗНАЧЕННЯ САМООЦІНКИ ОСОБИСТОСТІ ДЛЯ МОТИВАЦІЇ ДОСЯГНЕННЯ УСПІХУ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Нікішенко Катерина Костянтинівна

здобувач 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»,

Науковий керівник: к. філол. н., доцент Дика Л. Л.

Беззаперечним є той факт, що мотивація досягнення успіху в професійній діяльності напругу залежить від самооцінки особистості.

Психологічні дослідження переконливо доводять, що особливості самооцінки впливають і на емоційний стан, і на ступінь задоволеності своєю роботою, життям, і на відносини з оточуючими. Разом з тим, сама самооцінка також залежить від вищеописаних факторів. Становлення особистості індивіда і її окремих структурних компонентів, зокрема самооцінки як складових образу «я» не може розглядатися у відриві від суспільства, у якому вона живе, від системи відносин, у які вона включається [1, с. 75].

Чотири основних джерела оцінних суджень, здатних значно впливати на самооцінку – це родина, школа, референтна група й інтимно-особистісне спілкування. Таким чином, самооцінка людини формується, у першу чергу, в результаті її активної взаємодії з навколишнім середовищем, особливо із соціумом.

Самооцінка як найважливіший компонент цілісної самосвідомості особистості, виступає необхідною умовою гармонійних відношенні людини як із самою собою, так і з іншими людьми, з якими вона вступає в спілкування й взаємодію. Адекватна самооцінка корелює з позитивним відношенням до інших людей, а також здатністю до саморозкриття, установленню глибоких міжособистісних контактів тощо [2, с. 177].

Самооцінка в мотивації досягнення успіху набуває більшого значення, ніж оцінка оточення. Самооцінка – це елемент самосвідомості, що характеризується емоційно насиченими оцінками самого себе як особи, власних здібностей, етичних якостей і вчинків; важливий регулятор поведінки. Самооцінка визначає взаємини людини з її оточенням, її критичність, вимогливість до себе, відношення до успіхів і невдач. Тим самим самооцінка впливає на ефективність діяльності людини і розвиток її особи. Самооцінка тісно пов'язана з рівнем намагання, цілей, які людина перед собою ставить. Адекватна самооцінка дозволяє людині правильно співвідносити свої сили із завданнями різної складності і з вимогами тих, що оточують. Неадекватна (завищена або

занижена) самооцінка деформує внутрішній світ особи, спотворює її мотиваційна і емоційно-вольова сфери і тим самим перешкоджає гармонійному розвитку [3].

Здатність особистості до самооцінювання та самоставлення – виняткове надбання людини, яка має можливість пізнавати та усвідомлювати себе як суб'єкта дій, стаючи об'єктом безпосереднього ставлення до самої себе. Самооцінка відіграє важливу роль у становленні та розвитку особистості, впливаючи на її здатність до самореалізації та досягнення успіху у різних сферах життя. Значення самооцінки полягає у тому, що вона визначає наше ставлення до себе, віру в свої можливості та впевненість у власних силах. Впевненість у власних силах та позитивне ставлення до себе сприяють розвитку самореалізації, оскільки особистість почувається впевнено та готовою використовувати свій потенціал. Більш того, самооцінка може впливати на розвиток творчих здібностей, оскільки особистість, яка має позитивне ставлення до себе, більш відкрита до нових ідей та експериментів.

У сучасному світі, де конкуренція є невід'ємною частиною життя, самооцінка також відіграє важливу роль у досягненні успіху в кар'єрі. Люди з високою самооцінкою мають більше впевненості у своїх здібностях та здатність до самовдосконалення, що сприяє їхньому професійному зростанню. Позитивне ставлення до себе також допомагає особистості бачити можливості та шукати шляхи досягнення своїх цілей [3].

Самооцінка також впливає на формування позитивного життєвого ставлення. Особистість, яка має позитивне ставлення до себе, більш схильна бачити позитивні сторони у житті та знаходити задоволення в своїх досягненнях. Це допомагає зберігати мотивацію та енергію для подальшого розвитку та самореалізації.

Взаємозв'язок між самооцінкою та самовдосконаленням є важливим аспектом формування особистості. Здатність самокритично оцінювати свої досягнення та виявляти бажання до самовдосконалення сприяє постійному розвитку та зростанню. Водночас, позитивна самооцінка є необхідною для того, щоб вірити у свої можливості та не зупинятися на досягнутому.

Отже, самооцінка має велике значення для розвитку та становлення особистості, формування її світоглядної позиції тощо, оскільки досягнення успіху у будь-якому виді діяльності безпосередньо залежить від того, як людина оцінює себе.

Список використаних джерел:

1.Пенькова О. Самовдосконалення особистості та її самооцінка. *Психологічний часопис*. 2020. Том 1 (1). С. 74–78.

2.Прядко Н. О. Мотивація досягнення як детермінанта успіху в професійній діяльності особистості. *Вісник*. 2015. № 127. С. 177–180.

3.Роль самооцінки у формуванні особистості – вплив та значення. URL: <https://fact-news.com.ua/rol-samootsinki-u-formuvanni-osobistosti-vpliv-i-znachennya/> (дата звернення: 10.03.2025).

ГОТОВНІСТЬ МОЛОДІ ДО УСВІДОМЛЕНОГО БАТЬКІВСТВА

Рабієвська Дар'я Русланівна

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: старший викладач ст. викладач Філіпчук Л. І.

Готовність молоді до усвідомленого батьківства – це не лише питання фізичної та емоційної зрілості, а й готовність до відповідальності, здатність до рефлексії та розуміння важливості ролі батьків у розвитку дитини.

О. Галян [1, с. 19] наголошує, що формування психологічної культури батьків – це тривалий процес, який, з одного боку, зумовлений різноспрямованим життєвим досвідом (своїм та інших), а з іншого, осмисленням реалій свого батьківства, його успіхів і невдач, що спонукає шукати прийнятні способи побудови взаємин у системі «батьки – діти». Результативність аналізування та пошуків відповідей на проблемні питання в батьківсько-дитячих взаєминах визначає розуміння природи поведінки дитини, а отже, необхідність.

Готовність до батьківства включає психологічну та емоційну зрілість. Молоді люди повинні усвідомлювати, що батьківство – це не тільки радість і щастя від народження дитини, але й великі труднощі, відповідальність і жертви. Підготовка до цієї ролі вимагає вміння справлятися зі стресами, надавати підтримку партнеру, бути терплячим і готовим до змін у своєму житті. Деякі молоді люди можуть недооцінювати складність цього етапу. Сучасний стиль життя з акцентом на кар'єрний успіх, матеріальні блага і індивідуалізм інколи відштовхує від сімейних цінностей, що може ускладнити процес прийняття рішення про батьківство. У свою чергу, важливим аспектом є підтримка партнерів, оскільки спільне виховання та взаємодія в родині стають ключовими чинниками для розвитку здорових і гармонійних відносин між батьками.

В. Шахрай [2, с. 303] зауважує, що сім'я і школа не надають належного значення проблемі підготовки до відповідального батьківства, а це зумовлює необхідність обґрунтування та розроблення змісту, форм, методів роботи зі старшокласниками, які б мотивували учнівську молодь на здобуття компетентностей у сфері майбутнього батьківства.

Крім особистої готовності, важливою складовою є соціальне середовище. Сім'я, друзі, колеги – всі ці люди можуть впливати на те, як молоді люди підходять до питання батьківства. У деяких країнах, особливо в урбанізованих та розвинених регіонах, відсутність підтримки з боку родини чи нестабільні соціальні умови можуть бути серйозною перешкодою на шляху до усвідомленого батьківства. Водночас підтримка сім'ї та соціальні мережі можуть значно полегшити цей процес.

Забезпечення матеріальної стабільності також є невід'ємною частиною підготовки до батьківства. Діти вимагають значних фінансових витрат, починаючи від витрат на дитяче харчування та одяг до витрат на освіту і розвиток. У сучасному світі деякі молоді люди прагнуть досягти певного рівня стабільності, щоб бути готовими до матеріальної підтримки дитини, що є одним з основних критеріїв усвідомленого батьківства.

Культурні чинники також мають великий вплив. Суспільні стереотипи про роль жінок і чоловіків у вихованні дітей, обов'язки батьків, соціальна підтримка материнства та батьківства – усе це формується культурою. Важливо, щоб молоді люди мали можливість самостійно визначити для себе модель сімейних відносин, що базується на партнерстві, рівноправності та взаємопідтримці.

Незважаючи на всі труднощі, молоді люди, які мають доступ до освіти та інформації, можуть значно підвищити свою готовність до батьківства через спеціальні курси, літературу або консультації з фахівцями. Сучасні медіа, психологи та соціальні працівники активно працюють над тим, щоб надати молодим людям більше знань про виховання дітей, їх розвиток і роль батьків у цьому процесі.

Таким чином, усвідомлене батьківство це серйозна готовність до змін у житті, сприйняття своєї ролі як вихователя, партнера і підтримки. Молодь повинна бути готовою до відповідальності, до труднощів, які неминуче виникають на шляху батьківства. Важливою складовою цього процесу є емоційна, психологічна і матеріальна підготовленість, а також підтримка з боку соціуму. Тому усвідомлене батьківство є результатом поєднання особистої зрілості, знань та здорового підходу до майбутнього покоління.

Список використаних джерел:

1. Шахрай В. Готовність до відповідального батьківства у поглядах старшокласників. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2020. Вип. 24 (2). С. 288–305. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2020_24\(2\)_21](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2020_24(2)_21)
2. Галян О. І. Психологічний контекст культури батьківства. *Гуманітарний форум*. 2024. Т. 2, № 2. С. 14–20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/humf_2024_2_2_4

ХАРАКТЕРИСТИКА КОМПОНЕНТІВ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Самсонюк Юрій Леонідович

здобувач 1 першого року навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.соціол.н. Ковтун О. С.

На сьогоднішній день професійне вигорання стало поширеним явищем деструктивного характеру, яке переважно охоплює представників професій, орієнтованих на роботу з людьми. Це зумовлено постійним надмірним тиском з боку професійного середовища, що вимагає значних зусиль, особистих ресурсів, компетентності та внутрішньої стійкості. Під впливом щоденного психологічного навантаження особистість не лише гальмує свій професійний розвиток, а й втрачає мотивацію та здатність ефективно взаємодіяти в колективі, організації, спільноті. Таким чином, вигорання є своєрідною деформацією внутрішньої структури особистості, яка блокує не лише її професійну реалізацію, а й задоволення життям і психічне здоров'я. У науковій літературі симптомами цього стану вважаються зневажливе ставлення до роботи, втрата інтересу до результатів діяльності, моральне виснаження, зниження продуктивності, часті зміни роботи, залежності (алкоголь, наркотики), проблеми у стосунках, цинізм щодо соціального оточення та зростання психологічних розладів.

Практика збереження державного суверенітету України в умовах збройного конфлікту свідчить, що ефективність дій військових залежить не лише від політичних рішень, але й від низки як зовнішніх, так і внутрішніх факторів. Збройні Сили України змушені виконувати свої обов'язки в умовах інформаційного вакууму, дефіциту часу, загрози з боку ворога та високої відповідальності. Водночас на психіку військових негативно впливають інформаційні атаки, фізичні та біохімічні навантаження, соціальні й психологічні стресори, що провокують розвиток різноманітних психічних порушень. У результаті їхні професійні дії набувають великого

емоційного навантаження, пов'язаного зі стресом, дистресом і внутрішнім напруженням. Це створює передумови для виникнення професійного вигорання як ознаки психологічної нестабільності.

Є. Потапчук проаналізував фактори, що впливають на психічне здоров'я військових. Він вказує, що на це впливають як суб'єктивні, так і об'єктивні чинники. До суб'єктивних належать когнітивне сприйняття ситуацій, самосприйняття психічного стану, здатність до саморегуляції, ставлення до власного здоров'я та поведінкові звички. Об'єктивні ж включають сімейне й професійне оточення, умови служби, сезонні зміни, а також рівень фізичного здоров'я, готовність організму до навантажень і здатність адаптуватися до змін середовища [1].

Військова професія супроводжується постійною дією стресогенних факторів, що є невід'ємними елементами службових завдань. Їх доцільно класифікувати за трьома групами:

Фактори, пов'язані з характером військової діяльності: необхідність постійної бойової готовності та контакт із противником; тривале емоційне напруження, потреба у стійкості психічних процесів; загроза життю, нерегулярність відпочинку та сну; високий рівень відповідальності, обмежена інформація, дефіцит часу на ухвалення рішень; соціальна ізоляція.

Організаційні чинники: надмірне навантаження; нерегламентований режим служби; складнощі у стосунках із колегами, керівництвом або родиною.

Особистісні характеристики: невідповідність навичок професійним вимогам; відсутність психологічної готовності до служби; недостатній рівень саморегуляції; байдуже або безвідповідальне ставлення до здоров'я.

Отже, на основі аналізу можна виокремити кілька ключових аспектів професійного вигорання у військових:

по-перше, саме зміст професійної діяльності, зосередженої на захисті країни, вже сам по собі є стресогенним, адже супроводжується постійними сильними подразниками, що порушують психічну рівновагу;

по-друге, вплив стрес-факторів є варіативним залежно від виду службової діяльності;

по-третє, джерела вигорання доцільно класифікувати на три групи: особливості професії, організаційні умови, а також особисті психологічні характеристики;

по-четверте, найбільшу небезпеку становлять фактори, що безпосередньо пов'язані з бойовими завданнями, оскільки вони присутні постійно та виникають у специфічних умовах військової служби.

Список використаних джерел:

1. Сім'я учасника бойових дій як суб'єкт відновлення його психічного здоров'я. *Актуальні дослідження в сучасній вітчизняній екстремальній та кризовій психології* : монографія / за заг. ред.: В. П. Садкового, О. В. Тімченка ; НУЦЗУ. Харків : ФОП Мезіна В.В., 2017. С. 403–413.

ПІДВИЩЕННЯ КОНФЛІКТСТІЙКОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПІДПРИЄМСТВА

Смоляк Артем Михайлович

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»,

Науковий керівник: старший викладач Філіпчук Л. І.

У сучасному світі, де темп життя та робочі навантаження постійно зростають, конфлікти на робочому місці стали звичним явищем. Вони можуть виникати з різних причин: різниця в думках, стрес, невизначеність у задачах або особистісні фактори. Однак важливо не лише запобігти конфліктам, а й навчитися ефективно їх вирішувати. Одним із ключових аспектів для досягнення цього є підвищення конфліктостійкості працівників підприємства, що допомагає зменшити кількість деструктивних суперечок, зберегти здорову атмосферу в колективі і, як результат, підвищити ефективність роботи організації.

Конфліктостійкість – це здатність людини витримувати стресові ситуації, зберігати спокій і адекватно реагувати в конфліктних обставинах.

Т. Лепейко, Н. Назаров [2, с. 241] наголошують, що управління соціально-трудовими конфліктами вимагає від фахівців знань у галузі соціології, психології, що забезпечить повноту та всебічність наукового дослідження конфлікту, розробку та реалізацію технологій конструктивних практичних змін. Некеровані конфлікти у сфері соціально-трудових відносин виливаються в стихійні страйки, бунти, призводять до розвалу трудових колективів. Натомість грамотне управління конфліктними протиріччями, нівелювання негативного впливу соціально-психологічних чинників конфлікту переводить відносини в конструктивне русло, що забезпечує розв'язання, урегулювання або усунення конфлікту

Усвідомлення важливості цієї якості є першим кроком до створення сприятливого середовища на підприємстві. Працівники, які володіють високим рівнем конфліктостійкості, здатні конструктивно вирішувати проблеми, замість того щоб загострювати конфліктні ситуації. Крім того, такі працівники можуть бути прикладом для своїх колег, мотивуючи їх до спокійного та врівноваженого підходу до вирішення труднощів.

Л. Ачкасова, Т. Водолажська, Ю. Бекетов [1, с. 31] зауважують, що вирішення питань управління конфліктами повинно починатися на рівні всього підприємства, коли створюються певні технології управління конфліктами з урахуванням можливості їх попередження і нейтралізації. З огляду на різноманіття ситуацій, коли можливе виникнення конфліктів, потрібна система управління конфліктами на рівні підприємства, яка включає задокументовані правила поведінки в конфліктній ситуації, органи, що регулюють конфліктну взаємодію, систему навчання і набуття конфліктологічної компетентності, можливості моніторингу психологічної напруженості тощо.

Одним із головних напрямків підвищення конфліктостійкості є навчання співробітників ефективним способам комунікації. Це включає в себе розвиток навичок активного слухання, вміння висловлювати свої думки ясно та без агресії, а також навчання того, як конструктивно реагувати на критику. Комунікація – це основа будь-якого конфлікту, тому вміння правильно взаємодіяти зі співрозмовником може знизити виникнення суперечок.

Не менш важливим є розвиток емоційного інтелекту. Коли людина вміє розуміти та контролювати свої емоції, вона здатна краще справлятися з напруженими ситуаціями, зберігаючи спокій та рівновагу. Підвищення емоційної стійкості дозволяє не тільки зменшити стрес, а й вчасно відреагувати на поведінку колег, не допустивши ескалації конфлікту.

Ще одним важливим елементом є навчання стратегіям медіації. Це допомагає створити в колективі атмосферу, де можна обговорити суперечливі питання без емоційних вибухів, а в разі потреби – залучити нейтральну сторону для вирішення конфлікту.

Крім того, важливу роль у підвищенні конфліктостійкості відіграють регулярні тренінги та психологічна підтримка. Працівники повинні мати можливість звернутися за допомогою до психолога або тренера, який допоможе впоратися з особистими емоціями та стресом. Психологічна підтримка в колективі створює здорову атмосферу, в якій працівники не бояться відкрито говорити про свої переживання та труднощі.

Створення здорової корпоративної культури є не менш важливим аспектом підвищення конфліктостійкості працівників. В організаціях, де

панує атмосфера взаємоповаги та співпраці, конфлікти виникають рідше. Культура підтримки, відкритості та взаємодопомоги дозволяє людям вільно виражати свої думки та почуття без страху бути осудженими або непорозумілими. Це дозволяє уникнути багатьох потенційних конфліктів і сприяє розвитку здорових відносин у колективі.

Таким чином, підвищення конфліктостійкості працівників підприємства є важливим елементом для підтримання стабільної і здорової робочої атмосфери. Воно дозволяє не тільки знизити рівень стресу та конфліктних ситуацій, а й підвищити загальну ефективність роботи колективу. Навчання комунікації, розвитку емоційного інтелекту, медіації, а також формування корпоративної культури, орієнтованої на підтримку та взаємоповагу, сприяють створенню робочого середовища, де кожен працівник може реалізувати свій потенціал без страху перед конфліктами.

Список використаних джерел:

1. Ачкасова Л. М., Водолажська Т. О., Бекетов Ю. О. Управління конфліктами на підприємстві. *Економіка транспортного комплексу*. 2022. Вип. 40. С. 22-34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ektk_2022_40_4
2. Лепейко Т. І., Назаров Н. К. Соціально-психологічні чинники конфліктів на підприємстві. *Бізнес Інформ*. 2021. №9. С. 236–243. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2021_9_33

РОЗВИТОК ВОЛЬОВОЇ СФЕРИ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Туркевич Мар'яна Валеріївна

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»,

Науковий керівник: старший викладач Новікова О. А.

Проблема формування волі особистості залишається актуальною в сучасній науці, оскільки умови її розвитку включають здатність контролювати власну поведінку та психічні процеси. Це пов'язано з необхідністю успішної інтеграції в соціальні відносини та створення життєздатних моделей поведінки. Відповідно до Закону України «Про освіту» та Концепції «Нова Українська школа» для дитини недостатньо просто отримати знання. Важливо, щоб вона навчилася їх застосовувати, мала ціннісні орієнтири та володіла життєвими компетенціями, необхідними для успішної самореалізації. Це можливо лише за умови

розвитку вольової поведінки в процесі навчання та її інтеграції в сучасне суспільство.

Підлітковий вік – це унікальний етап у житті людини. Це час активного прагнення до знань, бурхливої енергії, динамічної діяльності та інтенсивного формування особистісних якостей, зокрема вольових. У цей період активно розвиваються такі якості, як наполегливість, рішучість у досягненні цілей, здатність долати труднощі та перешкоди. Підлітки часто ставлять перед собою завдання, планують їх реалізацію та докладають зусиль для досягнення результатів. Процес формування вольових якостей у підлітків має суперечливий, нестабільний та імпульсивний характер. Тому в цей період надзвичайно важливо активізувати фактори, які спонукають підлітків до постійного розвитку вольових якостей, формуючи їх та закріплюючи серед інших важливих особистісних рис [1].

Для того, щоб навчання виконувало свою важливу соціальну функцію – розвиток психіки та особистості дитини, необхідно створити умови, які сприятимуть переходу учня з рівня «об’єкт впливу» на рівень «суб’єкт діяльності». Коли підліток займає суб’єктну позицію, він стає максимально відповідальним за свою навчальну діяльність. Це означає, що вольова регуляція охоплює всі аспекти діяльності: постановку мети (мотивацію), вибір об’єкта пізнання, підбір засобів діяльності (методи, прийоми, обладнання тощо), планування та поетапну реалізацію діяльності, а також аналіз результатів діяльності. Витримка у досягненні мети в умовах свободи вибору – ось формула ефективного навчання.

Якісний підвищений рівень вольової регуляції в підлітковому віці проявляється в наступному: зростає самостійність у виконанні навчальних завдань; самоконтроль і саморефлексія підкріплюються відповідними навичками; пізнавальні інтереси набувають чітких форм і стають більш вибірковими; готовність до виконання складних інтелектуальних операцій (моделювання, індукція та дедукція, аналіз, узагальнення, генерування різних ідей тощо) досягає зрілих форм [2].

Дослідження, проведене Л. Головіним і Ю. Копиловим [3], показало, що основні особистісні характеристики підлітків, які навчаються в закладах загальної середньої освіти, розвинені недостатньо. Формування інтересу до навчання вимагає створення умов для виникнення пізнавального інтересу, розвитку позитивного ставлення до предмета та діяльності, а також організації такої діяльності, в якій цей інтерес може розвиватися.

Дослідження здійснювалося на базі комунального закладу загальної середньої освіти «Ліцей № 9 Хмельницької міської ради», приймали участь 56 підлітків віком 13-14 років.

Для оцінки загального рівня сили волі використали тест «Самооцінка сили волі» (Е. Ільїн), що дозволяє кількісно визначити рівень розвитку загальної сили волі, ця вольова якість має велике значення в навчальному процесі, було виявлено, що високий рівень мають 17% підлітків, що характеризується емоційною зрілістю, активністю, незалежністю, самостійністю. Їх відрізняє спокій, впевненість у собі, стійкість намірів, реалістичність поглядів, розвинене почуття відповідальності. Вони добре рефлексують особисті мотиви, планомірно реалізують виниклі наміри, уміють розподіляти зусилля й здатні контролювати свої вчинки, мають виражену соціально-позитивну спрямованість. Середній рівень сили волі мають 71%. Низький рівень сили волі мають 12%, у таких підлітків спостерігається чутливість, емоційно нестійкість, ранимість, невпевненість у собі. Їм властива імпульсивність і нестійкість намірів, що може бути пов'язане як з незрілістю, так і з вираженою витонченістю натури, не підкріпленою здатністю до рефлексії й самоконтролю.

Для визначення наполегливості була використана методика визначення наполегливості на базі тесту-опитувальника А. Зверкова та Е. Ейдмана (модифікований С. Левицьким) було виявлено, що високий рівень мають 29% підлітків, такі підлітки діяльні і працездатні, активно прагнуть до виконання наміченого. Їм властива повага до соціальних норм, прагнення повністю підкорити свою поведінку. Середній рівень наполегливості мають 58%. Низький рівень наполегливості мають 13% підлітків, у яких підвищена лабільність, непевність, імпульсивність, що може призвести до непослідовності й навіть розкиданості поведінки.

Таким чином, підлітки здатні не лише до окремих вольових дій, а й до вольової діяльності в цілому. Проте, виявляючи певні вольові якості в одній сфері діяльності, підліток може не продемонструвати їх в іншій. У підлітковому віці часто спостерігаються труднощі з вольовою регуляцією. Це може призводити до неадекватних і деструктивних форм поведінки, а також емоційної нестабільності, що, в свою чергу, знижує ефективність навчальної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Ковтун Н. М. Воля як основа соціальної активності: теоретико-методологічний аналіз : монографія. Житомир: Вид-во Євенок О. О., 2014. 292 с.
2. Бех І. Д. Від волі до особистості. Київ : «Либідь», 1995. 202 с.
3. Васильєв Г. А. Особливості формування вольових якостей у підлітковому віці *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. Вип.1. 2022. С. 29–34.

Секція ІІІ.

МОЛОДЬ В СУЧАСНОМУ ПРАВОВОМУ ТА ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

ПРАВА ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Бондар Дар'я Михайлівна

здобувачка 3 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 081 «Право»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»
науковий керівник: к.ю.н., доцент Л. М. Мозолук-Боднар

Введення воєнного стану в Україні після повномасштабного вторгнення росії 24 лютого 2022 року стало важливим етапом адаптації правової системи до нових умов, пов'язаних із збройною агресією. В Україні правовий режим воєнного стану регулюється Конституцією України та Законом України «Про правовий режим воєнного стану». Відповідно до ст. 1 цього закону, «воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» [1].

Воєнний стан змінює звичайний порядок функціонування органів влади та державних інституцій. Це впливає на права та свободи людини і громадянина, які зазнають певних обмежень, однак такі обмеження повинні бути чітко визначені законодавством і відповідати вимогам міжнародних стандартів прав людини. В Україні введення воєнного стану передбачає тимчасові зміни в правовому режимі, тобто на період дії воєнного стану, що може впливати на базові права та свободи громадян. Однак важливо, щоб ці зміни не порушували основних принципів гуманності та прав людини.

Конституція України гарантує широкий спектр прав і свобод громадян, проте вона також передбачає можливість тимчасового обмеження цих прав в умовах воєнного стану. Основні права людини, які можуть бути обмежені, визначені ст. 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України. Зокрема, це: недоторканність житла; таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції; невтручання в

особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України; свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом; право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань; право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування; право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації; право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності; право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом; право на працю; право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів; право на освіту [2]. Крім цього, відповідно Закону України «Про правовий режим воєнного стану» може запроваджуватися трудова повинність для працездатних осіб, не залучених до роботи в оборонній сфері та сфері забезпечення життєдіяльності населення і не заброньованих за підприємствами, установами та організаціями на період дії воєнного стану з метою виконання робіт, що мають оборонний характер. Проте, за працівниками, залученими до виконання суспільно корисних робіт, на час виконання таких робіт зберігається попереднє місце роботи (посада) [1].

Ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» визначено заходи правового режиму воєнного стану. Серед яких, примусово відчужувати майно, що перебуває у приватній або комунальній власності, зокрема об'єкти фонду захисних споруд цивільного захисту, вилучати майно державних підприємств, державних господарських об'єднань для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану в установленому законом порядку та видавати про це відповідні документи встановленого зразка. Крім цього, запровадження комендантської години (заборону перебування у певний період доби на вулицях та в інших громадських місцях без спеціально виданих перепусток і посвідчень); перевірка документів у осіб, а в разі потреби – проведення огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян, за винятком обмежень, встановлених Конституцією України; заборона проведення мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій, інших масових заходів; встановлення для фізичних і юридичних осіб військово-квартирної повинності з розквартирування військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу правоохоронних органів, особового складу

служби цивільного захисту, евакуйованого населення та розміщення військових частин, підрозділів і установ та ін. [1].

Отже, основні обмеження стосуються прав на вільне пересування (закриті кордони, комендантська година тощо), на вільний вибір праці (залучення до суспільно-корисних робіт, впровадження трудової повинності тощо), на участь в управлінні державними справами (під заборонаю вибори, референдуми тощо) [3]. Однак, варто зауважити, що умовах воєнного стану не можуть бути обмежені права і свободи передбачені Конституцією України, основні з яких – це право на життя, на повагу до гідності, на громадянство та на зміну громадянства, на захист прав і свобод в суді, на рівні права та обов'язки подружжя у шлюбі та сім'ї та деякі ін. (ст. 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 Конституції України) [2].

На підставі вищевикладеного, слід акцентувати увагу на тому, що обмеження прав людини і громадянин під час воєнного стану в Україні є тимчасовими і повинні відповідати принципам необхідності, пропорційності та законності. Вони спрямовані на забезпечення національної безпеки та оборони, але важливо, щоб ці обмеження не порушували основних прав і свобод громадян понад те, що необхідно для забезпечення безпеки держави. Крім того, державні органи повинні застосовувати ці обмеження в суворій відповідності з національним законодавством та міжнародними стандартами прав людини.

Список використаних джерел:

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 14.03.2025).
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 14.03.2025).
3. Які права громадян не можуть обмежуватись під час воєнного стану? URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/3242/what-rights-of-citizens-cannot-be-restricted-during-martial-law?srsId=AfmBOoo2j-r5iVkVmG6Md6DgHden1uKL9dFVTDmDSzesscAy609Z25OX#obmezennya-pid-cas-voennogo-stanu-shho-govorit-zakon> (дата звернення: 14.03.2025).

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУЧАСНИХ АРХІВНИХ УСТАНОВ

Войнаренко Олеся Миколаївна

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к. філол. н., доцент Дика Л. Л.

Сучасні умови розвитку суспільства характеризуються стрімким зростанням попиту на інформацію та інформаційні послуги. У зв'язку з цим технологія опрацювання інформації намагається використовувати найширший спектр технічних засобів і, передусім, комп'ютерну техніку та цифрові електронні засоби комунікації. На їх основі створюються обчислювальні системи і мережі не лише для накопичення, збереження та перетворення інформації, а й для максимального наближення термінальних пристроїв до робочого місця фахівця або керівника, який приймає рішення [1].

Архівна справа є важливою складовою інформаційної та культурної сфери життєдіяльності суспільства, що охоплює питання, пов'язані з накопиченням, обліком, зберіганням архівних документів та використанням відомостей, що в них містяться.

Інформаційна діяльність державних архівів визначається як постійне та систематичне збирання, використання, розповсюдження і зберігання первинної та вторинної архівної інформації архівами, що створені й фінансовані державою, з метою задоволення потреб громадян, юридичних осіб і держави в ретроспективній документній інформації [2].

Окрім того, інформаційну діяльність державних архівів у широкому розумінні визначають різні аспекти використання та розповсюдження архівної інформації. Зокрема, її використання як діяльність, пов'язана із задоволенням інформаційних потреб фізичних та юридичних осіб і держави, включає архівне описування; створення довідкового апарату архіву; користування його документами та використання архівної інформації.

Державні архіви, які в системі архівних установ України є ключовою ланкою, – це спеціалізовані державні установи, що здійснюють організацію формування Національного архівного фонду, збереження абсолютної більшості його загального обсягу, забезпечення державного обліку документів НАФ та надання доступу до архівної інформації користувачам. Шляхом реалізації цих завдань державними архівами забезпечується збереження, примноження та використання

ретроспективних інформаційних ресурсів та значної частки як вітчизняної, так і світової культурної спадщини; відбувається сприяння формуванню національної самосвідомості; здійснюється вагомий внесок у розбудову України як соціальної, правової і, головне, демократичної держави [1].

Тому інформатизація архівної справи – це комплекс організаційних, науково-методичних та технологічних заходів, що забезпечують створення за єдиними методологічними і методичними засадами взаємопов'язаних інформаційних технологій в архівній справі, формуванні національних архівних інформаційних ресурсів. Засобом реалізації інформатизації архівної справи є комп'ютеризація – програмне і матеріально-технічне забезпечення технологічних процесів за допомогою електронної обчислювальної техніки [3].

Основними етапами інформатизації архівної справи є:

- обладнання архівних установ відповідними технічними та програмними засобами, комп'ютеризація управлінських функцій Держкомархіву України та архівів;

- комп'ютеризація комплектування архівів та централізованого обліку документів, створення в електронній формі системи архівних довідників, інших баз даних;

- комп'ютеризація на єдиних засадах процесів комплектування, описування, обліку, створення довідкового апарату в кожному архіві; $\frac{3}{4}$ представлення національних архівних інформаційних ресурсів у мережі Інтернет;

- використання комп'ютерних технологій для страхового копіювання документів, формування повнотекстових баз даних;

- створення електронних копій документів для фонду користування [1].

Як основну мету інформатизації можна визначити оптимізацію формування та зберігання документів НАФ, захист національних інтересів в архівній галузі, вирішення проблем повноцінного оперативного доступу до інформації, що міститься в архівних документах, актуалізацію та прискорення залучення документної архівної інформації до суспільного обігу, інтеграцію архівних документних ресурсів у міжнародні інформаційні мережі [1].

Отже, інформатизація архівної справи спрямована на створення і вдосконалення інтерактивного доступу до архівної інформації через створення електронного архіву, який розглядають як комплекс рішень щодо автоматизації процесу зберігання документів, ефективної системи щодо пошуку за різними показниками, а також відстеження запитів користувачів.

Список використаних джерел:

- 1.Меньківська Н. С. Інформаційна діяльність державних архівів : сутність та визначення. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2009. № 3. С. 55.
- 2.Матяш І. Б. Науково-дослідна та методична робота архівних установ. *Архівознавство : підручник для студентів іст. ф-тів вищ. навч. закладів України / за заг. ред. Я.С. Калакури та І.Б. Матяш. Київ, 2002. Розділ 14. С. 264.*
- 3.Мітюков О.Г. Науково-інформаційна діяльність державних архівів України. *Український історичний журнал. 2012. № 9. С. 29*

КАДРОВА ПОЛІТИКА В СЬОГОДЕННІ ПІДПРИЄМСТВА

Гніда Раїса Василівна

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к. пед. н., доцент Лучко Ю. І.

Кадрова політика є важливим елементом управління підприємством, що визначає стратегію роботи з персоналом. В сучасних умовах глобалізації, цифровізації та швидких змін у ринковому середовищі підприємства стикаються з новими викликами у сфері кадрового управління.

Дослідженням питань кадрової політики, присвячені праці Я. Рудик, М. Михайліченко, С. Тарасенко, О. Шубалий, М. Дзямулич та багато інших.

Призначення сучасної кадрової політики – своєчасно формулювати цілі відповідно до стратегії розвитку організації, порушувати проблеми і ставити завдання, знаходити способи досягнення цілей. Кадрова політика має за головну мету забезпечення сьогодні та в майбутньому кожної посади і робочого місця персоналом належної кваліфікації.

Метою кадрової політики є забезпечення відповідності між потребами підприємства та наявністю кадрів необхідної кількості та якості. Досягнення означеної мети можливе через реалізацію аспектів кадрової роботи в усій системі взаємовідносин працівника та підприємства [1].

Основні аспекти кадрової політики:

1. Формування кадрової стратегії – підприємства повинні визначати довгострокові цілі щодо персоналу, враховуючи потреби бізнесу, зміни в економічному середовищі та технологічний прогрес.

2. Підбір та адаптація персоналу – важливим етапом є пошук, відбір та ефективна інтеграція нових працівників у корпоративну культуру.

3. Мотивація та стимулювання – використання матеріальних та нематеріальних методів стимулювання дозволяє підвищити продуктивність праці та утримати ключові кадри.

4. Навчання та розвиток – постійне підвищення кваліфікації персоналу сприяє їх професійному зростанню та конкурентоспроможності підприємства.

5. Оцінка та контроль персоналу – система атестацій, зворотного зв'язку та ключових показників ефективності дозволяє оцінити внесок кожного працівника.

Ефективно побудована система взаємовідносин за кожним з окреслених аспектів є запорукою стабільної діяльності підприємства. Множина відносин, яка реалізується в процесі діяльності, пов'язана з вирішенням проблем, забезпеченням умов праці та розвитком кадрового потенціалу.

Сучасні виклики та загрози в кадровій політиці сьогодення:

- впровадження HR-технологій та систем управління персоналом сприяє оптимізації кадрових процесів, але водночас може призвести до скорочення робочих місць та необхідності перекваліфікації працівників;

- віддалена робота та гнучкі графіки стають нормою для багатьох компаній, що вимагає нових підходів до контролю та мотивації персоналу;

- молоде покоління надає перевагу балансу між роботою та особистим життям, можливостям розвитку та соціальній відповідальності компанії, що змушує роботодавців переглядати свої підходи до управління персоналом;

- підприємства змушені конкурувати за кваліфікованих працівників, пропонуючи їм не тільки високу заробітну плату, а й можливості кар'єрного росту, професійного розвитку та комфортні умови праці;

- відтік кваліфікованих кадрів за кордон створює кадровий дефіцит на внутрішньому ринку праці та змушує підприємства адаптувати свої стратегії управління персоналом;

- висока конкуренція, швидкий темп змін та навантаження можуть спричиняти емоційне виснаження працівників, що впливає на продуктивність та загальний стан організації;

- постійні зміни у законодавстві щодо праці, податкових вимог та соціальних гарантій потребують від підприємств гнучкості та швидкого реагування [2].

Кадрова політика сучасного підприємства має бути гнучкою, стратегічно обґрунтованою та орієнтованою на розвиток персоналу. Інтеграція інноваційних підходів до управління кадрами забезпечить ефективність роботи підприємства та його конкурентоспроможність у сучасних умовах.

Список використаних джерел:

1. Смоквіна Г. А., Григор'єва А. В. Роль кадрової політики в сучасних умовах: статистичний огляд та передумови розвитку. *Економіка: реалії часу*. № 6 (64), 2022. С. 40–46.
2. Попович К. С. Кадрова політика підприємства в сучасних умовах. перспективи розвитку в сучасних українських реаліях. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. № 2 (64), 2024. С. 91–95.

ПРАВО НА ПРАЦЮ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Кісілевич Владислав Юрійович

здобувач фахової передвищої освіти спеціальності 081 «Право»

Хмельницького економіко-правового фахового коледжу

ПрАТ «Міжрегіональна Академія Управління Персоналом»

Науковий керівник: к. ю. н. Охман О. В.

Російсько-українська війна триває з 2014 року, саме відтоді перед Україною поставилося багато викликів. Але 24 лютого 2022 року з повномасштабним вторгненням сильно змінилося життя мільйонів українців. Велика кількість українців масово мігрувала в країни Європейського союзу.

Українці отримали ряд тимчасового захисту в країнах Європейського союзу таких як: право на проживання, полегшений доступ до ринку праці, доступ до ряду соціальних послуг, зняття обмеження на наявність візи чи дозволів на роботу тощо.

Право на працю є одним з основних елементів правового статусу громадян України в країнах Європейського Союзу. Особливу значимість це має: в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів та запровадження безвізового режиму – через це зросла мобільність українців у межах Європи та наявність війни на території України. Але громадяни України часто стикаються з проблемами, такими як дискримінація, нелегальне працевлаштування, та недостатній рівень соціального забезпечення.

Міжнародні трудові правовідносини представляють собою особливий тип юридичних відносин з іноземним елементом, які виникають на підставі трудового договору між працівником та роботодавцем, у зв'язку з виконанням працівником певної трудової функції за гроші, яка визначена роботодавцем та яку роботодавець зобов'язується виплачувати, а також забезпечувати умови праці необхідні для виконання роботи.

Доступ до праці громадянина України, обсяг його трудових прав і обов'язків залежить від права конкретної держави і чинного в цій державі трудового права. Велику роль законодавства тієї держави залежить від правового статусу іноземців в тій державі.

Важливу роль у забезпеченні трудових прав громадян України відіграє нормативна база: Конституція України; Європейська конвенція про правовий статус трудящих-мігрантів від 24 листопада 1977 року; Кодекс законів про працю України; Закон України «Про міжнародне приватне право»; Закон України «Про зайнятість населення»; Закон України «Про зовнішню трудову міграцію».

Конституцією України передбачено, що кожен громадянин має право на працю, що включає можливість заробляти на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. Для реалізації цього принципу громадяни України мають право, зокрема, укласти трудові договори з іноземними роботодавцями як на території України, так і за кордоном.

Згідно з міжнародним приватним правом до трудових відносин застосовується право держави у якій виконується робота [1]. Але є винятки коли праця Громадян України буде регулюватися трудовим законодавством України:

1) у закордонних дипломатичних установах України працюють громадяни України;

2) якщо громадяни України уклали з роботодавцями – фізичними або юридичними особами України трудові договори про виконання роботи за кордоном, якщо це не суперечить законам держави, на території якої виконується дана робота;

3) якщо це передбачено законом або міжнародним договором України.

Згідно з Директивою 2001/55/ЄС Європейський Союз надає тимчасово громадянам України: право автоматичного проживання; доступ до ринку праці, без додаткових дозволів; соціальні гарантії [2]. Перед українцями в умовах коли вимушено було прийнято рішення покинути домівки, які знаходилися в зоні активних бойових дій та

переїхати в безпечні країни ЄС стояло ряд викликів та проблеми які частково допомогла вирішити дана директива.

Правовий захист за кордоном громадянина України може бути забезпечений консульською установою України, але тільки в межах законодавства країни перебування.

Необхідною передумовою легального влаштування за кордоном на роботу є: отримання до в'їзду в країну; дозволу на працевлаштування. Для отримання дозволу на працевлаштування, як правило, вимагається підтвердження від служби зайнятості відповідної країни, наявність страхового полісу та інших необхідних документів від іноземного роботодавця.

Україна як кандидат до Європейського Союзу робить щоденно кроки євроінтеграції, і реалізує стратегічний курс держави на набуття повноправного членства в Європейському союзі та Організації Північноатлантичного договору, що закріплено в пункті 5 статті 85 Конституції України [3].

Якщо Україна стане країною-членом ЄС, то громадяни України то будуть громадянами ЄС. На території ЄС діє Хартія Європейського Союзу про основні права (2000 р.). Відповідно до якої, в статті 15 закріплено свободу вибору професії та право на працю. Що гарантує кожній людині право на працю та вільний вибір роботи.

Кожному громадянину Європейського Союзу гарантується свободу пошуку роботи, працювати та користуватися правом засновувати суб'єкта підприємницької діяльності чи надавати послуги в будь-якій державі ЄС.

Також Хартія гарантує громадянам третіх країн, які не є членами ЄС, але мають дозвіл на роботу на території держав-членів мають право на умови праці, такі як і в громадян ЄС.

Міжнародне трудове право станом на сьогоднішній день перебуває в постійному розвитку і головне його завдання: покращити правове регулювання трудових відносин і привести у відповідність стандартів національне законодавство держав світу.

Список використаних джерел:

1. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 18.03.2025).

2. ДИРЕКТИВА РАДИ 2001/55/ЄС про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та відповідальності за наслідки такого прийому. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU01293?an=11> (дата звернення: 18.03.2025).

МНЕМОТЕХНІКИ У ВИВЧЕННІ НІМЕЦЬКОЇ ЛЕКСИКИ

Осарчук Костянтин Васильович

здобувач 1 року навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 «Психологія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Петrenchенко С. А.

Вивчення іноземних мов є важливим елементом освіти та професійного розвитку в умовах глобалізації. Однак одним із найбільш складних аспектів цього процесу є запам'ятовування лексики, що вимагає значних когнітивних зусиль. Особливо це актуально для німецької мови, де складна структура слів, наявність складених іменників та специфічна граматики ускладнюють засвоєння нових лексичних одиниць. Вивчення когнітивних стратегій, зокрема мнемотехнічних прийомів, є важливим напрямком для покращення процесу запам'ятовування, довготривалого утримання лексики та підвищення мотивації учнів та студентів.

Проблема запам'ятовування лексики іноземних мов активно досліджується вченими у сферах когнітивної лінгвістики, психології та методики викладання. Зарубіжні дослідники, такі як, А. Бадделі (A. Baddeley) [1] та Н. Елліс (N. Ellis) [2], досліджували механізми пам'яті, роль асоціацій та ефективність мнемотехнічних стратегій у навчальному процесі. В Україні питання використання мнемотехнік у вивченні іноземних мов активно розглядається в працях Н. Іванової [3], Л. Грекової [4], О. Бойко [5] та І. Ковальчук [6].

Наприклад, Н. Іванова досліджувала методи покращення запам'ятовування лексики через асоціативні прийоми, а Л. Грекова акцентувала увагу на візуальних стратегіях. Проте, незважаючи на значну кількість досліджень, адаптація мнемотехнік до специфіки німецької мови потребує подальшого вивчення.

На сьогодні існує проблема недостатньої структурованості використання мнемотехнік у процесі вивчення німецької лексики. Багато учнів та студентів стикаються з труднощами у запам'ятовуванні складних лексичних одиниць, що призводить до зниження мотивації та ефективності навчання. Тому виникає необхідність у визначенні

ефективності різних методів мнемотехнік та їх впливу на засвоєння лексичного матеріалу, враховуючи особливості німецької мови. Це дозволить розробити нові підходи до викладання, що сприятимуть кращому засвоєнню мови.

Впровадження мнемотехнічних прийомів у навчальний процес з німецької мови здатне значно покращити ефективність запам'ятовування лексики. Це також може сприяти підвищенню мотивації студентів, оскільки ці методи дозволяють створювати міцні асоціації, що полегшують утримання нової лексики в пам'яті. Основна ідея полягає в тому, що застосування когнітивних стратегій, таких як асоціативні методи, метод локусів, візуалізація та римовані асоціації, може значно зменшити когнітивне навантаження та підвищити ефективність навчання.

Для досягнення поставленої мети можуть бути використані такі методи:

- 1) аналіз наукових джерел – вивчення теоретичних основ когнітивних стратегій та мнемотехнік;
- 2) експериментальний метод – проведення експерименту зі студентами, які вивчають німецьку мову, для оцінки ефективності різних мнемотехнічних прийомів;
- 3) анкетування – збір суб'єктивних даних про зручність застосування мнемотехнік;
- 4) кількісний та якісний аналіз – оцінка результатів запам'ятовування лексики після застосування мнемотехнік.

Попередні дослідження свідчать, що застосування асоціативних методів, методу локусів, візуалізації та римованих асоціацій сприяє кращому запам'ятовуванню слів. Наприклад, студенти, які використовували візуалізацію, засвоїли на 30–50% більше лексики порівняно з тими, хто навчався традиційними методами. Очікується, що результати експерименту підтвердять ефективність цих методів у навчальному процесі. Отримані дані можуть бути використані для розробки методичних рекомендацій щодо викладання німецької мови, вдосконалення когнітивних стратегій навчання та підвищення мотивації студентів через зменшення когнітивного навантаження.

Висновки дослідження. 1) Ефективність мнемотехнік: використання мнемотехнічних прийомів значно покращує запам'ятовування лексики німецької мови. 2) Мотивація студентів: застосування цих методів підвищує мотивацію, оскільки вони відчувають менше когнітивного навантаження та більше впевненості у своїх знаннях. 3) Практичне значення: отримані результати можуть бути використані для розробки методичних рекомендацій щодо викладання німецької мови, що

сприятиме покращенню якості навчального процесу. 4) Перспективи подальших досліджень: потрібно продовжити дослідження адаптації мнемотехнік до специфіки інших іноземних мов, а також розробити інтерактивні методи навчання, що інтегрують когнітивні стратегії.

Список використаних джерел:

1. Baddeley A. Human Memory: Theory and Practice. *Psychology Press*, 1997.
2. Ellis N. C. Implicit and Explicit Language Learning: An Overview. *Tutorials in Bilingualism: Psycholinguistic Perspectives*. 1994. С. 79–114.
3. Іванова Н. Методи покращення запам'ятовування лексики німецької мови через застосування асоціативних прийомів і мнемотехнік. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Іноземна філологія*. 2018. Вип. 45. С. 78–85.
4. Грекова Л. Використання візуальних стратегій для запам'ятовування лексичних одиниць іноземних мов. *Науковий вісник Чернівецького університету. Серія: Педагогіка та психологія*. 2019. № 12. С. 45–52.
5. Бойко О. Структура лексики німецької мови та методи викладання за допомогою когнітивних стратегій. *Мовні та концептуальні картини світу*. 2020. № 3. С. 112–120.
6. Ковальчук І. Мнемотехнічні прийоми у вивченні лексики німецької мови. *Іноземні мови*. 2021. № 4. С. 67–74.

ФОРМУВАННЯ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ В БІБЛІОТЕЧНІЙ СФЕРІ

Рабошук Ольга Валеріївна

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»
Науковий керівник: к. філол. н., доцент Дика Л. Л.

Метою корпоративної культури є формування поведінки персоналу, що сприяє досягненню цілей підприємства. Корпоративна культура – це сукупність базових традицій, норм і правил виробничої поведінки сформованої в середині організації по мірі її розвитку, які виявилися досить ефективними для того, щоб передавати їх членам організації в якості зразка [1, с. 79].

Формуванню та впровадженню корпоративної культури в діяльність певного підприємства повинна передувати відповідність деяким вимогам. По-перше, наявність чітко встановлених принципів, на яких ґрунтується вся діяльність підприємства. По-друге, організаційна структура установи, організації, підприємства повинна містити відділ, який би був достатньо

компетентним, щоб займатися формуванням, підтримкою та контролем за станом корпоративної культури.

Існує багато підходів до формування корпоративної культури. Так, учені Ф. Харріс і Р. Моран запропонували розглядати корпоративну культуру на основі десяти характеристик:

1. Усвідомлення себе і свого місця в організації.
2. Комунікаційна система та мова спілкування.
3. Зовнішній вигляд, одяг і презентація себе на роботі.
4. Що і як їдять люди, звички і традиції у цій галузі.
5. Усвідомлення часу, ставлення до нього і його використання.
6. Взаємовідносини між людьми.
7. Цінності і норми.
8. Віра у щось і ставлення чи прихильність до чогось.
9. Процес розвитку працівника і наuczіння.
10. Трудова етика і мотивування [2].

Сутність сучасної корпоративної культури полягає в тому, що вона повинна стати формулою успіху бізнес-організації, забезпечити в ній:

- ефективну організаційну і функціональну інтеграцію людських ресурсів;

- ідентифікацію інтересів працівників з базовими цінностями організації;

- структурну гнучкість людських ресурсів, їх адаптацію до можливих організаційних, соціальних і культурних нововведень[2].

Джерелами формування корпоративної культури виступають:

- система особистих цінностей та індивідуально-своєрідних способів їх реалізації;

- способи, форми та структура організації діяльності, що втілюють деякі цінності, в тому числі й особисті цінності керівників підприємств;

- уявлення про оптимальну та припустиму модель поведінки співробітника в колективі, що відображає систему внутрішньогрупових цінностей, що склалися [3, с. 97].

Механізм формування корпоративної культури полягає у взаємодії її джерел, які вони визначають, домінуючи в колективі, значення та ієрархію цінностей. Ієрархічна система виділених у такий спосіб цінностей породжує найбільш адекватну сукупність способів їх реалізації, що втілюються у способах діяльності та формують внутрішньогрупові норми та моделі поведінки.

До складових елементів корпоративної культури відносять і якості особистості, такі як бажання конкурувати, уміння переконувати;

прагнення відігравати роль неформального лідера; терпимість до рутинної адміністративної роботи.

Ще одним важливим інструментом формування спільної культури є лідерство. Людські стосунки також мають важливе значення. Існує потреба відбирати працівників, які були б «членами команди». Крім того, необхідно розробити політику винагород і стимулів, щоб заохочувати їх працювати на користь підприємства [3, с. 98].

Окрім того, формування корпоративної культури передбачає створення персоналу організації таких трудових, соціальних, побутових, психологічних та інших умов, в яких він почував би себе комфортно.

Отже, кожна організація стоїть перед необхідністю формування власної корпоративної культури – визначення своїх цілей і цінностей, стратегії, якості продукції, послуг, цивілізованих правил поведінки і моральних принципів працівників, підтримання високої репутації організації. Корпоративна культура організації пов'язана з широкою концептуальною основою, що включає переконання працівників, їх взаємовідносини між собою і зовнішнім світом.

Список використаних джерел:

1. Носков В., Кальянов А., Єфросиніна О. Психологічні детермінанти корпоративної культури. *Політичний менеджмент*. 2016. №3 (17). С. 76–88.
2. Пижинський Я.І., Брустінів Д.В. Формування концепції організаційної культури. URL: http://www.vmurol.com.ua/upload/publikatsii/nauka/pdf_2012/2/Formuvannya_conceptiyi_org_culturi.pdf (дата звернення : 12.03.2025).
3. Матукова Г.І. Розвиток корпоративної культури організацій: сучасний стан і актуальні проблеми. *Держава та регіони*. 2008. №1. С. 96–99.

Секція IV.

МОЛОДЬ ЗА ЗДОРОВУ НАЦІЮ

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Бирка Андрій Дем'янович

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.пед.н., доцент Польовик О. В.

У ХХІ столітті головним завданням української освіти є формування мислення, зорієнтованого на забезпечення сталого розвитку. Сучасний ринок праці вимагає не лише ґрунтовних знань, а й здатності самостійно використовувати їх у динамічних, нестандартних життєвих обставинах, що передбачає перехід від суспільства знань до суспільства компетентних, життєздатних громадян [5].

Відповідно до Конституції України, Законів України «Про освіту» та «Про позашкільну освіту», одним із головних напрямів державної освітньої політики є створення умов для збереження та зміцнення здоров'я дітей і молоді, розвитку фізично активної та духовно зрілої особистості. Водночас результати численних досліджень засвідчують негативну динаміку стану здоров'я дітей та підлітків в Україні [3]. Спостерігається збільшення кількості функціональних порушень, хронічних і гострих захворювань, вроджених патологій, дезадаптаційних проявів, морфофункціональних відхилень, а також зростання числа дітей з інвалідністю. Особливе занепокоєння викликає зростання психічних та поведінкових розладів серед дітей, що, відповідно, зменшує кількість умовно здорових.

Науково доведено, що у розвиненому суспільстві рівень здоров'я населення прямо залежить від рівня освіти. Чим вищий освітній рівень спільноти, тим кращі загальні показники здоров'я. Тому питання збереження здоров'я має вирішуватися, насамперед, педагогічними засобами. Освіта в контексті здоров'язбереження передбачає не лише інформування, але й навчання методам і практикам здорового способу життя, а також виховання пріоритетного ставлення до особистого та суспільного здоров'я на всіх рівнях і у всіх сферах життєдіяльності [2].

Розвиток сучасної освітньої системи нерозривно пов'язаний із впровадженням інноваційних підходів, зокрема компетентнісного. У цьому контексті особливої значущості набуває формування в дітей здоров'язбережувальної компетентності як однієї з ключових у системі освіти України.

Фізичне виховання відіграє фундаментальну роль у гармонійному розвитку особистості та профілактиці захворювань. Інтенсивний ритм сучасного життя потребує від людини ще змалку дбати про фізичне самовдосконалення, володіти знаннями з особистої та громадської гігієни, дотримуватись здорового способу життя, регулярно виконувати фізичні вправи.

Початкова школа – це ключовий період для закладення базових компетентностей, які визначають майбутній освітній маршрут і життєву позицію дитини, формують стиль навчальної діяльності, поведінкові моделі та усвідомлення себе як члена суспільства. Однією з таких компетентностей є здоров'язбережувальна – здатність учня піклуватися про власне здоров'я та здоров'я інших. Вона охоплює сукупність знань, умінь, навичок, цінностей і ставлень, спрямованих на збереження та покращення здоров'я як під час навчального процесу, так і в позаурочній діяльності [4].

Поняття «здоров'я» вивчається фахівцями з різних галузей: філософами, медиками, соціологами, психологами, педагогами. Учені, зокрема Н. Зимівець, Ю. Змановський, В. Казначеев, В. Климова, Ю. Лісіцин, В. Оржеховська, І. Смирнов, Л. Сущенко та ін., дослідили суть і структуру поняття «здоров'я» та визначили чинники, які впливають на його формування.

Аспекти формування здоров'я дітей розглядали: Л. Лохвицька, С. Юрочкіна – у контексті надання знань про основи здоров'я; Т. Андрющенко, Г. Беленька, М. Машовець, І. Чупаха – у питаннях виховання ціннісного ставлення до здоров'я; О. Богініч, Е. Вільчковський, С. Петренко, О. Потужній, Л. Сварковська, Ю. Шевченко – щодо формування фізичного здоров'я; Н. Бикова, Т. Овчиннікова, О. Перевертайло – у контексті здорового способу життя.

Сучасні українські науковці довели ефективність компетентнісного підходу до формування навичок здоров'язбереження в освітньому процесі. Завдяки цьому підходу діти не тільки засвоюють знання про здоров'я, але й навчаються застосовувати їх у повсякденному житті. Отже, здоров'язбережувальна компетентність, яка виражає свідоме прагнення людини до здорового життя, є запорукою її навчального, професійного та особистісного успіху. Усвідомлення здоров'я як фундаментальної цінності робить цю компетентність ключовою в системі освіти.

Ключова компетентність, як зазначають українські педагоги, – це суб'єктивне утворення, що відображає суспільно визнаний рівень знань, умінь, навичок і ставлень, які можуть застосовуватись у різних сферах життя [4]. Оскільки здоров'я – явище багатовимірне, що охоплює

біологічну, соціальну та особистісну складові, здоров'язбережувальна компетентність поєднує характеристики соціальної, полікультурної й комунікативної компетентностей, і спрямована на саморозвиток, самоосвіту, а також на творчу й продуктивну діяльність [1, с. 6–7].

Водночас формування здоров'язбережувальної компетентності в учнів початкової школи потребує глибшого науково-методичного обґрунтування. Існує очевидна суперечність між суспільною потребою у збереженні здоров'я молодого покоління та недостатньою розробленістю методологічних основ цього процесу. Сучасні виклики висувають вимогу формувати особистість, здатну до свідомого ставлення до свого здоров'я та дотримання здорового способу життя, проте нині діти часто не мають достатньої мотивації для цього й не сприймають здоров'я як важливу життєву цінність.

Список використаних джерел:

1. Бойченко Т. Є. Здоров'язбережувальна компетентність як ключова в освіті України. *Основи здоров'я і фізична культура*. 2008. № 11–12. С. 6–7.
2. Гаркуша С. В. Формування готовності майбутніх фахівців фізичного виховання до використання здоров'язбережувальних технологій: теоретико-методичний аспект : монографія. Чернігів, 2014. 392 с.
3. Заюков І. В. Здоров'я людини як соціально-економічна категорія. *Педагогіка здоров'я*: зб. наук. праць VII Всеукр. наук.-практ. конф. м. Чернігів, 7-8 квітня 2017 р.: в 2 т. / ред. кол.: С. М. Ішкарлет та ін. Чернігів, 2017. Т. 1. С. 260–262.
4. Кубенко І. М. Що таке компетентність і як її розуміють в освіті. *Додаток до електронного журналу «Теорія та методика управління освітою»*. 2010. Вип. 1. С. 1–13.
5. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 р. № 463-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 13.12.2023).

КОМПЛЕКСНА СИСТЕМА ПІДТРИМКИ ВЕТЕРАНІВ США ЯК МОДЕЛЬ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІЗИЧНОГО ТА ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ПІД ЧАС ПЕРЕХОДУ ВІД СЛУЖБИ ДО ЦИВІЛЬНОГО ЖИТТЯ

Запниветренко Олексій

здобувач 3 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 017 «Фізична культура і спорт»
Національного університету «Запорізька політехніка»
Науковий керівник: к. мед. н., доцент Ковальова О. В.

За літературними джерелами кожен п'ятий учасник бойових дій, страждає від невротичних розладів, які є невід'ємним супутником

контузії. Через декілька місяців після повернення до нормальних умов життя у військових з'являються різноманітні психосоматичні прояви. До цього відносять: бойову стресову реакцію (початковий прояв розладів адаптації), бойову втому та посттравматичний стресовий розлад, а також реактивні стани. Близько 90% військовослужбовців потребують комплексної медико-психологічної реабілітації [1].

Перехід військовослужбовців до цивільного життя є критично важливим етапом, що потребує системного підходу до збереження фізичного та психологічного здоров'я. У США впроваджена багаторівнева система підтримки ветеранів, яка охоплює медичне обслуговування, психічне здоров'я, освіту, житлову підтримку, працевлаштування та фінансову допомогу, що дозволяє мінімізувати ризики ПТСР. Досвід США демонструє ефективність інтегрованих програм [2], які не лише сприяють адаптації до мирного життя, але й підтримують гідний рівень життя ветеранів, зберігаючи їхнє здоров'я, самореалізацію та соціальну активність. Цей досвід є цінним орієнтиром для реформування системи підтримки ветеранів в Україні.

Основні етапи адаптації ветеранів США до цивільного життя

1. Підготовка до звільнення зі служби:

- Transition Assistance Program (TAP): комплексний курс з планування кар'єри, фінансів, пошуку роботи.

- SkillBridge: можливість пройти стажування в цивільних компаніях ще під час служби.

2. Безпосередній перехід (перший рік):

- «Warm Handover»: передача ветеранів групи ризику до VA.

- VA Solid Start: телефонна підтримка ветеранів у перший рік після демобілізації.

- TAMP: 180 днів медичного страхування після служби.

3. Освіта та професійна адаптація:

- Post-9/11 GI Bill: фінансування навчання, стипендії, підручники.

- VR&E: профорієнтація та працевлаштування для ветеранів з інвалідністю.

- American Job Centers: пріоритетне працевлаштування ветеранів.

- Boots to Business: навчання підприємництва.

4. Медичне обслуговування та психологічна підтримка:

- Система охорони здоров'я VA: медичне обслуговування по всій країні.

- Vet Centers: психологічна допомога та адаптація.

- Veterans Crisis Line: цілодобова лінія підтримки (988, натиснути 1).

5. Довгострокова підтримка:

- VA Disability Compensation: щомісячна фінансова підтримка ветеранів з інвалідністю.
- VA Home Loan Guaranty: вигідні умови для іпотеки.
- HUD-VASH, SSVF: житлова допомога для ветеранів-бездомних.
- Ветеранські організації: American Legion, VFW, Team Rubicon тощо.

Мозкова травма викликає ряд психічних змін, таких як дратівливість, стомлюваність, депресія. За розробленою на нашій кафедрі методиці нам вдавалося багато в чому скоротити стандартні терміни лікування, підвисити її якість. Під нашим наглядом перебувало 39 осіб віком від 25 до 48 років, , що повернулися із зони бойових дій, які мали проблеми зі здоров'ям у тому числі і психічного характеру. 52,3 % мали проблеми з алкоголем, депресія діагностована у 92,3% депресія. На тлі нашого лікування вдалося мотивувати бійців. Формувалися як короткостроковий так і довгострокові завдання тобто формувалася мотивація. На тлі позитивної домінанти тобто на тлі поліпшення кисневого живлення мозку стало можливим застосування раціональної психотерапії. Тобто ми формували позитивну домінанту, яка містила соціалізацію, профорієнтацію, відновляла сенс життя.

Підставою застосування приладу LEIT у військовій практиці є то, що він пройшов випробування на території України і є вітчизняною розробкою. Проведені наукові дослідження щодо застосування нейроадаптивної терапії [3,4]. Методики застосування фізіотерапії при травмі розроблені ще в мирний час, [5,6,7]. Крім стандартної терапії в основній групі (25 осіб) застосовували LEIT-терапію При застосуванні нейроадаптивного сигналу - простежувалося зняття набряку та больового синдрому, відновлення функції. У порівнянні з контрольною групою це проявляється практично в якісному відновленні функції нервової системи, знизився суттєво рівень тривожності, зменшилися прояви депресії, нормалізувалася формула сну.

Обґрунтовано доцільність застосування фізіотерапевтичних методів (модульованого електричного струму по визначеним зонам) у військовій практиці, як оптимального сучасного лікарського засобу при комплексному лікуванні наслідків військових травм та пов'язаних з ним психічних розладів.

Список використаних джерел:

1. Radets'ka, L.V., Laba, Í.O., Smachilo, A.Í. et all(). Osoblivostí proyavív boyovikh stresovikh rozladív u poranenikh víys'kovosluzhbovtív Zbroynikh Sil Ukraíni – uchastníkív boyovikh diy [Particularities of fighting stress disorders among wounded military servicemen of

the Defense Forces of Ukraine - participants of fighting actions]. Medsestrinstvo - Nursing, 2020. №(40), С. 23-26.

2. ТАР – Transition Assistance Program – <https://www.dodtap.mil>

3. Ковалева О.В. Гордиенко Ю.А. Строкань В.В. Мотулько А.Я. Кулинич А.Б. Актуальні питання медичної науки та практики збірник наукових праць. Запоріжжя: 2008.-випуск 73.- книга 1 том 2 .-С. 38-43

4. Kovalyova Olga , Kovalyova Alexandra The modulated electric current influence at different biological and physiological processes.- Forum catalogue ITMED 2014 -8 th International Forum on Innovative Technologies for Medicine ITMED.-2014.-P.-50

5. Kovalyova Olga, Kovalyova Alexandra, Ivaniuk Kostiantyn Modulated electric current influence on human organism functional condition.- Forum catalogue ITMED 2015 -9 th International Forum on Innovative Technologies for Medicine ITMED .-2015.-P.-18.

6. Sysoyeva I. A.,Galimova R. B Kovaleva O.V. Gavrillov S. V/, Kovalyova A.V. Kovalyova A.A. Experience of sanatorium treatment of herniated intervertebral disc disease with pain syndrome// Bol.-Monografija.-Univerzitet u istocnom sarajevu medicinski fakultet u Foci.-C.-161-165

7. U.S. Department of Veterans Affairs – <https://www.va.gov>

8. VA Solid Start – <https://benefits.va.gov/transition/solid-start.asp>

9. SkillBridge – <https://skillbridge.osd.mil>

10. Post-9/11 GI Bill – <https://www.va.gov/education/about-gi-bill-benefits/post-9-11>

11. VR&E – Veteran Readiness & Employment – <https://www.va.gov/careers-employment/vocational-rehabilitation/>

12. American Job Centers – <https://www.dol.gov/agencies/eta/jobseekers>

13. Boots to Business (SBA) – <https://sbavets.force.com/s/>

14. Veterans Crisis Line – <https://www.veteranscrisisline.net>

15. VA Home Loan Guaranty – <https://www.va.gov/housing-assistance/home-loans>

16. HUD-VASH – <https://www.va.gov/homeless/hud-vash.asp>

17. SSVF – Supportive Services for Veteran Families – <https://www.va.gov/homeless/ssvf>

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ТЕХНІКИ ВИКОНАННЯ ВИСОКО-ДАЛЕКОГО УДАРУ В БАДМІНТОНІ СПОРТСМЕНІВ ПОПЕРЕДНЬОЇ БАЗОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Калініченко Ігор Володимирович

випускник другого (магістерського) рівня вищої освіти

спеціальності 017 «Фізична культура і спорт»

Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського

Науковий керівник: к. н. фіз. вих. і спорту, доцент Каратник І. В.

На сучасному етапі розвитку спорту бадмінтон характеризується як ациклічний складно координаційний вид спорту з високою швидкістю пересувань, виконання ударів по волану з максимальним скороченням підготовчих дій, часом мислення і з великим числом ризикованих ударів. Максимальна швидкість бадмінтоністів залежить від сили м'язів,

аеробного витривалості, рухливості в суглобах і здатності м'язів оперативного розслаблятися після навантаження. Тренувальний процес бадмінтоністів повинен бути наближений до їх ігрових навантажень.[1]

Мета: дослідити ефективність техніки виконання високо-далекого удару в бадмінтоні спортсменів попередньої базової підготовки.

Методи дослідження: аналіз та узагальнення літературних джерел, експертна оцінка та методи математичної статистики.

Техніка виконання високо-далекого удару у бадмінтоні може бути оцінена за декількома компонентами: висота прийому; швидкість прийому; підхід під волан; біомеханіка виконання удару та багато інших.

Для проведення оцінки ефективності високо-далекого удару, нами була розроблена анкета, яка містила ці компоненти і декілька варіантів їх виконання.

Експертам було запропоновано оцінити за 5-бальною шкалою варіанти виконання кожного компонента високо-далекого удару.

До дослідження були залучені висококваліфіковані українські тренери (рис. 1).

Рис. 1. Кваліфікація експертів

У дослідженні брали участь десять експертів з них:

1. Заслужені тренери України – 2 особи (20%)
2. Тренери Вищої категорії – 5 осіб (50%)
3. Тренери першої категорії – 3 особи (30%)

Після того, як експерти оцінили за 5-бальною шкалою кожен варіант (1 – найменш вагомий; 5 – найбільш вагомий), ми за допомогою методів математичної статистики знайшли середнє значення та середнє квадратичне відхилення для кожного досліджуваного параметру. Нами були проранжовані ці компоненти і визначені найбільш вагомі. Результати експертної оцінки представлені в таблицях 1-3.

Експертна оцінка техніки виконання високо-далекого удару

Таблиця 1

Висота прийому високо-далекого удару

Варіанти виконання	Середнє значення	Середнє квадратичне відхилення
Перед собою	4,6	0,56
Зліва від себе	4,2	0,64
Справа від себе	4,1	0,36
Над собою	3,2	0,36

Узгодженість думок експертів було перевірено за допомогою коефіцієнта конкордації Кендала $W=0,5$, що свідчить про значну однорідність та узгодженість думок експертів. Статистична достовірність коефіцієнта конкордації перевірялась за допомогою χ^2 -критерію. Розрахунковий $\chi^2_{\text{роз}}=15,1$ $[\chi_{\text{роз}}]^2=15,1$, критичний $\chi^2_{\text{кр}}=7.81$ ($\alpha=0,05$).

Так як $\chi^2_{\text{роз}} \geq \chi^2_{\text{кр}}$, це свідчить, що значення коефіцієнта конкордації Кендала статистично достовірне.

Таблиця 2

Швидкість прийому волану

Варіанти виконання	Середня оцінка	Середнє квадратичне відхилення
максимальний	4,4	0,72
середній	3,2	0,84
помірний	2,5	0,8

$W=0,55$, що свідчить про значну однорідність та узгодженість думок експертів

Розрахунковий $\chi^2_{\text{роз}}=10,1$, критичний $\chi^2_{\text{кр}}=5.99$ ($\alpha=0,05$).

Так як $\chi^2_{\text{роз}} \geq \chi^2_{\text{кр}}$, це свідчить, що значення коефіцієнта конкордації Кендала статистично достовірне.

Таблиця 3

Підхід під волан

Чинник	Середня оцінка	Середнє квадратичне відхилення
Бігом	4,9	0,18
Крок-стрибок	4,4	0,6
Приставним	4,1	0,54

$W = 0,3$ (незначна однорідність, через наявність 2 класичних бадмінтонних шкіл: європейської та азіатської).

Розрахунковий $\chi^2_{\text{роз}} = 5,8$, критичний $\chi^2_{\text{кр}} = 5,99$ ($\alpha = 0,05$).

Висновок: 1. Нами була розроблена анкета для проведення експертної оцінки ефективності високо-далекого удару в бадмінтоні спортсменів попередньої базової підготовки.

2. За результатом дослідження найбільш ефективна техніка виконання високо-далекого удару у бадмінтоні спортсменів попередньої базової підготовки є: удар перед собою, із заходом під волан в стрибку або кистю (середнє значення оцінки однакове), швидкість виконання максимальна, при заході на удар бігом.

Список використаних джерел:

1. Doron, J., Rouault, Q., Jubeau, M., & Bernier, M. (2020). Integrated mindfulness-based intervention: Effects on mindfulness skills, cognitive interference and performance satisfaction of young elite badminton players. *Psychology of Sport and Exercise*, 47.

2. Karatnyk, I., Hrechaniuk, O., Pityn, M. (2015). Structure and content of competitive activity of 15- 17 years old badminton players. *Journal of Physical Education and Sport*, 15(4), 128, 834- 837

3. Luo, L.N., Yang, S.T., Tan, B.H., & Ma, Y.F. (2020). The Effectiveness Research of Agility Training for Amateur Badminton Player by Free Distributing Reaction Time Equipment Made by Ourselves. *Basic & Clinical Pharmacology & Toxicology*, 126, 139-139

4. Rojas-Valverde, D., Gomez-Carmona, C. D., Fernandez-Fernandez, J., Garcia-Lopez, J., GarciaTormo, V., Cabello-Manrique, D., et al. (2020). Identification of games and sex-related activity profile in junior international badminton. *International Journal of Performance Analysis in Sport*, 20(3), 323-338. doi: 10.1080/24748668.2020.1745045

5. Vial, S., Croft, J. L., Schroeder, R. T., Blazevich, A. J., & Wilkie, J. C. (2020). Does the presence of an opponent affect object projection accuracy in elite athletes? A study of the landing location of the short serve in elite badminton players. *International Journal of Sports Science & Coaching*, 15(3), 412-417. <https://doi.org/10.1177/1747954120915670>

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

Левченко Інна Григорівна

здобувачка 1 року навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота»

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

Науковий керівник: к. пед. н., доцент Островська Н. О.

З кожним роком перед сучасним поколінням постає все більш гостро питання здорового способу життя. Про актуальність цієї проблеми

зазначають у своїх працях науковці [3]. На їх думку, збереження та поліпшення здоров'я є соціальним завданням українського суспільства, що набуло надзвичайно важливого значення.

Т. Гуртова та А. Ровний відзначають формування здорового способу життя та позитивного ставлення до нього як одну з найактуальніших проблем сьогодення [2].

Здоровий спосіб життя, як вважає дослідник О. Антонюк, є необхідним та важливим компонентом в освітньому просторі, адже така індивідуальна система поведінки, власне звичок кожного окремого індивіда, забезпечує йому необхідний рівень життєдіяльності та збільшення тривалості життя. Принципи усвідомленості, активності, доступності, динамічності та індивідуальності – основні, за яких відбувається формування здорового способу життя, на думку вченого. У роботі інших науковців зазначено, що низький рівень здоров'я сучасного українського населення викликає неабияке занепокоєння та вимагає пошуку і впровадження нових підходів до формування ціннісних орієнтацій молоді щодо власного здоров'я та питань його збереження [4].

Розвиток фізичних та духовних сил є найважливішим завданням закладів вищої освіти. Вони повинні сприяти залученню здобувачів вищої освіти до систематичних занять фізичними вправами, формуванню рухових навичок та стійких звичок до занять фізичною культурою, вихованню колективізму, патріотизму, цілеспрямованості, поліпшенню їх підготовки до професійної діяльності. Викладачі, як активні учасники, зобов'язані формувати готовність здобувачів вищої освіти до діяльності, яка створює та зберігає здоров'я; сприяти застосуванню різних форм організаційно-виховної, волонтерської роботи, нових технологій стосовно збереження власного й колективного здоров'я.

О. Мехед зазначає, що ефективне функціонування соціально-педагогічної системи полягає в тісній взаємодії соціальних інститутів суспільства з освітнім, що реалізується через інститути освіти, фізичної культури, сім'ї та охорони здоров'я (має на увазі реалізацію педагогічних і психологічних умов щодо здоров'язбережної компетенції); виховним, що реалізується через інститути освіти, науки, охорони здоров'я, засобів масової інформації, та культури (пов'язаний із формуванням позитивної мотивації щодо збереження свого здоров'я та здоров'я інших людей), а також практичним аспектом, направленим на втілення в життя мети та завдань оздоровчих заходів [4].

Здоровий спосіб життя – це система форм життєдіяльності, що сприяє збереженню та зміцненню здоров'я. На думку А. Косівської та А. Ровного, формування здорового способу життя розпочинається з

раннього віку [3]. Із метою прищеплення дітям здорового способу життя батьки в процесі виховання застосовують різні психологічні механізми: підкріплення (заохочення) або ж покарання. Таким чином, відбувається формування системи ціннісних норм, стандартів та життєвих планів, дотримання яких поступово стає внутрішньою потребою.

У широкому значенні під здоровим способом життя розуміють динамічне буття особистості – самозбереження й самореалізацію у різних сферах життя, яке справляє позитивний вплив на творчу активність особистості. У вузькому ж – сукупність ціннісних орієнтацій та установок, звичок, темпу й режиму життя, що спрямовані на формування, зміцнення, збереження та відтворення здоров'я під час процесу навчання, спілкування, виховання, праці та відпочинку, а також у процесі майбутньої професійної діяльності [1].

Загалом як аудиторні заняття, так і позааудиторні заходи спрямовані на підтримку середовища, у якому здоров'я є найвищою цінністю [4].

Важливо, щоб навчання здорового способу життя було систематичним та сприяло гармонійному розвитку психофізичних здібностей молодих людей. До факторів, які забезпечують здоровий спосіб життя, належать: гармонія з навколишнім середовищем, оптимальна рухова активність, повноцінне харчування, умови праці та навчання, побут, відсутність шкідливих звичок, нормальний психологічний мікроклімат у сім'ї та колективі, панівна установка на пріоритетну цінність здоров'я, самоосвіта та самовиховання в питаннях збереження здоров'я [1].

Значного підвищення фізичного й духовного потенціалу вимагає зростання вимог до людини та обсягу її діяльності. А. Косівська та А. Ровний вважають: високий рівень здоров'я визначає можливість освоєння людиною інших цінностей, адже він – основа, відсутність якої робить сам процес розвитку людини малоефективним. Ціннісні орієнтації стосовно власного здоров'я, які домінують у молодіжному середовищі, прямо залежать від характеру ідеалів та авторитетів, які визначають спрямування у духовному світі конкретної молодіжної групи [3].

Питання здорового способу життя не втрачає своєї актуальності, а навпаки, з кожним роком постає дедалі гостріше. Неможливо залишити поза увагою і той факт, що протягом навчання у закладах освіти спостерігається помітне зниження рівня здоров'я через значне навчальне навантаження та зміни побутових умов.

На підставі аналізу наукової літератури встановлено необхідність ведення активної роботи щодо організації системної роботи в умовах закладу вищої освіти, що полягає у засвоєнні на практиці оздоровчих

технологій, створенні, здійсненні та вдосконаленні власної оздоровчої системи протягом навчання. Тобто варто запровадити навчальну та позанавчальну діяльність, спрямовану на пропаганду та формування здорового способу життя, а також певної системи знань, умінь і навичок щодо здоров'я та самостійної організації діяльності, яка формує і зберігає здоров'я.

Перспективи подальших наукових досліджень полягають у визначенні найбільш ефективних методик формування здоров'я та їх впровадженні в освітні програми.

Список використаних джерел:

1. Бойко Ю.С. Сутнісні характеристики формування аксіологічних установок до зорового способу життя у студентської молоді. *Проблеми підготовки сучасного вчителя* : зб. наук. пр. Уманського держ. пед. ун-ту ім. Павла Тичини / ред. кол.: Побірченко Н. С. (гол. ред.) та ін. Умань : ФОП Жовтий О.О., 2014. Вип. 10. Ч.1 С. 16–24.
2. Гуртова Т. В., Безгребельна, О. П. Основи здорового способу життя у фізкультурній освіті студентів ВНЗ. *Актуальні проблеми фізичного виховання різних верств населення. Національний університет «Львівська політехніка»*. URL: <https://journals.urau.ua/hdafk-tmf/article/view/108294> (дата звернення : 2.03. 2025).
3. Косівська А. В., Ровний, А. С. Формування здорового способу життя студентської молоді засобами фізичного виховання. *Фізична культура, спорт та здоров'я* (с. 157-159). Харківська державна академія фізичної культури. URL: http://nmc-pto.dp.ua/doc/2016/2016_11_02_16_51_45.pdf (дата звернення 2.03. 2025).
4. Мехед, О. Б. Формування здорового способу життя як важлива частина виховання та соціалізації підростаючого покоління. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*, 2019. №160 (4). С. 84–88. URL : <https://doi.org/10.5281/zenodo.3614407> (дата звернення 2.03. 2025).

СКОЛІОЗ – ВИЗНАЧЕННЯ, ЕТІОЛОГІЯ, МЕТОДИ ЛІКУВАННЯ

Маремуха Андрій Олександрович

здобувач 2 року навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 227 «Фізична терапія»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к. пед. н., доцент Кравчук Л. С.

Сколійоз займає одне з провідних місць серед захворювань опорно-рухового апарату. Основними факторами вважають загальну слабкість і недорозвиненість зв'язково-м'язового апарату, на основі генетичної схильності. В періоди найінтенсивнішого росту (6-8 і 11-13 років) у поєднанні з провокуючими чинниками, такими як неправильні звички, погана постава чи незначна природна асиметрія ніг або тазу, сприяють

виникненню та прогресуванню викривлення хребта. Згідно з сучасними дослідженнями, наразі в Україні близько 90% підлітків мають різноманітні порушення постави, причому у 20% із них діагностується сколіоз. У цей період поширеними патологічними станами є слабкість м'язів спини, сутулість, крилоподібні лопатки тощо. Проблема сколіозу зберігається як у підлітковому, так і в юнацькому віці, створюючи основу для виникнення порушень постави в дорослому житті.[1; 1].

Сколіоз є узагальнюючим поняттям, яке охоплює гетерогенну групу станів, що характеризуються зміною форми та положення хребта, грудної клітки і тулуба. Відповідно до протоколів діагностики та лікування захворювань і травм опорно-рухової системи у дітей, сколіоз визначається як патологія всього організму, головним проявом якої є викривлення хребта у сагітальній, фронтальній та горизонтальній площинах. Крім цього, захворювання супроводжується латеральним відхиленням хребта та ротацією хребців у фронтальній площині [2].

Діагностика сколіозу відбувається за допомогою тесту Адамса, соціометрії та визначенню кута Коба на оглядовій рентгенографії хребта. Вітчизняна система визначення важкості сколіозу передбачає ступені деформації. I ступінь до 10 градусів по Кобу. II ступінь 10-25 градусів кобу. III ступінь 25-40гр по Кобу. IV ст. від 40 гр по Кобу.

Сколіоз хребта I ступеня визначається такими змінами: перекіс тазових кісток, зведені або опущені плечі, постійно нахилене вперед положення голови, одне надпліччя вище іншого, поворот хребців навколо своєї вертикальної осі та асиметрія талії. Для сколіозу II ступеня характерними є наступні прояви: більш помітний поворот хребців, асиметрія контурів ший й талії, утворення м'язового валика на стороні викривлення в поперековому відділі та випинання в грудному відділі. У випадку сколіозу III ступеня спостерігаються всі ознаки попередньої стадії, доповнені вираженою торсією та чітко помітним реберним горбом. Для сколіозу IV ступеня властива значна деформація хребта з посиленням усіх попередніх симптомів. Окрім порушень у зоні хребта, реберних дуг, грудної клітки та зміщення лопаток, сколіоз зумовлює серйозні проблеми у функціонуванні нервової, серцево-судинної, сечостатевої, дихальної та ендокринної систем, а також у роботі шлунково-кишкового тракту [3].

Етіологія виникнення цього захворювання залишається недостатньо вивченою до сьогодення. Однією з ключових факторів є генетична схильність або генетична аномалія опорно-рухового апарату. Сколіоз може стати передумовою для численних серйозних порушень роботи внутрішніх органів, що зумовлюється створенням несприятливого

положення цих органів на боці викривлення хребта. Найбільш уразливими в цьому контексті є легені, серце, нирки, а також система кровообігу. Важливо підкреслити, що навіть після успішної корекції сколіотичних деформацій хребта функціональний стан серця, як правило, не повертається до норми [4].

Головним завданням дитячих ортопедів є зупинити або уповільнити процес деформації хребта. Успішність лікування значною мірою залежить від кількох чинників: ступеня деформації на момент діагностування, обґрунтованості запропонованих методів терапії, а також систематичності й точності виконання пацієнтом рекомендацій спеціаліста. На сьогодні однією з найдієвіших вважається комплексна система лікування та реабілітації дітей із діагнозом сколіоз. Своєчасний, послідовний і комплексний підхід до лікування захворювань кістково-м'язової системи у дітей демонструє позитивні результати у стримуванні прогресування сколіозу. У разі раннього виявлення хвороби та належного лікування можливе навіть повне усунення деформацій хребта [5].

Фізична реабілітація є невід'ємною складовою медичного підходу до лікування осіб із діагнозом сколіоз і має широкий спектр застосувань на всіх стадіях та етапах прогресування цього захворювання. Основними засобами фізичної реабілітації виступають дихальні методики усвідомленої самокорекції. А золотим стандартом лікування сколіозу у світі вважається методика Марії Шрот. Терапевтична стратегія при сколіозі включає як консервативні, так і хірургічні методи лікування. Хірургічне втручання зазвичай показане у випадках, коли кут викривлення за Кобом перевищує 40°. При менш вираженому викривленні перевага надається консервативним підходам. Традиційно консервативне лікування базується на призначенні індивідуально адаптованого комплексу фізичних вправ, масажу, фізіотерапії, а також застосуванні корегувальних ортезів для жорсткої або тривалої фіксації сколіотично змінених зон хребта [6].

Лише при чіткому дотриманні рекомендацій мультидисциплінарної команди, до якої входять ортопед травматолог, ортезист-корсетист, фізичний терапевт, невролог, нейрохірург, лікар ФРМ можливі позитивні результати зі позитивною динамікою в сторону стабілізації або зменшення прогресування захворювання.

Список використаних джерел:

1. Олексюк, О. Л. and Яворська, Т. Є. Лікувальна гімнастика при сколіозі. *Студенська спортивна наука* 2014. С. 107-109.

2. Protocol for diagnosis and treatment of patients with scoliosis. *Order of the Ministry of Health of Ukraine* dated July 26, No. 521 on the approval of Protocols for diagnosis and treatment of diseases and injuries of musculoskeletal system in children. 1.6.
3. Франк С., Франк М., Франк Г. Відновлювальне лікування ідіопатичного сколіозу методом мануальної терапії. *World science*, 2020. №1. С. 51-57.
4. Kashuba V., Savliuk S., Chalii L., Zakharina I., Yavorsyy A., Panchuk A., Grygus I., Ostrowska M. Technology for correcting postural disorders in primary school-age children with hearing impairment during physical education. *Journal of Physical Education and Sport*. 2020. № 20 (Supplement issue 2), pp. 939-945.
5. Заїкін А.В., Єдинак Г.А., Галаманжук Л.Л. Профілактика та корекція розвитку опорно-рухового апарату дітей як комплексна проблема педагогіки та фізіотерапії. *Наук. часоп. НПУ імені М.П. Драгоманова*. 2019. № 5 (113). С. 13-135.
6. Nesterchuk N., Macyshyna K., Grygus I., Skalski D. (2018). Basic aspects of physical rehabilitation of children with scoliosis. *Medycyna i zdrowie. Wybrane aspekty ratownictwa. Redakcja naukowa. Tom 3. Gdynia-Gdańsk-Starogard Gdański*. 65-74.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ: ПРОБЛЕМИ, МЕТОДИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Медцзовська Марія Олександрівна

здобувач 1 року навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 227 «Терапія та реабілітація»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к. пед. н., доцент Кравчук Л. С.

Фізична реабілітація є важливим елементом комплексного процесу відновлення осіб з інвалідністю, сприяючи покращенню їхньої функціональної активності, рівня незалежності та соціальної інтеграції.

Фізична реабілітація є ключовим елементом у комплексному процесі відновлення та підтримки дітей з ментальними порушеннями, такими як затримка психомоторного розвитку, аутизм та інші неврологічні захворювання. Завдяки правильно підібраним реабілітаційним методикам можна покращити рухову активність, координацію, когнітивні здібності та адаптивні навички дітей, що сприяє їхній соціальній інтеграції та покращенню якості життя. Сучасна реабілітація потребує постійного вдосконалення методів, впровадження інноваційних технологій та індивідуального підходу до кожного пацієнта.

У сучасних умовах, особливо в умовах воєнного стану в Україні, питання реабілітації набуває ще більшої актуальності, оскільки зростає кількість дітей, які потребують ефективної відновлювальної терапії. Дослідження та впровадження новітніх методик сприятиме швидшій

адаптації осіб з інвалідністю до життя в суспільстві та підвищенню їхньої якості життя.

Основні проблеми фізичної реабілітації.

Попри розвиток реабілітаційних технологій, існує ряд проблем, що ускладнюють процес відновлення осіб з інвалідністю:

1. Обмежений доступ до сучасного обладнання – висока вартість технологій (роботизовані комплекси, VR-системи, екзоскелети) обмежує їхнє використання у більшості реабілітаційних центрів.

2. Недостатня індивідуалізація реабілітаційних програм – стандартні методики не завжди враховують специфіку конкретного стану пацієнта.

3. Психологічні бар'єри – відсутність мотивації, страх перед фізичним навантаженням та недовіра до реабілітаційного процесу можуть значно уповільнювати відновлення.

4. Соціальна ізоляція – стереотипи та дискримінація ускладнюють процес адаптації осіб з інвалідністю у суспільстві.

5. Висока вартість реабілітаційних послуг – програми реабілітації часто є дорогими, а гарантії їхньої ефективності можуть бути відсутніми.

Проблеми реабілітації дітей з ментальними порушеннями.

Реабілітаційний процес для дітей із затримкою розвитку та іншими ментальними порушеннями має низку викликів:

Недостатня кількість кваліфікованих спеціалістів – реабілітація таких дітей потребує індивідуального підходу, що вимагає високої кваліфікації лікарів, фізичних терапевтів, психологів і логопедів.

Психоемоційні бар'єри – діти з ментальними порушеннями можуть мати труднощі у сприйнятті інформації, що ускладнює виконання вправ та проходження реабілітаційних програм.

Обмежений доступ до сучасних реабілітаційних технологій – відсутність обладнання (наприклад, інтерактивних тренажерів, спеціалізованих сенсорних кімнат) у більшості центрів ускладнює проведення ефективної терапії.

Соціальні бар'єри – діти з особливими потребами стикаються з дискримінацією та недостатньою інтеграцією у суспільство.

Недостатня підтримка сімей – батьки часто не мають достатніх знань та ресурсів для продовження реабілітаційного процесу вдома.

Сучасні методи фізичної реабілітації.

Для подолання вищезазначених проблем активно впроваджуються інноваційні підходи:

Лікувальна фізкультура (ЛФК) – комплекс спеціальних вправ для зміцнення м'язів, покращення гнучкості та витривалості.

Кінезіотерапія – відновлення рухової активності через фізичні вправи, адаптовані під конкретні потреби пацієнта.

Гідротерапія – використання води для зменшення навантаження на суглоби та покращення рухливості.

Роботизована реабілітація – застосування екзоскелетів, механізованих тренажерів та інших пристроїв для відновлення рухових функцій (наприклад, ReWalk).

Віртуальна реальність (VR-терапія) – технологія, що допомагає пацієнтам покращити координацію, моторику та відновлювати рухові навички у віртуальному середовищі.

Методи біологічного зворотного зв'язку (BFB) – технологія, яка дозволяє пацієнтам контролювати свої фізіологічні функції шляхом використання спеціальних датчиків.

Методи фізичної реабілітації дітей з ментальними порушеннями.

Сучасна фізична терапія включає низку методів, спрямованих на покращення моторних та когнітивних функцій дітей із ментальними розладами:

Сенсорна інтеграція – методика, яка спрямована на розвиток сенсорного сприйняття (дотик, рівновага, просторове орієнтування). Використовується для дітей з аутизмом, синдромом Дауна та іншими нозологіями.

Гідротерапія – заняття у воді допомагають покращити м'язовий тонус, координацію рухів і загальне самопочуття. Вода також має заспокійливий ефект для дітей із підвищеною тривожністю.

Кінезіотерапія та лікувальна фізкультура (ЛФК) – включає вправи, спрямовані на розвиток моторики, рівноваги та загальної рухової активності. Особливо ефективна для дітей із церебральним паралічем та затримкою психомоторного розвитку.

Терапія із застосуванням віртуальної реальності (VR-терапія) – інтерактивні ігри та вправи у віртуальному середовищі стимулюють когнітивну активність, увагу та моторику.

Іпотерапія (лікувальна верхова їзда) – контакт з кіньми сприяє розвитку балансу, координації та покращенню емоційного стану дитини.

Роботизована терапія – спеціальні екзоскелети та роботизовані пристрої використовуються для стимуляції м'язової активності та поліпшення рухових функцій.

Метод біологічного зворотного зв'язку (BFB) – діти навчаються контролювати свої фізіологічні реакції за допомогою спеціальних датчиків, що допомагає регулювати емоційний стан та покращувати моторні функції.

Перспективи розвитку.

Майбутній розвиток фізичної реабілітації передбачає кілька ключових напрямків:

1. Інтеграція новітніх технологій – впровадження штучного інтелекту, біоелектронних стимуляторів, персоналізованих VR-програм.

2. Психосоціальна підтримка – комплексний підхід, що включає не лише фізичну, але й психологічну реабілітацію, спрямовану на подолання депресії та тривожності.

3. Адаптація реабілітаційних методик – розробка спеціалізованих програм для різних груп осіб з інвалідністю (наприклад, для людей з ампутованими кінцівками або травмами спинного мозку).

4. Підвищення доступності реабілітації – створення онлайн-платформ для дистанційних консультацій, розширення мережі центрів у віддалених регіонах.

5. Міждисциплінарний підхід – тісна співпраця між медиками, фізіотерапевтами, інженерами, психологами та соціальними працівниками для підвищення ефективності реабілітації.

Перспективи розвитку фізичної реабілітації дітей з ментальними порушеннями.

1. Розвиток індивідуальних програм реабілітації – створення персоналізованих методик, які враховують індивідуальні особливості кожної дитини.

2. Розширення застосування цифрових технологій – використання мобільних додатків та онлайн-платформ для дистанційного супроводу реабілітаційного процесу.

3. Збільшення кількості центрів раннього втручання – рання діагностика та початок терапії сприяють значно кращим результатам у розвитку дітей.

4. Інтеграція реабілітації в систему освіти – впровадження адаптивної фізкультури в освітні програми спеціальних та інклюзивних навчальних закладів.

5. Міждисциплінарний підхід – ефективна реабілітація можлива лише за умови співпраці лікарів, фізичних терапевтів, педагогів, психологів та соціальних працівників.

Отже, фізична реабілітація є невід’ємною складовою медичного, соціального та психологічного відновлення осіб з інвалідністю.

Фізична реабілітація дітей з ментальними порушеннями є важливим аспектом їхнього розвитку та соціальної адаптації. Впровадження сучасних методик, новітніх технологій та індивідуального підходу сприяє покращенню якості життя дітей.

Зважаючи на актуальність проблеми в Україні, необхідно посилювати дослідження в галузі реабілітаційної медицини, забезпечувати доступ до інноваційних методів та розширювати можливості сімей у підтримці розвитку дітей з особливими потребами.

Особливо актуальним є розвиток цієї галузі в Україні, зважаючи на зростаючу потребу у реабілітаційних послугах для військових та цивільних, які постраждали внаслідок війни.

Розвиток та популяризація інноваційних методик дозволять не лише покращити якість реабілітаційних послуг, а й сприяти швидшій адаптації осіб з інвалідністю до активного та незалежного життя в суспільстві.

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ПІДТРИМКИ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Студілко Артем Олегович

здобувач 1 першого року навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к.соціол.н. Ковтун О. С.

У сучасному світі спостерігається тенденція до зростання кількості збройних конфліктів. З 2014 року Україна опинилася перед новими серйозними викликами, які спершу проявилися у вигляді воєнних дій на сході країни, а згодом переросли в повномасштабне вторгнення Російської Федерації. У зв'язку з цим суспільство зіткнулося з низкою проблем, серед яких особливу актуальність набуває збереження психічного здоров'я не лише цивільного населення, а й військовослужбовців. Перебування у надзвичайних, небезпечних умовах бойових дій часто призводить до глибоких змін у психоемоційному стані та поведінці військових. Характерною ознакою сучасної війни є її інтенсивність, динамічність, непередбачуваність і потужний психотравмуючий вплив на людину, психіка якої часто працює на межі ресурсних можливостей. Це нерідко викликає фізичне та моральне виснаження, знижує ефективність виконання завдань у критичних ситуаціях, спричиняє психологічні травми та розвиток як короткочасних, так і тривалих психічних розладів.

У такому контексті питання надання психологічної підтримки військовослужбовцям набуло особливої важливості. Бойовий досвід майже завжди супроводжується комплексом травматичних переживань, психічних порушень, реакцій на стрес, включаючи розвиток посттравматичного

стресового розладу (ПТСР). За відсутності своєчасної, кваліфікованої допомоги ці стани можуть мати серйозні наслідки як для самого військового, так і для суспільства загалом. Психологічні травми можуть знижувати боєздатність, ускладнювати виконання службових обов'язків, спричиняти небойові втрати, погіршувати якість життя, ускладнювати процес адаптації після демобілізації, а також створювати довготривалі соціальні, економічні та політичні труднощі.

Зокрема, після першого бойового досвіду у багатьох військових спостерігаються ознаки депресивних станів, тривожності, гострої реакції на стрес або бойову травму. Часто фіксуються генералізовані тривожні розлади, депресивні епізоди. У таких випадках вкрай необхідною є допомога фахівців – психологів, психотерапевтів, психіатрів – оскільки саме ця категорія осіб перебуває у групі підвищеного ризику розвитку ПТСР.

Дослідження свідчать, що психологічної підтримки потребують від 20% до 40% військовослужбовців. Ознаки гострої психотравми виявляються у 60–80% тих, хто пережив загибель побратимів, став свідком смерті цивільного населення або мав контакт із тілами загиблих. Найвищу вразливість до психічних порушень виявляють молоді військовослужбовці у віці 18–24 років, особливо за наявності депресивних симптомів чи зловживання алкоголем. Симптоми ПТСР діагностуються у 12–20% військових, які зазнали бойових травм, проте не звернулися по допомогу через страх осуду, підозру на «слабкість» чи ризик негативних наслідків для кар'єри. У 20–25% осіб, які зазнали сильного стресу, але залишилися фізично неушкодженими, розвивається ПТСР; серед поранених це число зростає до приблизно 40%. У загальній популяції прояви ПТСР фіксуються у 1–3% людей, причому жінки страждають у 1,5 раза частіше. Окремі компоненти цього розладу зустрічаються у 5–15% населення [1].

Проблематика психологічної допомоги військовослужбовцям, які брали участь у бойових діях, є предметом дослідження багатьох науковців та практиків як в Україні, так і за кордоном. Зокрема, серед іноземних дослідників варто відзначити праці І. Баєва, І. Блінова, В. Вилюнаса, К. Ізарда, Н. Коупленда, М. Фрідмана, Р. Кадирова, О. Крайні та інших. Українські науковці, які займаються цим питанням, – А. Бондаренко, М. Корольчук, С. Максименко, Г. Тімченко та інші.

Також вагомий внесок у вивчення різних аспектів психологічної допомоги військовим зробили: Г. Акімов, О. Лобастов, Р. Грінкер, Д. Шпігель – зокрема в контексті психотравм, отриманих під час світових воєн; В. Гічун, В. Ковтун, О. Коржиков, Ю. Лях – у сфері медико-соціальної реабілітації; В. Березовець, С. Захарик, В. Знаков, І. Ліпатов, Т. Пароянц, В. Попов, П. Сідоров, В. Стасюк – щодо психічних наслідків участі у

військових конфліктах. Попри значну кількість досліджень, окремі напрями залишаються недостатньо вивченими, зокрема питання адаптації результатів сучасних зарубіжних досліджень стресу та стресоподолання до українських реалій.

Отже, збройні конфлікти, що стали реальністю для України з 2014 року, спричинили глибокі трансформації в соціальному та психологічному житті як цивільного населення, так і військовослужбовців. Психологічне благополуччя військових набуло надзвичайної актуальності в умовах сучасної війни, що супроводжується високим рівнем стресу, фізичним і моральним виснаженням.

Перебування у зоні бойових дій часто призводить до розвитку психоемоційних порушень, включаючи посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресивні та тривожні стани. Відсутність своєчасної психологічної допомоги може спричинити не лише особистісні трагедії, а й мати негативні наслідки для армії та суспільства в цілому.

Значна частина військових потребує фахової психологічної підтримки. Найбільш вразливими є молоді військовослужбовці, особливо ті, хто має супутні ризикові чинники (депресія, зловживання алкоголем, травматичний бойовий досвід).

У світовій і вітчизняній науковій спільноті накопичено значний досвід дослідження психологічних аспектів бойового стресу, ПТСР та реабілітації військовослужбовців. Проте залишається потреба в глибокому вивченні можливостей адаптації та застосування напрацювань міжнародної практики в умовах сучасної України.

Ефективна система психологічної підтримки військових має стати невід'ємною частиною загальної стратегії національної безпеки, а також умовою успішної реінтеграції ветеранів у мирне життя після завершення служби.

Список використаних джерел:

1. Допомога військовим з посттравматичним стресовим розладом URL : <https://phc.org.ua/news/dopomoga-viyskovim-z-posttravmatichnim-stresovim-rozladom> (дата звернення 01.03.2025).

Наукове видання

Сучасне українське студентство: проблеми та ціннісні орієнтації

Тези доповідей XVI Всеукраїнської наукової
конференції студентів та молодих вчених

м. Хмельницький,
27 березня 2025 року

Формат 60x84/16. Ум.-друк. арк. 17,0

Наклад 100 прим.